

**ELEŖTİREL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ: TÜRKİYE’DE İKTİDAR
YANLISI GAZETELERİN RAHİP BRUNSON KRİZİ SÖYLEMİ**

Burak AKÇE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Banu DAĞTAŞ

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ekim 2021

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

ÖZET

ELEŞTİREL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ: TÜRKİYE’DE İKTİDAR YANLISI GAZETELERİN RAHİP BRUNSON KRİZİ SÖYLEMİ

Burak AKÇE

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekim, 2021

Danışman: Prof. Dr. Banu Dağtaş

Eleştirel Söylem Çalışmaları (ESC), haber söylemlerinin analizi yoluyla, medyada güç ilişkilerinin nasıl oluştuğunu, medyada gücün yeniden üretimi ve meşrulaştırılmasının ne şekilde yapıldığının anlaşılmasını mümkün kılmaktadır. Bu çalışmada iktidar yanlısı basında (Sabah, Star ve Yeni Şafak), 2018 yılında ABD ile Türkiye arasında yaşanan “Rahip Brunson Krizi” haberleri ESC yöntemiyle analiz edilmiştir. T. A. Van Dijk’ın sosyo-kognitif yaklaşımından hareketle; temalar, aktörler, aktörlerden doğrudan alıntılar, yeniden bağlamaştırma, kelime tercihleri ve sentaktik analizler yapılmıştır.

İktidar yanlısı basının, iktidar politikalarını nasıl onayladığını, gücün yeniden üretimine ve meşrulaştırılmasına nasıl katkı sağladığını ortaya koymak amacıyla; tezin birinci bölümünde, haber söylemi ve güç kavramı üstüne yoğunlaşan kuramsal yaklaşımlar tartışılmıştır. İkinci bölümde ise, AKP iktidarı yanlısı basının oluşum süreci, Türkiye’de neoliberal politikaların başladığı dönemden itibaren ele alınarak incelenmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde Rahip Brunson krizi haberleri üç dönem içinde analiz edilmiştir. Bu dönemler şöyledir: “26 Temmuz sonrası yaptırım tehdidi”, “1 Ağustos sonrası Türk Bakanların ABD tarafından kara listeye alınması” ve “12 Ekim sonrası Rahip Brunson’ın serbest bırakılması”. Yaptırım tehditlerinin yaşandığı ilk dönemde gazeteler, “*Rahip Brunson’un casusluk ve terör suçundan tutuklu ve FETÖ ile iltisaklı olduğu*” ve “*ABD yönetiminin tehditlerinin kabul edil(e)meyeceği ve Türkiye’nin bu konudaki kararlılığı*” söylemlerini; ABD yönetimi tarafından Türk bakanların kara listeye alındığı dönemde “*ABD’ye karşı tüm Türkiye’nin haklı bir tepkisi olduğu*”, milliyetçi söylemini; ve

son olarak Rahip Brunson'ın serbest bırakılması döneminde “*Türk yargısının Rahip Brunson davasında bağımsız karar verdiği ve ABD tehditlerine prim vermediği*” söylemini inşa etmiştir. İktidar söylemlerini yeniden bağlamlaştırarak kendi söylemleri haline getiren iktidar yanlısı gazeteler, bu sayede iktidarın gücünü yeniden üretmiş ve meşrulaştırmıştır.

Anahtar Sözcükler: Eleştirel söylem çalışmaları, Rahip Brunson Krizi, iktidar yanlısı basın, neoliberal politikalar ve medya, van Dijk.

ABSTRACT

CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS: THE DISCOURSE OF PASTOR BRUNSON CRISIS OF PRO-GOVERNMENT NEWSPAPERS IN TURKEY

Department of Journalism

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, October, 2021

Supervisor: Prof. Dr. Banu Dağtaş

Through the analysis of news discourses, Critical Discourse Studies (CDS), makes it possible to understand how power relations are formed in the media, and how power is reproduced and legitimized in the media. In this study, the news of the “Pastor Brunson Crisis” between the USA and Turkey in 2018 in the pro-government press (Sabah, Star and Yeni Şafak) were analyzed with the CDS method. Based on T. A. Van Dijk's socio-cognitive approach; themes, actors, direct quotations from actors, recontextualization, word preferences, and syntactic analysis were made.

In order to reveal how the pro-government press approves the power policies and how it contributes to the reproduction and legitimation of power; in the first part of the thesis, theoretical approaches focusing on news discourse and the concept of power are discussed. In the second part, the formation process of the pro-AKP government press has been examined since the beginning of neoliberal policies in Turkey.

In the third part of the thesis, the news of the Pastor Brunson crisis was analyzed in three periods. These periods are as follows: “Threats of sanctions after July 26”, “Blacklisting of Turkish Ministers by the USA after August 1” and “Releasing Pastor Brunson after October 12”. In the first period of the threats of sanctions, the newspapers have the discourses that “Pastor Brunson is imprisoned on charges of espionage and terrorism and is associated with FETO” and “The threats of the US administration can not be accepted and Turkey's determination on this issue”; In the period when Turkish ministers were blacklisted by the US administration, newspapers have the nationalist discourse that “All the Turkey has a rightful reaction against the US”; and finally, during the release of Pastor Brunson,

newspapers have the discourse that “The Turkish judiciary gave an independent decision in the Pastor Brunson case and did not give credit to the US threats”. Pro-government newspapers, which recontextualize the discourses of power and make them their own discourses, have thus reproduced and legitimized the power of the government.

Keywords: Critical discourse studies, Pastor Brunson Crisis, Pro-government press, neoliberal policies and media, van Dijk.

ÖNSÖZ

İlk olarak, tez süreci boyunca bana gösterdiği sabır ve ilgili tutumu için danışmanım Prof. Dr. Banu Dağtaş'a teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmama sunduğu değerli katkıları ve emeği için de çok teşekkür ediyorum. Değerli vakitlerini ayırarak savunma jürisinde yer alan, eleştirileri ile katkıda bulunan Dr. Öğr. Üyesi Tezcan Özkan Kutlu ve Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Selahattin Okuroğlu'na teşekkür ederim.

Benim ve kardeşlerimin eğitim hayatının her aşamasında, desteğini bir an bile esirgemeyen ve Korona Pandemisi döneminde aramızdan ayrılan sevgili babam Bolat Beyazıt Akçe'ye, yine her zaman yanımda olan sevgili annem İlhan Akçe'ye, desteklerini her zaman sonuna kadar hissettiğim kardeşlerim Bekir Olcay Akçe ve Habibe Cansel Akçe'ye ve her zaman yanımda olan sevgili arkadaşım İrem Kartal'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

İÇİNDEKİLER

ELEŞTİREL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ: TÜRKİYE’DE İKTİDAR YANLISI GAZETELERİN RAHİP BRUNSON KRİZİ SÖYLEMİ	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	viii
TABLolar LİSTESİ	xi
KISALTMALAR DİZİNİ	xii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: GÜÇ, SÖYLEM VE MEDYA	5
1.1. Güç ve Söylemi Oluşturan Unsurlar	5
1.2. Gücün Aşırı Kullanımı	7
1.3. Güçlünün Söylemi: Hakim Söylemler	9
1.4. Güçlünün Söylemi: Medyada Gücün Yeniden Üretimi ve Eleştirel Söylem Çalışmaları.....	11
2. BÖLÜM: AKP DÖNEMİ (2002-2018) TÜRKİYE MEDYASINDA YAŞANAN DÖNÜŞÜMLER VE SORUNLAR	20
2.1. 1980-2002 Arası Neoliberal Politikalar ve Medyadaki Dönüşümler	20
2.1.1. Dünyada neoliberal politikaların gelişimi	20
2.1.2. Türkiye’de neoliberal politikaların gelişimi ve medya alanındaki ilk etkileri	21
2.1.3. Türkiye’de neoliberal dönemde medya sektörünün büyümesi.....	27
2.2. 2001 Krizi ile Yeniden Şekillenen Türk Medyası ve AKP Medyasının Oluşumu	30
2.2.1. Medya mülkiyetinde değişim	30
2.2.2. AKP dönemi medya özgürlüğü sorunları	39
3. BÖLÜM: AKP YANLISI MEDYANIN “RAHİP BRUNSON KRİZİ” SÖYLEMİ	50
3.1. Yakın Dönem Türkiye-Amerika İlişkileri Bağlamında “Rahip Brunson Krizi”	50
3.2. Çalışmanın Eleştirel Söylem Analizi Yaklaşımı	56
3.3. Çalışmada Elde Edilen Nicel Bulgular	63
3.4. Haberlerin Eleştirel Söylem Analizi	65
3.4.1. 26 Temmuz sonrası yaptırım tehdidi dönemine ait analiz	65
3.4.2. 1 Ağustos sonrası Türk Bakanların ABD tarafından kara listeye alınması dönemine ait analiz	74

3.4.3. 12 Ekim sonrası Rahip Brunson'un serbest bırakılması dönemine ait analiz.....	83
3.4.4. Bulguların Değerlendirilmesi	88
SONUÇ.....	93
ÖZGEÇMİŞ.....	

TABLolar LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. KHK'larla Kapatılan Yayın Organları.....	37
Tablo 2. 2018 Yılında Türkiye'de Medya Mülkiyetinin Görünümü.....	38
Tablo 3. Gezi Parkı Sürecinde İşsiz Kalan Gazeteciler.....	43
Tablo 4. 2002-2018 Yıllarında Türkiye'nin Basın Özgürlüğü Sıralaması.....	48
Tablo 5. Rahip Brunson Krizi Dönemi'ne İlişkin Dolar-Türk Lirası Grafiği.....	54
Tablo 6. 26 Temmuz Sonrası ABD Tarafından Yaptırım Tehditlerinin Başladığı Döneme İlişkin Gazetelerden Elde Edilen Nicel Bulgular.....	63
Tablo 7. 1 Ağustos Sonrası Türk Bakanlar'ın ABD Tarafından Kara Listeye Alınması Dönemine İlişkin Gazetelerden Elde Edilen Nicel Bulgular.....	63
Tablo 8. 12 Ekim Sonrası Brunson'ın Serbest Bırakılması Dönemine İlişkin Gazetelerden Elde Edilen Nicel Bulgular.....	63
Tablo 9. 26 Temmuz Sonrası Yaptırım Tehdidi Dönemine Ait Haber Başlıkları.....	64
Tablo 10. 1 Ağustos Sonrası ABD Tarafından Bakanların Kara Listeye Alınması Dönemine Ait Haber Başlıkları.....	73
Tablo 11. 12 Ekim Sonrası Rahip Brunson'un Serbest Bırakılması Dönemine Ait Haber Başlıkları.....	82

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
AKP	:Adalet ve Kalkınma Partisi
FETÖ	:Fetullahçı Terör Örgütü
KHK	:Kanun Hükmünde Kararname
OHAL	:Olağanüstü Hal
RTÜK	:Radyo Televizyon Üst Kurulu
TMSF	:Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TRT	:Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TV	:Televizyon

GİRİŞ

Sosyal bir varlık olarak insan, iletişimsiz düşünülemez. İnsanlar; nesiller boyu iletişim kurarak birbirleriyle anlaşmış, fikir alışverişinde bulunmuş ve en önemlisi kendilerinden sonraki nesillere deneyimlerini ve düşüncelerini aktarabilmişlerdir. Kitle iletişim araçlarının ortaya çıkması ise iletişime yeni bir boyut kazandırmış ve iletişimin etki alanını hiç olmadığı kadar yüksek düzeylere çıkarmıştır. Kitle iletişimi, gelişen teknolojiyle beraber güç sahiplerinin odak noktası haline gelmekten kurtulamamıştır. Teknolojik olanakların sağladığı imkanlar, kitleleri etkileyebilmek için kritik öneme sahiptir. Kitle iletişim araçlarının zamanla her hanenin bir üyesi haline gelmesiyle birlikte iletişim; kitleleri harekete geçirmek, bilgilendirmek ve en önemlisi bunu güç sahiplerinin istediği şekilde yapabilmek gibi önemli rolleri üstlenmiştir.

Medyanın sahip olduğu kitleleri etkileyebilme gücü, ona olan ilginin artmasına neden olmuştur. Özellikle enformasyon teknolojisinin gelişimi iletişim sektörünü yüksek oranda dönüştürmüş ve küreselleşme olgusuyla birlikte adeta sınırlar ortadan kalkmıştır. Medya şirketi sahibi olmak, beraberinde birçok farklı getirinin de sahibi olmayı mümkün kılar hale gelmiştir. Gücü elinde bulunduran kişi ve/veya kurumlar, medyayı kendi çıkarları uğruna kullanmış ve buna yönelik şekillendirmiştir.

1980’li yıllarda başlayan neoliberal politikalarla birlikte medya da köklü değişikliklere uğramıştır. Bu değişiklikler sahiplik yapısını derinden etkilemiş ve yoğun bir tekelleşmenin önünü açmıştır. Dünyadaki gelişmelere paralel olarak Türkiye’de de Turgut Özal’ın Başbakan olduğu 45. Türkiye Hükümeti, neoliberal politikalara uyum sağlamaya çalışmış ve Türk medyası da bu gelişmeler ışığında değişime uğramıştır. Daha önce medya sektöründe adı duyulmamış, sektör dışından gelen büyük sermaye grupları sektöre hakim olmaya başlamış ve bu alandaki kuralları değiştirmiştir. Esasen medya dışı alanlardaki kârlarını çoklaştırma motivasyonu ile medya sahibi olan sermaye gruplarıyla, medya sektörü çok az sayıda grubun eline geçmiş ve diğer küçük grupların sektöre girişi engellenmiştir. Tekelleşmenin doğal bir sonucu olarak medyada farklı seslerin duyulması giderek zorlaşmış ve “tek seslilik” ve “tektipleşme” oluşmuştur.

Bu dönemde medya ve finans sektörleri de iç içe geçmiştir. Bu gelişmelerin arkasındaki itici güç; uygulanan deregülasyon politikalarıyla, yayıncılıkta devlet tekelinin kırılması, yani özel yayıncılığa geçiş ve ticarileşme olmuştur. Özel yayıncılık imkanlarının artması ve etkinlik alanlarının giderek genişlemesi, medya ve siyaset ilişkilerinin de “çıkar merkezli” olması sonucunu doğurmuştur. Özelleştirme imkanları finans örneğinde olduğu gibi, sadece medya alanıyla sınırlı kalmayıp; geçmişte devletin alanında olan enerji, altyapı, telekomünikasyon gibi çok yüksek karlı alanları da içine almıştır.

Bu bağlamda da medyanın kamu yararı gözetme görevi hiçe sayılmış ve medya sahipleri, medya dışı alanlarda karlılıklarını artırırken; iktidarlar da medya gücünden çoğunlukla gayri meşru şekilde yararlanmışlardır. Bu ilişkiler içinde gazetecilerin sendikalı olma gibi özlük hakları ve editoryal bağımsızlık aşınmış; çok yüksek gelirlere sahip olabilen ve çoğunluk genel yayın yönetmeni ve köşe yazarı bir ‘medya aristokrasisi’ oluşmuştur. Bu ‘medya aristokrasisi’, medyanın kamu yararı gözetilen, kamusal yayıncılık anlayışından hızla uzaklaşmasına aracılık etmiştir.

2001 Ekonomik Krizi ile birlikte; daha önce iç içe geçmiş olan medya ve finans birlikteliği dağılmak zorunda kalmış ve bu yeni durum da medya sahiplik yapısında önemli değişiklikler getirmiştir. Usulsüz kredi kullanmaları nedeniyle batan bankaların TMSF’ye devri ile birlikte, sahip oldukları medya varlıkları da TMSF’ye geçmiştir. 2002’de Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) iktidarı ile birlikte bu medyalar önce TMSF tarafından kontrol edilmiş ve ardından, şeffaf olmayan ihalelerle satılmıştır. Bu medyaların böylelikle el değiştirmesi ve başta Doğan Grubu olmak üzere, ana akım medyanın AKP özelleştirmelerinden pay kapma isteği nedeniyle, “AKP yanlısı medya” dediğimiz yapılanma oluşmuştur. 2018 yılında Doğan Grubu’nun, AKP’ye yakın Demirören Grubu’na satışıyla da birlikte, bu yanlı medya % 95 oranına ulaşmıştır (B. Dağtaş, 2021, s. 84).

Yeni oluşan bu medya düzeninde; ekonomik, yasal ve politik araçların kullanıldığı muhtelif yöntemlerle medyanın kontrolü sağlanmaya çalışılmıştır. Büyük oranda iktidar yanlısı pozisyon alan medya kuruluşları, iktidarın politikalarına destek vermiş ve söylemlerini bu doğrultuda inşa etmişler, daha doğrusu iktidar söylemlerini yeniden bağlamlaştırarak, kendi söylemleri haline getirmişlerdir. Bu çalışmanın konusu olan, “Rahip

Brunson Krizi”ne ilişkin iktidar yanlısı basının haber söylemleri de, bu tespiti doğrular niteliktedir. 2016 yılının Aralık ayında casusluk suçlamasıyla tutuklanan “Rahip Brunson”, bir haber aktörü olarak, ülkenin o dönemki sıcak gündeminde kendine bir yer bulamamasına karşın, 2018 yılında bir krizin aktörü haline gelmiştir. 2016 yılındaki “15 Temmuz Darbe Girişimi” ile aynı yıl yaşanan Rahip Brunson’ın tutuklanması olayı, 2018’de ABD’nin Rahip Brunson’ın serbest bırakılmasını istemesi üzerine, ciddi bir kriz haline gelmiştir.

“Rahip Brunson Krizi” haberlerinin çalışma konusu olarak seçilmesindeki amaç; önce casus ilan edilip 35 yıl hapis cezası alan, fakat ağır yaptırım ve baskıların sonucunda serbest bırakılmasının, medya söyleminde gücün nasıl yeniden üretildiğini ve meşrulaştırıldığını gösteren bir haber olayı olmasıdır. Çünkü yaşanan bu kriz, iktidar yanlısı medyada, insan hakları veya adil yargılanma bağlamında değil; güç ve iktidar, yani AKP hükümetinin söylemlerini yeniden üretecek, onları yeniden bağlamlaştıracak şekilde haberleştirilmiştir. Dolayısıyla “Rahip Brunson Krizi” sürecinde, iktidar yanlısı basının- *Sabah, Star ve Yeni Şafak* gazetelerinin haber söylemlerinin eleştirel analizi, gücün medyada nasıl yeniden üretildiği ve meşrulaştırıldığı tartışmalarına katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda bu çalışmanın araştırma sorusu da, “iktidar yanlısı gazetelerde, ‘Rahip Brunson Krizi’ sürecinde, AKP iktidarı söylemlerinin ve gücünün nasıl yeniden üretildiğini ve meşrulaştırdığı”dır.

Bu doğrultuda çalışma üç bölümden oluşmuş ve ilk bölümde: “Güç, Söylem ve Medya” başlığı altında; güç ve söylemi oluşturan unsurlar, gücün aşırı kullanımı, güçlünün söylemi, medyada gücün yeniden üretimi ve eleştirel söylem çalışmaları üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde ise: “AKP Dönemi Türkiye Medyasında Yaşanan Dönüşümler ve Sorunlar” başlığı altında; 1980-2002 arası neoliberal politikalar ve medyadaki dönüşümler ve 2002 sonrası AKP iktidarı döneminde medyada yaşanan dönüşümler ana başlıklarıyla medyanın dönüşümü ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda incelemelerin 1980 yılından başlamasındaki amaç; 1980’li yılların tüm dünyada ve paralel olarak Türkiye’de neoliberal politikaların başladığı dönem olarak kabul edilmesi ve günümüz medya yapılanmasına temel oluşturmasıdır. 2002 sonrası AKP iktidarı dönemi ise; medya mülkiyeti, medya özgürlüğü ve medyaya dönük yaptırımlar gibi alt konularla kapsamlı olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Medya ve siyaset ilişkisinin nasıl şekillendiği ve ne gibi sorunlara neden olduğunu

anlayabilmek, güç ve söylemin medyada ne şekilde ve hangi amaçla yeniden üretildiğini anlayabilmemize yardımcı olacaktır.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümü ise: “AKP Yanlısı Gazetelerin Rahip Brunson Krizi Söylemi” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde ilk olarak yakın dönem Türkiye-Amerika ilişkileri bağlamında “Rahip Brunson Krizi” ele alınmıştır. Daha sonra çalışmanın eleştirel söylem analizi yaklaşımına yer verilmiştir. Çalışmanın yaklaşımı eleştirel söylem analizi yaklaşımı, A. Teun Van Dijk’ın sosyo-kognitif yaklaşımıdır. Bu bağlamda Van Dijk’ın (1988a, 1988c, 1991, 2011), B. Dağtaş’ın (2013, 2017, 2019), Dağtaş ve Dağtaş’ın (2007) ve Hüsmaleddin Abdelgadir’in (2021) kendi çalışmalarında uyguladıkları analiz kategorilerinden yararlanılarak, bu çalışmanın analitik kategorileri oluşturulmuştur. Bu analitik kategoriler temalar, aktörler, aktörlerden doğrudan alıntılar, yeniden bağlamaştırma, kelime tercihleri ve sentaks analizidir.

Analiz için seçilen iktidar yanlısı gazeteler *Sabah*, *Star* ve *Yeni Şafak* gazeteleridir. Bu gazetelerin seçilme nedenleri; iktidar yanlısı yaygın politikasına sahip olmaları ve tirajlarının yüksek olmasıdır. Çalışmanın amaçları doğrultusunda, “yaptırım tehditlerinin başlaması”, “Adalet ve İçişleri Bakanı’nın kara listeye alınması” ve “Rahip Brunson’ın serbest bırakılması” dönemleri analiz için seçilmiştir. Belirlenen her dönem için 5 gün ve toplamda 15 günlük bir dönem ve toplam 79 haber metni çalışmaya dahil edilmiştir. Bu dönemler; “Yaptırım tehditlerinin başladığı dönem” olarak 27 Temmuz 2018-31 Temmuz 2018; “Adalet ve İçişleri Bakanı’nın kara listeye alınması dönemi” olarak 1 Ağustos 2018-5 Ağustos 2018, ve “Rahip Brunson’ın serbest bırakılması dönemi” olarak 12 Ekim 2018-16 Ekim 2018 olarak belirlenmiştir. Çalışma, belirtilen dönemler ve gazetelerle sınırlandırılmıştır.

Çalışmanın analiz kısmında öncelikle belirlenen dönemlerdeki haberlere ilişkin nicel veriler ortaya çıkarılmıştır. Ardından analiz için seçilen haber metinlerinde, belirlenen eleştirel söylem analiz kategorileri uygulanmıştır. Analiz sonucunda ulaşılan bulgular öncelikle değerlendirilmiş ve çalışmanın sonuç kısmında bu değerlendirmelerin ışığında tartışma yapılmıştır.

1. BÖLÜM: GÜÇ, SÖYLEM VE MEDYA

1.1. Güç ve Söylemi Oluşturan Unsurlar

Gücün ne anlama geldiğine ilişkin, çalışma alanına bağlı olarak birçok farklı yaklaşımda tanımlamalar yapılmıştır. Güç, sosyal bilimlerdeki en merkezi ve tartışmalı kavramlardan biridir (Wodak ve Meyer, 2016, s. 9). Bu nedenle güç üzerinde kesin bir sonuca ulaşmak pek mümkün olmamıştır. Yine de, Max Weber'in güç kavramı ortak bir payda işlevi görür: buna göre güç, sosyal bir ilişkideki bir bireyin başkalarının direnişine rağmen kendi iradesini elde etme şansıdır (Weber, 1980'den aktaran Wodak ve Meyer, 2016, s. 10). Wodak ve Meyer (2016, s. 10), gücün kaynağına ilişkin üç farklı kavramdan söz eder:

1. Bireysel aktörlerin belirli kaynaklarının bir sonucu olarak güç.
2. Farklı aktörler arasındaki kaynak ilişkisine bağlı olarak her etkileşimde sosyal değiş tokuşun belirli bir niteliği olarak güç.
3. Toplumun geniş ölçüde görünmez sistemik ve kurucu özelliği olarak güç.

Buradan hareketle, gücün farklı ortamlarda çeşitli kaynaklarla oluşabildiğini söylemek mümkündür. Foucault'ya göre güç, her yerde bulunur ve toplumsal ilişkilerin her anında ortaya çıkar (Foucault, 1990'dan aktaran Gaventa, 2003, s. 3). Foucault ayrıca gücün, bir kurum, yapı ya da mülkiyet olmadığını söyler. O'na göre güç, belirli bir toplumda karmaşık bir stratejik duruma verdiğimiz addır.

Gücün kötü olarak algılanması yaygın bir yanlış anlamamanın sonucudur. Fairclough (2015, s. 26), gücün kötü olduğu düşüncesinin aksine, insanların bir şeyler yapma gücünün genellikle sosyal bir fayda olduğuna dikkat çeker. Bu nedenle bir şeyler yapmaya yarayan güç ile başka insanların üzerinde kullanılan gücü ayırt etmenin önemini ortaya koyar. Aslında başkalarının üzerindeki güçte doğasında kötü değildir ancak yasal olarak kullanıldığı müddetçe. Örneğin; seçimlerde gücün üzerimizde yasal olarak kullanılması için oy veririz, ya da hastanedeki doktorun, üniversitedeki öğretmenin kullandığı güç, fayda sağlayan bir yapıdadır.

Van Dijk (2008, s. 29), “sosyal güç” kavramından bahseder. Sosyal güç, gruplar, sınıflar veya diğer sosyal oluşumlar arasındaki veya sosyal üyeler olarak kişiler arasındaki ilişkinin bir özelliğidir. Van Dijk, bu gücün aslında bir kontrol ilişkisi olduğunu ifade eder.

Gücün oluşması için en önemli şeyin ise söylem olduğunu vurgular. Grup gücü de bir diğer güç formudur. “Grup gücü, mülkiyet veya sermaye gibi maddi güç kaynaklarına ve ayrıca bilgi, statü, şöhret ve kamusal söylemlere erişim gibi sembolik güç kaynaklarına dayanır. Etnik ilişkide bu sembolik güç kaynakları ten rengi, kökeni, milliyet veya kültür olabilir (van Dijk, 2016a, s. 71)”.

Van Dijk’a göre (2008, s. 29), sosyal gücün uygulanması söylem ile mümkündür. Bir kişinin ya da grubun diğer bir kişi ya da gruba yönelik güçlü olma durumu, bir kontrol ilişkisi barındırır. Bir başka deyişle, güçlü olanın güçsüz üzerindeki etkisi, bilişsel kontrol eylemlerini içermektedir. Bu durum “zihin kontrolü” kavramı ile açıklanmaktadır. Güçlü bir grup başkalarının hareket özgürlüğünü sınırlayabilir, bununla birlikte zihinlerini de etkileyebilir (van Dijk, 1993a, s. 254). Sosyal gücün kullanılması ve sürdürülmesi için ideolojik bir çerçeveye ihtiyaç vardır. Bir grubun ve üyelerinin sosyal olarak paylaşılan, çıkarla ilgili temel bilişlerinden oluşan bu çerçeve, esas olarak iletişim ve söylem yoluyla edinilir, doğrulanır veya değiştirilir (van Dijk, 2008, s. 30).

Söylem, gücün uygulanması için en temel araçtır. Fairclough’a göre (2015, s. 7) söylem, diğer kısımlarıyla ilişkili olan sosyal sürecin bir parçası olarak görülen dildir. İlişkisel bir dil görüşüdür. Bu açıdan bakıldığında söylemi sadece bir dil olarak tanımlamanın eksik bir tanımlama olacağı söylenebilir.

Fairclough ve Wodak ise (1997’den aktaran Wodak ve Meyer, 2016, s. 6), söylemi bir sosyal pratik biçimi olarak görürler. Söylemi sosyal pratik olarak tanımlamak, belirli bir söylemsel olay ile onu çerçeveleyen durum, kurum ve sosyal yapı arasında diyalektik bir ilişkiyi ima eder. Söylemsel olgu, kurumlar ve toplumsal yapılar tarafından şekillendirilir, ancak kendisi de bunları şekillendirir. Bu söylemin, toplumsal olan tarafından koşullanmasının yanı sıra, toplumsal olarak kurucu olduğunu gösterir, söylem durumları, nesnelerin bilgisini, toplumsal kimlikleri ve insanlar ve gruplar arası ilişkileri kurar. Söylem, toplumsal statükonun hem sağlanması ve yeniden üretilmesi anlamında, hem de onun dönüştürülmesi anlamında kurucudur. Söylem toplumsallıkla ilişkili olduğu için, güçle ilgili önemli konuları da kendinde barındırır (Fairclough ve Wodak, 1997’den aktaran B. Dağtaş, 2013, s. 21).

Fairclough ve Wodak (1997'den aktaran Wodak ve Meyer, 2016, s. 6), söylemsel uygulamaların büyük ideolojik etkilerinin olabileceğini ifade etmişlerdir. Buna göre söylemsel uygulamalar; sosyal sınıflar, kadınlar, erkekler, etnik / kültürel çoğunluklar ve azınlıklar arasında şeyleri temsil etme ve insanları konumlandırma yollarıyla eşitsiz güç ilişkilerinin üretilmesine ve yeniden üretilmesine yardımcı olabilir.

Van Dijk'a göre (2008, s. 104) söylem, genel anlamda yalnızca belirli bir iletişim olayı, yazılı veya sözlü bir sözlü etkileşim biçimi veya özel anlamda dil kullanımı anlamına gelir. Daha geniş açıdan bakıldığında "semiyotik" bir başka deyişle "göstergebilim" anlamında söylemler ise çizimler, resimler veya jestler gibi sözlü olmayan ifadeleri de içerebilir. Birçok farklı formda oluşan söylemlerin analiz şekillere de birbirinden farklıdır. Söylemler, genel yaklaşımlara (dilbilimsel, pragmatik, göstergebilimsel, retorik, etkileşimsel vb.) veya konuşma, haber, şiir veya reklamlar gibi analiz edilen türlere bağlı olarak birçok farklı şekilde analiz edilebilen birçok farklı yapıya sahiptir (van Dijk, 2008, s. 104).

1.2. Gücün Aşırı Kullanımı

Gücün aşırı kullanımı (power abuse), iktidardakilerin yararına ve başkalarının çıkarlarına aykırı temel normların ve değerlerin ihlali anlamına gelir (van Dijk, 2008, s. 19). Gücün kötüye kullanılması durumu, eleştirel söylem çalışmalarının temel araştırma konusunu oluşturmaktadır. Sosyal gücün uygulanması hususunda bir kontrol ilişkisinden bahseden van Dijk'a göre (2008, s. 9), uygulanan kontrol, gücü kullananların çıkarına fayda sağlarken kontrol edilenlerin çıkarına aykırı bir durum söz konusu ise, gücün kötüye kullanılmasından söz edebileceğini ifade eder. Diğer bir deyişle, güç üzerinden bir taraf fayda sağlarken diğer tarafın hakları suistimal ediliyorsa, bu noktada gücün kötüye kullanıldığı ya da aşırı kullanıldığını söylemek mümkündür.

Güç suistimali, insanları sosyal ve yurttaşlık haklarından da mahrum eder. Kişi veya grupların, sahip oldukları gücü gerekli düzeyde ve doğru yönde kullanmaları gerekir. Aksi halde, eşitsizliklerin ve hak ihlallerinin yaşandığı bir sosyal yapının oluşması kaçınılmazdır. Gücün aşırı kullanımı; kurumlar ve devletler gibi büyük oluşumlarda daha çok görülmektedir. Bunun en temel sebebi, fazla oranda güç sahibi olmalarıdır.

Güç istismarı, halkın sosyal ve medeni haklarının ihlaline yol açar. Söylem ve iletişim alanında, bu haklar, '(iyi) öğretilme ve eğitilme, iyi bilgilendirilme ve benzeri hakları' içerir (van Dijk, 2008'den aktaran B. Dağtaş, 2019, s. 277). Bu haklara sahip çıkmak, gazetelerin vatandaşları yanlış bilgilendirmesini veya manipüle etmemesini, ancak yalnızca güçlü kurumlardan değil, bir dizi kaynaktan yararlanarak, kamuoyunu ilgilendiren merkezi meselelere ilişkin tüm ilgili bilgi ve bakış açılarını sunmasını gerektirir (B. Dağtaş, 2019, s. 277).

Van Dijk (2008, s. 17), eleştirel söylem çalışmalarının genel olarak sosyal yapılara ve özel olarak da güç ilişkilerine dair bir kavrayışı varsaydığını ve ancak o zaman güç suistimalini, bu tür bir istismarın insanlara nasıl zarar verebileceğini ve sosyal eşitsizliğin günlük yaşamda nasıl üretilip yeniden üretildiğini inceleyebileceğimizi ifade eder. Bu sayede güç dağılımının ne derece eşitsizliklere bağlı olarak gerçekleştiğini kavrayabiliriz.

Güç kullanımı, yasal olarak verilip yine yasal çerçevede kullanıldığı sürece kabul edilebilir. Yasal olmayan ya da gayrimeşru güç kullanımı, sosyal eşitsizliği artırır ve hak ihlallerine yol açar. Van Dijk'a göre (2008, s. 18), eleştirel söylem çalışmaları; siyasetçilerin meşru güç kullanımlarından ziyade güç istismarına başvurmaları, medyanın bilgilendirmekten ziyade nasıl yanlış bilgilendirdiği veya profesyonellerin ve akademisyenlerin öğrencileri, müşterileri veya diğer vatandaşları eğitmek ya da tedavi etmek yerine, bilgilerini kötüye kullanarak onları nasıl taciz ettiklerinin eleştirel analiziyle ilgilendirir.

Bir kişinin ya da bir grubun güç sahibi olması, meşru ya da gayrimeşru yollarla gerçekleşebilir. Her iki durumda da gücün, sosyal güç olarak kontrol ilişkisi bağlamında kullanım şekli incelenmesi gereken bir konudur. Bu sayede gücün suistimal edilip edilmediği anlaşılabilir. Sosyal güç, söylem aracılığıyla uygulanır. Söylemin gerçekleşmesi için "erişim" en önemli etkenlerden birisidir. Erişim gücü, güç sahipleri için de en değerli husustur. Ancak bu sayede baskın hale gelebilir ve gücü kendi iktidarları lehine kullanabilirler.

Söyleme erişim, güç sahiplerinin diğerleri üzerindeki hakimiyetini kolaylaştırır. Van Dijk'a göre (2008, s. 66), hakimiyet, bir tür sosyal güç istismarıdır, kişinin kendi çıkarları doğrultusunda başkaları üzerinde yasal veya ahlaki olmayan bir kontrol uygulamasıdır ve

genellikle sosyal eşitsizlikle sonuçlanır. Bu nedenle gücün yasal yollarla kullanılması ile hakimiyet kurma amaçlı kullanılması analiz edilmesi gereken bir konudur.

Güç sahiplerinin söyleme ayrıcalıklı erişimi, hakimiyeti de beraberinde getirebilir. Söyleme erişim ölçüleri, sosyal grupların ve üyelerinin gücünün oldukça güvenilir göstergeleri olabilir (van Dijk, 2008, s. 67). Bir başka deyişle; söyleme erişim yetisi güç sahiplerine hem etki alanlarını genişletme hem de güvenilir görünmekte yardımcı olmaktadır. Söyleme erişimde öncelik sahibi olma durumu; günlük hayatta, okullarda, medyada veya hastane gibi muhtelif ortamlarda vardır. Kimi kişi veya gruplar diğerlerinden ayrıcalıklı bir şekilde söylem faaliyetinde bulunabilir ve hakimiyet kurabilirler. Gücün aşırı kullanımı, söylemde sağlanan bu kontrolün hakimiyet kurma amaçları doğrultusunda kullanılmasından kaynaklanmaktadır.

1.3. Gücünün Söylemi: Hakim Söylemler

Hakim söylem ya da egemen söylem olarak ifade edebileceğimiz gücünün söylemi, söylemin en baskın formuna işaret eder. Daha önce de değinildiği üzere sosyal güç, bir kontrol ilişkisi barındırır. Güçlü ile güçsüzün ilişkisi aslında bir kontrol ilişkisidir. Van Dijk bu ilişkiyi şöyle açıklar:

“Sosyal kontrol olarak tanımlanan egemenliğin hem bilişsel hem de sosyal boyutu vardır. Hakim gruplar, değerli sosyal kaynaklara erişim üzerindeki kontrollerinin yanı sıra, dolaylı olarak başkalarının zihinlerini de kontrol edebilir. Bunu, ikna edici söylem yoluyla ve özgürce ve kişinin kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmek için gerekli olan ilgili bilgi ve inançların edinilmesini ve kullanılmasını sınırlayan başka yollarla (önyargılı habercilik, kötü eğitim) yapabilirler (van Dijk, 1993b, s. 21)”.

Yukarıda ifade edildiği üzere; kontrol ilişkisi de kendi içinde farklı boyutlarda gerçekleşmektedir. Biliş, yazılı veya görsel bir temsilin algılanmasında etkili olan bir kavramdır. Bilişsel yaklaşım; metinlerin tek başına anlamları olmadığı, ancak dil kullanıcıları tarafından veya kesin olarak dil kullanıcılarının zihinsel süreçleri tarafından anlamları atandığı gerçeğine dayanır (van Dijk, 1991, s. 116-117). Egemenlik kurmak için zihinleri kontrol etmek ve yönlendirmek gibi yollara başvurulur.

Sosyal gücün kullanılması için bir diğer gereklilik, ideolojik bir çerçevedir. Bir grubun ve üyelerinin sosyal olarak paylaşılan, çıkarla ilgili temel bilişlerinden oluşan bu çerçeve,

esas olarak iletişim ve söylem yoluyla edinilir, doğrulanır veya değiştirilir (van Dijk, 2008, s. 30). İdeolojiler, bir grubun ve üyelerinin temel inançlarıdır (van Dijk, 2000, s. 7). İdeoloji, kişisel bir yaklaşım değil ortak paydada buluşulunan çoğul bir yaklaşımdır.

İdeoloji; bir olaya, nesneye veya metne yönelik düşünce biçimimizi etkileyen en önemli unsurlardan birisidir. “İdeolojiler, bir grubun kimlikleri, toplumdaki konumları, çıkarları ve amaçları, diğer gruplarla ilişkileri, yeniden üretimleri ve doğal çevreleri gibi karakteristik özellikleriyle ilişkili sosyal olarak paylaşılan inançlardan oluşur (van Dijk, 2000, s. 7)”. Oluşum yönüyle düşünüldüğünde ideoloji, ortak çıkar ve amaç temelli bir düşünceler bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda van Dijk, gazetecilerin haber yapma ortak ideolojisini, başlangıçta Batı medyası ve haber ajansları tarafından oluşturulan ve daha sonra tüm dünyaya yayılan bir "gazetecilik kodu" olarak adlandırmaktadır (van Dijk, 1988'den aktaran B. Dağtaş, 2017, s. 44).

Söylemin barındırdığı ideolojik değerler, çeşitli yapılardan oluşmaktadır. En temel nokta ise “BİZ” ve “ONLAR” vurgusudur. İdeolojik söylemin her seviyesinde biz ve onlar vurgusu yapılarak varılmak istenilen fikir veya verilmek istenen mesaj ortaya konmaya, güçlendirilmeye ve desteklenmeye çalışılır (van Dijk, 2016a, s. 73). Güçlü görünmek adına muhtelif yöntemler kullanılarak egemenlik sağlanmaya çalışılır. Çeşitli söylemsel yollar kullanılarak “Biz”in pozitif karakter, “onların” negatif karakteri vurgulanır (Van Dijk, 2008, s. 5).

Van Dijk (2016a, s. 73-74), söylemin ideolojik yapılarını 7 maddede sıralamıştır:

1. Kutuplaştırma: Kendi grubunu olumlu olarak gösterirken diğer grubu olumsuz olarak temsil etmektir. Kutuplaştırma, söylemin bütün seviyelerinde vardır.
2. Adıllar: Dil kullanıcıları (organizasyonlar da dahil), ideolojik grupların üyeleri olarak konuşurlar ve dahil olduğu grupları işaret etmek adına politik adılar kullanırlar (bizim gibi, biz). Diğer grupların üyelerini egemen grupla karşılaştırırlar.
3. Belirleme: Grup ideolojilerinin temel kategorisi onların kimliğidir. İdeolojik bir grubun üyeleri, kendilerini gruplarıyla tanımlayarak konuşurlar (Ben ya da biz bir feminist olarak, Ben ya da biz bir pasifist olarak konuşacak olursak gibi).

4. Kendinin olumlu taraflarına vurgu yaparken diğerlerinin olumsuz yönlerine vurgu yapma: İdeolojiler çoğu zaman kendini olumlu sunma şeması tarafından organize olmaktadır. Hiperbolik vurgu ve biz ve onlara ait iyi veya kötü şeylerin hafifletilmesinin bu retorik bileşimi ideolojik kare olarak adlandırılır.
5. Aktiviteler: İdeolojik gruplar genellikle yaptıklarına göre kendilerini tanımlarlar, tipik faaliyetleri budur. Aktiviteleri konusunda “yapmalıydık” gibi bir savunmaya başvururlar ve böylece kontrolü sağlarlar.
6. Normlar ve değerler: İdeolojiler, iyi normların yapıları üzerine kurulur ve mücadele edilmesi gereken değerleri vardır; özgürlük, eşitlik, adalet, bağımsızlık ya da özerklik gibi.
7. Çıkarlar: İdeolojik mücadele güç ve çıkarla ilgilidir. Bu nedenle, ideolojik söylem tipik olarak temel kaynaklar (yiyecek, barınma ve sağlık) ve bilgi, statü veya kamusal söyleme erişim gibi sembolik kaynaklara işaret ederek çıkarlarımıza birçok atıfta bulunur.

Güç sahipleri kontrolü sağlamak için söylemi ve söylemin üretimini kontrol altında tutarlar. Söylemin üretimini ideolojik yapıya büründürerek sağlarlar. Söylemin kontrolünü ise erişim konusundaki ayrıcalıklı konumları sayesinde sağlarlar. Söyleme erişim, güç sahipleri için en değerli kaynaktır çünkü ancak bu sayede kontrol sağlanabilir.

Güçlü sosyal grup ve kurumların üyeleri yahut liderleri, kamu söyleminin bir ya da birden fazla tipine az ya da çok dışlayıcı erişimi sağlar ve sürekli kontrol ederler (Özer, 2018, s. 55). Örnek verilecek olursa; profesörler akademik söylemi, avukatlar yasal söylemi ve politikacıların politik söylemi kontrol ettiğini söylemek mümkündür. Kontrol arttıkça söylemin gücü de artar.

1.4. Güçlünün Söylemi: Medyada Gücün Yeniden Üretimi ve Eleştirel Söylem

Çalışmaları¹

Medya, gücün yeniden üretimi konusunda en etkili organlardan birisidir. Medya ortamında üretilen çeşitli içerikler insanlar tarafından tüketilir. Bu içerik bir haber, film, dizi

¹Daha yakın dönem çalışmalarında “Eleştirel Söylem Çalışmaları” (ESÇ) tanımlamasını tercih eden van Dijk (2016, s. 63), daha geleneksel olarak, daha önce kendisinin de kullandığı “Eleştirel Söylem Analizi” (ESA) tanımlamasının kullanıldığını belirtir. Van Dijk bu terimle (ESÇ), eleştirel analiz uygulamalarını da kapsayan,

veya başka bir formda olsa da sonuç olarak bir üretici ve tüketici ilişkisi içerisinde yer almaktadır. Bu ilişkinin baskın tarafı ise medyadır. Bir başka deyişle; yüz yüze yapılan iletişimden farklı olarak medya, tek yönlü bir formdadır.

Fairclough (2015, s. 78) yüz yüze söylemde, üreticilerin katkılarını etkileşimde buldukları belirli kişiler için tasarladıklarını ve kullandıkları dili bu doğrultuda uyarladıklarını ifade eder. Üreticiler, ortak katılımcılardan alınan çeşitli geri bildirimlerle beraber uyum sağlamaya devam ederler. Ancak medya söylemi, daha geniş ve çeşitli bir kitleye yönelik üretilir. Bu nedenle belirli bir izleyiciye değil daha genel ve ideal konularla büyük kitlelere yönelik söylem üretilir. “Medya söylemi, içine ideal bir özne için bir özne konumu yerleştirmiştir ve gerçek izleyiciler veya dinleyiciler veya okuyucular, ideal özne ile müzakere etmek zorundadır (Fairclough, 2015, s. 78)”.

Medyada tasvir edilen kişi, kurum veya durumlar, arkasında gizli güç ilişkilerini barındırır. Fairclough (2015, s. 78), medya söyleminde canlandırılan iktidar ilişkilerinin doğasının genellikle net olmadığını ve gizli güç ilişkilerini içerdiğini belirtir. Açık olmaktan çok örtük olan bu güç, söylemin üretiminde ve şekillenmesinde önemli rol oynar. Güç sahiplerinin söyleme olan bu etkisi çoğu zaman farkedilmez ve onlar için en faydalısı da budur.

Medya söyleminin tek yönlü oluşu, üreticinin söylem üzerindeki tek söz sahibi kişi veya kurum olması, medya söylemindeki güç ilişkilerinin istenilen yönde devam etmesine olanak sağlar. Söyleme neyin dahil edilip neyin edilmeyeceğine, kimin temsil edileceğine veya nasıl temsil edileceğine karar veren medya üreticileri, bu sayede güç ilişkilerinin yoğun olarak yaşandığı bir konumdadırlar.

“Medya faaliyetleri ve haber yayımlarında, medyanın gizli gücü ve kapitalist sınıf ve diğer güç sahiplerinin gücü uygulama kapasiteleri, sistematik eğilimlere bağlıdır. Tek bir metin kendi başına önemsizdir: medya gücünün etkileri kümülatiftir, nedensellik ve failliği ele almanın belirli yollarının tekrarı ve okuyucuyu konumlandırmanın belirli yollarının tekrarı gibi etkenler vardır (Fairclough, 2015, s. 78)”.

“eleştirel teori”ye işaret eder. Van Dijk “eleştirel söylem çalışmaları” sadece bir metod olarak görmez. Ona göre “eleştirel söylem çalışmaları”, mutidisipliner söylem çalışmaları içinde, bir pozisyon ya da tavra karşılık gelir (van Dijk, 1991; 2011’den aktaran B. Dağtaş, 2013, s. 21).

Fairclough'un da belirttiği üzere; medya gücünün etkileri, çeşitli yollarla birbirine eklenerek güçlenir ve tamamlanır. Ancak tüm bileşenler bir araya geldiğinde medyanın gizli gücünden söz edilebilir. Gizli gücün sürdürülebilmesi ancak devamlılıkla mümkündür. Sürekli olarak aynı şeyler tekrar edilerek, normallik ve olağanlık algısı elde edilir. Bu sayede yapılan aktiviteler meşru görünerek gücün yeniden üretimi mümkün kılınır.

Van Dijk (2008, s. 55), birçok güç sahibinin medyada rutin olarak kapsandığını, ve böylece güçlerinin onaylandığını ve meşrulaştırıldığını ifade etmektedir. Güç sahiplerinin sıkça temsili önemli bir konu olsa da bir diğer önemli olan husus da onların ne şekilde temsil edildiğidir. Medya söyleminde güç sahiplerinin olumsuz faaliyetleri gizlenmeye, olumlu faaliyetleri ise yoğun bir şekilde temsil edilmeye çalışılır. Bu yolla güç sahiplerinin güçleri onaylanır ve meşrulaştırılır.

Van Dijk (2008, s. 55), medyanın arabuluculuk rolünü üstlendiğinde, sosyal güç yapılarının üretimi ve yeniden üretiminde özerk bir rolü olduğunu ifade eder. Bir başka deyişle medya, söylem üretim sürecindeki karar verici konumu sayesinde güç ilişkilerine form vermektedir. Doğruyu veya yanlış, haklıyı veya haksızı profesyonel bir şekilde kendi isteği doğrultusunda belirleyerek sosyal gücün uygulanmasında etkin rol oynar.

“Gazeteciler başkalarının gücünü nasıl tasvir edeceklerini ve aynı zamanda kendi kuruluşlarının gücüne nasıl katkıda bulunacaklarını, onu diğer kuruluşlardan bağımsız kılarak öğrenirler (Turow, 1983'den aktaran van Dijk, 2008, s. 55)”. Gazeteciler, bağlı oldukları kurumun kendilerine verdiği bu sorumlulukları yerine getirerek gücün medyadaki temsili konusunda önemli bir konuma sahiptirler. Karar mekanizması güç sahiplerinin elinde olsa da bunu uygulayan kişiler, o kuruluştaki medya profesyoneli gazetecilerdir.

Haber değerini belirleyen unsurlardan birisi ve belki de en önemlisi haber kaynağıdır. Medya söyleminde güvenilir haber kaynağı olarak güçlü grup ve kişiler sürekli olarak temsil edilir. Fishman ve Tuchman (1980 ve 1978'den aktaran van Dijk, 2008, s. 55), haber üretiminin rutin organizasyonunu; devletin büyük siyasi organları, polis, mahkemeler ve büyük şirketler gibi sürekli olarak haber kaynağını garanti eden kurumsal bağlamlarda haber toplanması olarak tanımlar. Hall vd. (1999, s. 254) bu akredite kaynakları *birincil*

tanımlayıcılar, gazetecileri de, onların söylemlerini halkın sözüne dönüştüren *ikincil tanımlayıcılar* olarak kavramsallaştırmıştır (Aktaran B. Dağtaş, 2013, s. 189).

Elliott, Murdock ve Schlesinger da (1986) güç/iktidar sahibi kişi ve kurumları bakanlar, partilerin önde gelen politikacıları, polis ve yargı organlarının üst düzey kişileri, akredite baskı gruplarının sözcüleri olarak tanımlar (Aktaran Dağtaş ve Dağtaş, 2007, s. 74). Van Dijk (1994, s. 276), Bourdieu'nun görüşlerinden yola çıkarak gazeteciler, yazarlar, sanatçılar, yönetmenler ve akademisyenlerin oluşturdukları “sembolik seçkinlerin”, eşitsiz toplumsal yapının eklemelenmesindeki oynadıkları role işaret eder: “Bu grupların kendi iktidar bölgeleri içinde söylem türleri hakkında karar verme konusunda göreceli güç/iktidarları vardır ve söylemin başlıklarını, stilini ve sunumunu belirlerler” (Aktaran Dağtaş ve Dağtaş, 2007, s. 74).

1.4.1. Eleştirel söylem çalışmaları ya da eleştirel söylem analizi (ESA)²

Eleştirel söylem çalışmaları (ESC), söylem çözümlemelerinin bir alt koludur. Çok sayıda söylem çözümlemesi yaklaşımı bulunmakta ve ESC de bunlardan birisini oluşturmaktadır. ESC, sorun uyumlu, disiplinlerarası bir araştırma programı olarak tanımlanabilmektedir (Wodak, 2014'ten aktaran Özer, 2018, s. 19). ESC, birden fazla yaklaşımdan oluşmaktadır. Bunların her biri söylemi; felsefi düşünce, kuramsal temel, yöntem ve tekniklerle çözümlemektedir. Özünde eleştirel söylem çözümlemesi, dili bir pratik olarak görmektedir (Fairclough ve Wodak, 1997'den aktaran Özer, 2018, s. 19). Bu nedenle ESC, ancak ve ancak eşitsizlik ve egemenliğin yeniden üretiminde dil kullanımının, söylem ya da iletişimsel olayların ve dilin rolünün bir dökümünü yapabildiği ölçüde, eleştirel sosyal ve siyasal çözümlemelere önemli ve özel bir katkıda bulunabilir (Özer, 2011, s. 55).

ESC, Norman Fairclough, Ruth Wodak, Van Dijk, Gunther Kress ve Theo van Leeuwen'la birlikte 1990'ların başında ortaya çıkmıştır. 1991 yılında Amsterdam'da yapılan küçük bir sempozyumda bir araya gelen bu isimler, söylem çözümlemesi yöntemlerini ve onların içinde de özellikle “Eleştirel Söylem Analizini” (ESA) tartışmışlardır (Wodak ve Meyer, 2016, s. 4). Wodak ve Meyer (2016, s. 4), bu toplantının; 1991'den sonra zaman

²Fairclough (1995; 2003) ve Machin ve Mayr (2015) gibi alanın önde gelen araştırmacılarının çalışmalarında ve van Dijk'in görece daha erken dönem çalışmalarında, “Eleştirel Söylem Analizi” (ESA) kullanılmaktadır. Bu nedenle bu bölümde, verilen referanslara göre ESC ve ESA birlikte kullanılacaktır.

içinde değişen, fakat birçok açıdan hala önemini koruyan tartışmalara olanak tanıdığını ve ESÇ'nin, 1990'lı ve 2000'li yıllarda "ESA" olarak isimlendirildiğini belirtir.

ESÇ çalışmalarının diğer çözümleme çalışmalarından başlıca farkı, ESÇ'nin dilsel özelliklerden yola çıkarak ideolojik üretimi açıklamaya çalışmasıdır. ESÇ amacı gereği, dili toplumsal ve tarihsel boyuttan ayrı düşünmemektedir. Varış noktası dilsel olmaktan ziyade, daha çok toplumsal politik olup; bu nedenle kendisi politik bir duruş sergilemektedir (Büyükkantarcıoğlu, 2012, s. 169).

Fairclough (1995; 2003), Wodak ve Meyer (2009), van Leeuwen (1996) ve Richardson (2004) gibi birçok araştırmacının ilgisini çeken ESA'nın kökeni, eleştirel dilbilimdir; ancak ESA söylemlerin tanımlanmasının ötesinde, spesifik söylemlerin, neden ve niçin üretildiğini açıklar (B. Dağtaş, 2013, s. 21). ESA tipik olarak birçok insana tarafsız ya da doğal olarak görünen, haber, siyasi söyleşiler ve iş görüşmeleri gibi metinleri, "eşitsiz karşılaşmalar" ya da manipülatif stratejilerin kullanıldığı metinler olarak ele alır (van Leeuwen, 2000'den aktaran B. Dağtaş, 2013, s. 21). Haber söylemi analizinde van Leeuwen (2000, s. 13), ESA'yı önyargılar, güç ve hakimiyet konularının haber söyleminde kullanıldığı, gizlendiği, meşrulaştırıldığı ve yeniden üretildiği söylemsel süreçler üzerine yoğunlaşan, eleştirel ve multidisipliner bir yaklaşım olarak tanımlar (Aktaran B. Dağtaş, 2013, s. 21).

Eleştirel söylem çözümlemeciler özellikle bazı araştırmalardaki konuların seçiminde rehberlik etmişlerdir. Örneğin onlara göre; eğer göçmenler, mülteciler vs. ırkçılığa, kadınlar erkek egemenliğine, cinsel baskı ve şiddete uğruyorlarsa, bu durum ortaya konulmalıdır. Özetle, ESÇ; söylem ve toplum, metin ve bağlam, dil ve güç ilişkisine yoğunlaşır (Özer, 2018, 22-32). Eleştirel söylem çözümlemesi, meşru kontrol sistemleri, sosyal düzeni doğallaştırma ve özellikle de eşitsizlik ilişkilerinin söylemsel stratejileri üzerine yoğunlaşmak durumundadır (Özer, 2011, s. 54). ESÇ'de 7 farklı yaklaşım vardır ve bunlar;

- 1- Dispositif çözümleme,
- 2- Sosyobilişsel yaklaşım,
- 3- Söylem tarihsel yaklaşım,
- 4- Bütünce dilbilim yaklaşımı,

- 5- Sosyal aktör yaklaşımı,
- 6- Diyalektik-İlişkisel yaklaşım,
- 7- Hodge ve Kress'in ESÇ çerçevesi olarak tanımlanabilir (Özer, 2018, 33-40).

1.4.1.1. Van Dijk'in sosyobilişsel yaklaşımı

Van Dijk, eleştirel söylem analizinde sosyobilişsel yaklaşımın kurucusudur. Bu yaklaşım eleştirel söylem çözümlemesi yaparken sosyal temsil kuramına dayanmaktadır. Van Dijk'in söylem, ideoloji, söylem çözümlemesi ve modeline yönelik birçok çalışması bulunmaktadır (Özer, 2011, s. 50).

Van Dijk'a göre bilişsel süreçlerin göz ardı edilmesi ESÇ açısından bir eksikliklerdir. Bu nedenle söylemin çözümlenmesi bu bilişsel yapıyı ortaya koymalıdır. Sonuçta, dil yalnızca zihindekileri yansıtan bir araçtır (Büyükkantarcıoğlu, 2012, s. 178). Bu nedenle van Dijk; biliş, söylem ve toplum arasında etkileşim kurmaktadır ve güce erişim sağlama araçları olarak söylemin kontrolüne odaklanmaktadır. Daha çok stereotipleşme, etnik kötüye kullanım ve egemen gruplara direnmeyle ilgilenmektedir. Van Dijk, haber söylemini şekillendiren bağlamsal unsurları göz önünde bulundurarak çözümlenme yapmanın önemine değinmektedir (Yardım ve Doğruel, 2019, s. 141). Bu çalışmanın amacı doğrultusunda, van Dijk'in 5 farklı kavramının açıklanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kavramlar; *biliş, ideoloji, söylem, bağlam ve güçtür.*

Bilişsel yaklaşım, metinlerin anlamları olmadığı, ancak dil kullanıcıları tarafından veya kesin olarak dil kullanıcılarının zihinsel süreçleri tarafından anlamları atandığı gerçeğine dayanır (van Dijk, 1991, s. 116-117). Van Dijk, bilişi açıklarken; öncelikle bilinçli, düzenli, kontrollü doğaya sahip görünmeyen birçok bilişsel aktivitenin varlığından söz etmektedir. Örneğin; bir manzaraya, bir filme bakarsak, ya da bir metni okursak, kavrayışımız genel olarak çok iyi olabilir, ancak bu kavrayış için gerekli stratejileri açıkça kontrol ettiğimiz söylenemez. Yine de, bu kavrayışı sağlayan bir dizi zihinsel operasyon vardır ve bunlar da az çok etkili olabilir (van Dijk, 1983, s. 69).

Bu temel anlamların metinle nasıl ilişkili olduğunu göstermek için bilişsel, sosyal, politik ve kültürel bağlamın bir analizine ihtiyacımız vardır. Başka bir deyişle, gazetecilerin

haber raporunun ve okuyucunun anlayışını ve ezberlemesinin üretilmesindeki bilişsel temsillerini ve stratejilerini açıklanmasının gerektiğini öne sürer. Farklı sosyal gruplar ve sosyal olaylar hakkındaki sosyal bilişler benzerse, bunların aynı temel yorum çerçevesi, yani aynı ideoloji tarafından oluşturulduğu söylenebilir (van Dijk, 1991, s. 116-117).

Van Dijk (1988b, s. 99), “gazetecilerin sosyal üyeler olarak haber karşılaşmalarına katıldığının ve haber metinlerini yazdıklarının altını çizer. Bu gerçek aynı zamanda onların bilgilerini, inançlarını, tutumlarını, hedeflerini, planlarını veya ideolojilerini de etkiler ve bunların tümü de profesyonel veya daha geniş bir sosyal grup tarafından kısmen paylaşılır”. Bu bağlamda haber üretimi, gazetecilerin bilgi, inanç ve görüşlerinin olayla ilgili mevcut veya gelen bilgilerle eşleştirildiği karmaşık bir süreç olarak kabul edilmektedir. Van Dijk'a (1988b, s. 112) göre, “haber olayının algılanması ve yorumlanması, haber olayını izleyen muhabirin belleğindeki durumun öznel ama sosyal olarak izlenen bir modelidir” (Aktaran B. Dağtaş, 2017, s. 47).

Van Dijk'a göre (1988b, s. 110) “söylem üretimi sadece modellerin veya bireysel fikirlerin ifade edilmesi ve iletişimi değildir. Aksine, her konuşmacı sosyal eylemde bulunur ve bu nedenle bir grup üyesi olarak konuşur. Bununla birlikte, (haber) üretiminin sosyo-bilişsel bir teorisini oluşturmak için, bu genel ifadenin sonuçlarını anlamalıyız”. Van Dijk, bu bilişsel çerçevenin, metin veya olay bilgisinin nasıl analiz edildiğini, yorumlandığını ve hafızada nasıl temsil edildiğini ve bu süreçlerin aynı zamanda olayların analizi için potansiyel haber olayları olduğunu tartışmaya devam etmektedir. Bu şekilde analiz edilen bir olay, episodik bellekte bir model olarak temsil edilir. Böyle bir model, hiyerarşik bir yapıda düzenlenen baskın eylemleri veya olayları, katılımcıları, zamanı ve yeri, koşulları, ilgili nesnelere veya eylem araçlarını içerir (van Dijk, 1988'den aktaran B. Dağtaş, 2017, s. 47).

Sosyal bilişte de olduğu gibi, ideolojilerin kesin zihinsel organizasyonunu söylemlerde de hala görmezden geliyoruz, ancak genel kategorilerinden bazıları genellikle ideolojik temelli söylemde ortaya çıkıyor: kimlik, etkinlik, hedefler, diğer gruplarla ilişkiler ve kaynaklar veya çıkarlar. Bunların hepsi grupların sosyal tanımı, özellikle de “BİZ”e karşı “BİZ”ler, gücün kötüye kullanımı, hakimiyet, rekabet ve işbirliğinin yanı sıra; tüm ideolojik söylemleri kontrol eden kutuplaşmış bir yapı için de çok önemlidir.

Genel ideolojiler ve daha spesifik tutumları, kişisel deneyimleri, yani ideolojik grup üyelerinin zihinsel modellerini de kontrol eder. Ve eğer bu (önyargılı) modeller söylemi kontrol ederse, genellikle kutuplaşmış ideolojik söylem yapılarında ifade edilirler. Dolayısıyla, bu tür ideolojik söylemde “BİZİM” grubumuzun olumlu bir temsilini ve “DİĞERLERİ”nin negatif bir temsilini gözlemleyebiliriz (van Dijk, 2008, s. 5). Bu temsiller, kişilerin konuya ilişkin tutumlarını etkiler. Örneğin; çoğu insan kürtaj veya göçün ne olduğunu bilir, ancak bazı gruplar kendileri hakkında farklı tutumlara sahip olabilirler, başka bir deyişle altta yatan ideolojilerine bağlı olarak iyi veya kötü, yasak veya izinli görebilirler (van Dijk, 2015, s. 69).

Van Dijk’a göre; sıradan insanlar, erişiminde serbest olmalarına karşın haber ve haber üreticileri üzerinde doğrudan bir etkiye sahip değillerken; buna karşılık elit gruplar ve kurumlar, iletişimsel olayları ve özellikle söylemleri tanımlayabilirler (van Dijk, 1995’ten aktaran Özer, 2018, s. 149). Dil kullanıcılarının veya iletişimcilerinin özel söylem türlerinin veya stillerinin kullanımında veya belirli iletişim etkinliklerine ve bağlamlarına katılımında az ya da çok özgürlüğü olduğu anlamına gelebilir. Bu nedenle, daha fazla insanı içeren daha fazla metin ve bağlam özelliği üzerinde daha fazla kontrol, genellikle (her zaman olmasa da) daha fazla etki ve dolayısıyla hegemonya ile ilişkilidir (van Dijk, 1993a, s. 256-257).

Bağlam modelleri, dil kullanıcılarının sürekli olarak dahil olduğu dinamik olarak değişen iletişimsel durumu veya deneyimi temsil etmektedir. Tüm zihinsel modeller gibi bağlamlar da, öznelirler ve bu nedenle her katılımcının iletişimsel durumu nasıl anladığını ve temsil ettiğini belirlerler. Söylemin iletişimsel duruma göre uygunluğunu tanımlarlar ve bu nedenle pragmatik modeller olarak da adlandırılabilirler. Sadece durum modeli hakkındaki bilgilerin (örneğin kişisel bir deneyim) uygun bir şekilde konuşulması ya da konuşulması gerektiğini kontrol etmekle kalmaz, aynı zamanda bunun nasıl yapılması gerektiğini de kontrol ederler (van Dijk, 2015, s. 67). Bununla birlikte; günlük yaşamlarımızda, bu modellemenin çoğu otomatikleştirilmiştir ve içlerinde gerçekleştirdiğimiz eylemlerde olduğu gibi sadece kısmen bilinçlidir (van Dijk, 2016b, s. 8).

Tatmin edici eleştirel söylem analizinin önemli bir varsayımlarından biri, sosyal gücün ve egemenliğin doğasını anlamaktır. Van Dijk (1993a, s. 254), toplumsal gücün ikna,

gizleme ve manipülasyon yoluyla söylemde yeniden üretilmesinin toplumsal önemini şöyle açıklar:

“Güç bir grubun üyelerinin, diğer grupların üyeleri üzerindeki kontrolünü içerir. Böyle bir kontrol hem eylemi hem de bilişi hedefler: Güçlü gruplar diğerlerinin eylemlerini kısıtlar, fakat aynı zamanda zihinlerini de etkiler. Polisin göstericilere ya da erkeklerin kadınlara uyguladığı şiddet gibi kaba güce başvurmak yerine; ‘modern’ ve daha etkili olan güç, çoğunlukla bilişseldir ve başkalarının fikrini kendi çıkarına göre değiştirmeyi, diğer stratejik yolların yanı sıra ikna, gizleme veya manipülasyonla hayata geçirilir. Söylem ve eleştirel söylem analiziyle ilgili önemli olan nokta; başkalarının zihin yönetiminin, metin ve konuşma fonksiyonu ile gerçekleşmesidir. Zihin yönetimi açıkça manipülasyonla yapılmaz. Tam tersine hakimiyet, rutin ve incelikli gündelik konuşma ve metinlerin, ‘doğal’ ve ‘kabul edilebilir’ biçimleriyle uygulanır ya da yeniden üretilir. Dolayısıyla ESC’nin kontrolü meşrulaştıran ya da toplumsal düzeni ‘doğallaştıran’ ve özellikle eşitsizlik ilişkileriyle ilgili söylemsel stratejilere yoğunlaşmaya ihtiyacı vardır (Fairclough, 1985) (Van Dijk (1993a, s. 254))”.

2. BÖLÜM: AKP DÖNEMİ (2002-2018) TÜRKİYE MEDYASINDA YAŞANAN DÖNÜŞÜMLER VE SORUNLAR

2.1. 1980-2002 Arası Neoliberal Politikalar ve Medyadaki Dönüşümler

2.1.1. Dünyada neoliberal politikaların gelişimi

Kökenini Avusturya Okulu'nun öğretisinden alan bir politik-ekonomik teori olarak neoliberalizm, kapitalist sistemi olası tehlikelerden koruyabilecek ve devamlılığını sağlayabilecek bir yapıdadır. Neoliberal yaklaşıma göre devletin esas görevi; piyasayı serbestleştirecek bir yapı oluşturup sonrasında bu yapıyı muhafaza etmektir. Yine bu yaklaşıma göre, serbestleşen piyasada rekabet artar ve piyasa bu sayede güçlenir. Ancak zenginleşen birtakım insanların servetinin diğer insanların da refaha ulaşmasına yardımcı olacağı yönünde uygulanan pratikler, eşitsiz gelir dağılımını ve yoksulluğu beraberinde getirmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Ronald Reagan, Birleşik Krallık Başbakanı Margaret Thatcher ve özellikle 1979'da ABD Merkez Bankası'nın başına geçen Paul Volcker'in ilk uygulamalarını gerçekleştirdiği neoliberalist yaklaşıma göre devlet; güçlü bireysel özel mülkiyet haklarından, hukukun üstünlüğünden, özgürce işleyen piyasadan ve serbest ticaret kurumlarından yana olmalıdır (Harvey, 2015, s. 72). "Serbest piyasa" merkezi imajdır ve piyasaları, özellikle sermaye piyasalarını "özgürleştiren" kuralsızlaştırıcı önlemler, en eski ve en önemli neoliberal politikalar arasındadır. Bankacılık, döviz bozdurma ve sermaye hareketi üzerindeki kontroller, 1970'lerin sonlarından itibaren birbiri ardına neoliberal kontrol altına girdiği için gevşetilmiş veya kaldırılmıştır (Connell, 2010, s. 23). Neoliberal politikaların küresel anlamda etkin hale getirilmesinde Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (DB) ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) öncü rol oynamıştır. Bu kurumlar uluslararası sermaye çıkarlarını, ulus devletlerin para politikaları üzerinde dikte edilen kurallarla sağlamışlardır. Neoliberal anlayışı daha iyi kavrayabilmek adına, ilk kez John Williamson tarafından kullanılan Washington Mutabakatı'ndaki 10 maddeden oluşan ekonomi politikasını incelemek gerekir ve bunlar;

- Mali disiplin,
- Kamu harcamalarındaki öncelik sıralamasının yeniden düzenlenmesi,

- Vergi reformu,
- Faiz oranlarının serbestleştirilmesi,
- Rekabetçi döviz kuru,
- Ticaretin serbestleştirilmesi,
- Doğrudan yabancı yatırımların serbestleştirilmesi,
- Özelleştirme,
- Deregülasyon,
- Mülkiyet haklarının güvence altına alınmasıdır (Williamson, 2009).

Bu politikalara göre; devletin ekonomik baskınlığı ortadan kaldırılmalı ve hakimiyetin piyasaya bırakılması gerekmektedir. Kurallar gevşetilerek ya da kuralsızlaştırma politikaları uygulanarak, piyasanın daha aktif işlemlerini sağlamak gerekir. Devlet, kamu harcamaları konusunda daha kısıtlayıcı davranmalı ve özelleştirme yoluyla ekonomik etkinliğin artmasına destek olmalıdır. Devlet sadece yüksek getiri sağlayan alanlarda kamu harcaması yapmalıdır. Çünkü; özelleştirmeler devlete ek gelir sağlar ve özel sektör daha verimli çalışacağı için ortaya daha 'başarılı işler çıkar'. Yabancı yatırımcılara yönelik serbestleştirme politikası ise, pazardaki rekabeti artırır ve aynı zamanda küreselleşmeye ekonomik bağlamda destek sağlar.

Murdock'a göre (2017, s. 122), özellikle Amerika ve Büyük Britanya gibi Anglo-Amerikan kapitalist modelin ana kaleleri olan ülkelerde başlayan neoliberal sisteme geçişin amacı; savaş sonrası kapitalist refah modelini, özel teşebbüsün güçlü bir düzenlemesi, yeniden dağıtıcı bir vergi sistemi ve tam vatandaşlık için gerekli olan temel malzeme ve kültürel kaynaklara önemli kamu yatırımı etrafında inşa ederek, devletler ve piyasalar arasındaki ilişkilerin temel bir yeniden dengelenmesini sağlamaktır. Deregülasyon (kuralsızlaştırma) politikaları, bu dengeyi sağlama amacıyla, devleti kural koyma konusunda daha pasif bir hale getirerek piyasayı serbest bırakmaya ilişkin yöntemleri barındırır.

2.1.2. Türkiye'de neoliberal politikaların gelişimi ve medya alanındaki ilk etkileri

Global ölçekte etkisini göstermeye başlayan neoliberal ekonomi politikalarının Türkiye'de uygulanmaya başladığı 1980'li yıllar, birçok alanda olduğu gibi medyayı da köklü değişime uğratmıştır. Türkiye'de neoliberalizm denince akla 24 Ocak 1980 Kararları

gelir. En genel hatlarıyla bu kararlar; ekonomide devlet müdahalesinin azaltılıp piyasanın etkin olmasını sağlamaya yönelik düzenlemeleri içerir. “Türkiye ekonomik ve sosyal tarihine bu isimle geçen kararlar dizisi, faiz oranlarından döviz fiyatlarına, Kamu İktisadi Teşebbüsü (KİT) fiyatlarından ithalata kadar birçok alanı kapsamış ve dışa açılma modelinin temelini atmıştır (Sönmez, 1992, s. 8)”. 12 Eylül Askeri Darbesi’nin ekonomik eylem planı olarak görülen 24 Ocak Kararları’nın basına yönelik ekonomik açıdan ilk etkisi, devletin gazete kağıdı için medyaya verdiği sübvansiyonların ortadan kaldırılmasıdır. Basın özgürlüğü bağlamında ise çok daha derin yaralar açtığını söylemek mümkündür³.

Yeni ekonomik anlayışın bir gereği olarak uygulanan deregülasyon uygulamaları kapsamında, kredi ve mevduat faiz oranları serbest bırakılmıştır. “En önemli deregülasyon uygulaması, para sermaye üzerindeki düzenlemelerin kaldırılmasıdır” (B. Dağtaş, 2021, s. 79). Faiz oranları üzerindeki sınırlandırmaların kaldırılması, 1980 sonrası gerçekleşen yasal-kurumsal dönüşümün temel belirleyicilerinden birisi olmuştur (Ercan, 2005; Köne, 2003; Özince, 2008’den aktaran B. Dağtaş, 2021, s. 79)”. B. Dağtaş’a göre (2021, s. 79), “Faiz oranları üzerindeki düzenlemelerin kaldırılması, hem para sermaye pazarlayanlar arasındaki rekabeti yoğunlaştırmış, hem de finansal kurumların işlevlerini değiştirmiştir”.

Mevduat faiz oranlarının serbest bırakılması Türkiye’de yeni bir meslek alanı yaratmış ve bu meslek “bankerlik” olarak adlandırılmıştır. Toplumun daha çabuk kar edebilme arzusu, bankalardan daha yüksek faiz veren bankerlerin çokça müşteri toplamasına neden olmuştur. 1981’de dönemin Maliye Bakanı Kaya Erdem’in “Vatandaş kumar oynamıştır” ifadesi, halkın paralarını çekmek için bankerlere hücum etmesine ve “Bankerler Krizi” olayının patlak vermesine neden oldu. “1982’de yaşanan Bankerler Krizi’nden hareketle, 1983 yılında

³12 Eylül 1980 Askeri Darbesi’nden 2 yıl sonra hazırlanan ve yapılan oylamada %92’ye yakın bir oranda “kabal” oyu alan 1982 Anayasası, basına yönelik birtakım olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. 1982 Anayasası, düşünce özgürlüğünün ve yayıncılık faaliyetlerinin önüne ciddi engeller koymuş, basının işleyişini oldukça sıkı kurullarla yeniden şekillendirmiştir. 1983 yılında Basın Kanunu değişikliği ile basın suçlarına verilen para cezaları da ciddi oranda arttırılarak, basının kontrolü sağlanmaya çalışılmıştır (Topuz, 2018, s. 260-263). Basın sektöründeki bu sıkı kontrol mekanizması, basının mülkiyet yapısında yaşanacak olan değişikliklerin temelini hazırlamıştır.

‘Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’ (TMSF)⁴ kurulmuştur. 2001 krizinde bankacılıkla ilgili alacaklar nedeniyle, banka sahiplerinin medya şirketlerine de el koyan TMSF’nin, 1983’teki kuruluş amacı, bankaların batması halinde mevduatları sigortalamaktır (B. Dağtaş, 2021, s. 80)”.

Neoliberal politikalarla birlikte ithal malların ülkeye girişi, doğal olarak yeni ve büyük bir reklam pazarı oluşturmuştur. Mali sıkıntılar yaşamaya başlayan basın kuruluşları, özel ilanlar yayınlamaya başlamış ve reklam pazarının güçlenmesinde aktif rol oynamışlardır. Her geçen gün daha tecimsel bir yapıya bürünen medya, büyük sermaye gruplarının ilgi alanına girmeye başlamıştır. Bu ilginin nedenleri Sönmez’e göre (2004, s. 35), diğer sektörlerdeki yatırımların etkinliğini artırmak, devlet teşvikleri ve diğer rantlar konusunda imtiyaz sahibi olmak, medyayı diğer banka ve şirketlerinin reklamlarında kullanmak, medyayı kullanarak pazarlama faaliyetlerini artırmak ve itibar ve güven isteyen finansçılıkta medyadan yararlanmaktır.

Adaklı’ya göre (2010, s. 68), 24 Ocak Kararları ve 12 Eylül Askeri Darbesi ile birlikte uygulamaya geçen yeni ekonomi politikaları bu sektörün iktisadi, siyasi ve ideolojik olarak yeniden yapılanmasında esaslı bir itici güç olmuştur. Sektör dışından medyaya yönelen sermayedarlar ve aynı zamanda medya sektöründeki grupların farklı alanlara olan yatırımları bu alanı tamamıyla büyük sermayenin oyun sahasına dönüştürmüştür. Dolayısıyla neoliberal ekonomi politikalarının medya alanında tekelleşmenin temellerini attığını söylemek yanlış olmayacaktır.

İletişimin insanlar üzerindeki gücü tarih boyunca hep etkili olmuştur. “Medya ürünleri hayati bir sebepten ötürü benzersizdir. Çünkü onlar somun ve cıvata üretmezler: sosyal ve politik bir dünya yaratırlar (Bagdikian, 2016, s. 11)”. Medyanın bu eşsiz gücü ona olan yatırımların nedenini açıklamaktadır.

Kitle iletişim araçları ve sistem ilişkisi bağlamında liberal yaklaşım, medyayı “dördüncü güç” olarak tanımlar. Liberal yaklaşıma göre medya, kamunun gözcüsü gibidir. Kamu adına yöneticileri, yöneticiler adına da kamuyu gözetler (Güngör, 2018, s. 364). Bu

⁴Fonun, Merkez Bankası’na ait olan temsil ve idare görevi, 31. 08. 2000 tarihinde, 4389 sayılı kanunla, düzenleyici bir kurul olarak kurulan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’na (BDDK) geçmiştir.

nedenle devletin yasama, yürütme ve yargı erklerine ek olarak dördüncü gücün kitle iletişim araçlarında olduğu söylenir. Bu noktada medyanın bu niteliğini kendi yapısal değişimi sonrası mı kazandığı yoksa ona bu gücün sistem tarafından direkt olarak mı verildiği konusunda düşünmek gerekir. Sönmez' göre (2014, s. 88), medyanın artan gücü, devletin yasama-yürütme-yargı erklerinden birine benzetilerek ona “dördüncü güç” payesinin verilmesine neden olmuştur.

Medyanın toplum adına devleti-hükümetleri denetleyici bir rol üstlenmesi gerekirdi. Fakat birçok ülkede olmadığı gibi Türkiye’de de bu durum geçerli değildir. Kapitalizmin rekabetçi yönü giderek tekelci bir medya endüstrisi oluşturmuştur. Medya endüstrisi, kapitalistlerin elinde değerli bir kurum olduğundan, medyanın denetleyici rolü aslında doğal olarak mümkün değildir. Erdoğan’a göre (1999, s. 42), “Kitle iletişiminin dördüncü güç veya demokratik bilincin ajanı olması, hem medyanın örgütlenmesi ve amacıyla, hem de kapitalist düzenlerin yapısal gerçekleriyle uyuşmayan ideolojik sahte çerçevelemedir”. Çünkü; kapitalist siyasal sistemde medya, sistemle beraber işleyen etkin bir yapıya bürünmüştür. Medya etkili bir güce sahiptir; ancak bunu dördüncü güç olarak tanımlamak için, liberal yaklaşıma göre sahip olduğu sorumluluklarını yerine getirebilmesi gerekir.

Yeni ekonomik anlayış ile birlikte pazarlaştırmaya yönelik politikaların uygulanması ve doğal olarak tecimsel medya şirketlerinin yayıncılık alanında söz sahibi olmaya başlaması, kamu hizmeti yayıncıları için zor bir dönemin başlangıcına işaret eder. “Özellikle yayıncılık alanında, sahiplik başta olmak üzere pek çok konuda kamu hizmeti ve kamu yararına dayalı düzenleyici kural neredeyse ortadan kaldırılmıştır (Adaklı, 2010, s. 68)”. Deregülasyon politikalarının bir sonucu olarak büyük medya şirketleri daha da güçlenmiş ve çok daha çeşitli içerikler sunarak izler kitleyi kendi medya mecralarına çekmeyi başarmıştır.

Sayısal yayıncılıkla birlikte ödemeli servisler dönemi başlamış ve izleyicilerin istek ve taleplerine yönelik içerikler üretilmeye başlanmıştır. Ancak unutulmaması gereken bir nokta da sunulan seçenekleri belirleyenlerin, kar çoklaştırması arzusu içerisindeki yayıncılar olduğu gerçeğidir. Nihayetinde, zorlu piyasa şartları karşısında daha hızlı kararlar alabilen ve bu kararları uygulayabilen tecimsel medya şirketleri, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) tekelinin kırılmasına neden olacaktır.

TRT, hemen her hükümet döneminde yayın içeriğinden, personel alımına kadar her alanda müdahaleye uğramıştır (Bianet Raporu, 2003). Kamu hizmeti yayıncılığı ilkelerinin uygulamasını, iktidarın söylemleri ve ideolojisi belirlemiştir. Bu kontrolü sağlamak için iktidarlar farklı baskılama yöntemlerine başvurmuşlardır. Takip eden yıllarda özellikle TRT tekelinin sona ermesiyle birlikte, medya sektöründeki gücün farkına varan birtakım sektör dışı sermayedarlar bu alana yönelmeye başladılar. Sönmez'e göre (2004, s. 35), sermayedarların medyaya girişine neden olan en önemli unsur; "dördüncü gücü" paylaşmak, siyasi çevrelerde itibar görmek ve gerektiğinde elindeki silahı savunmak, yeri gelince de saldırı amaçlı kullanmaktır. Tüm bu güçleri içinde barındıran medya, sahiplerine farklı imtiyazların tanınmasına da yardımcı olmuştur. Bunlara örnek olarak; devlet ihalelerinde öncelik sahibi olmak, özelleştirmelerden pay almak ve devlet kredilerinden yararlanmak gösterilebilir (Sönmez, 2004, s. 35).

Medya sektörüne, sektör dışından gelen yatırımcılar medya ve finans ikilisini birlikte yönetmiş ve bu birliktelikten yüksek getiriler elde etmiştir. B. Dağtaş'a göre (2021, s. 77), "1980-2002 arası ortaya çıkan medya endüstrisindeki büyük oyuncuların esas yatırımları, öncelikli olarak özelleştirmeler yoluyla elde ettikleri enerji, telekomünikasyon gibi daha önce devlete ait olan altyapı ve finans alanlarında gerçekleşmiştir". Medya endüstrisinde kontrolü elinde tutan holdingler, neoliberal politikaların da yardımıyla holdinglerinin iş kollarını çeşitlendirmiş ve en önemlisi hukuki zemindeki eksikliklerden dolayı kontrolsüz bir şekilde büyüme sağlamışlardır. Medya endüstrisindeki şirketlerin, sektör dışı alanlardaki yatırımları ile finansal yatırımları arasında karşılıklı, sembiyotik bir ilişki olduğunu belirten B. Dağtaş, medya endüstrisindeki şirketlerin sahip oldukları bankaları değişen bankacılık mantığı ile hem karlı bir alan, hem de enerji, telekomünikasyon vb. gibi alanlar için ucuz kredi ve gayrikanuni kaynak transferi sağladıkları kuruluşlar olduğunu ifade etmiştir (B. Dağtaş, 2021, s. 77).

Bagdikian da (2016, s. 36), medya şirketlerinin arasındaki sinerji durumuna işaret eder. Bu sinerji büyük şirket evlilikleriyle elde edilebilmektedir. Dünya çapındaki en büyük şirket evliliğine örnek; American Online (AOL) ve Time Warner'ın birleşmesi sayılabilir. İçerik üreticisi olan Time Warner, içerikleri müşterilerine sunacak olan internet sağlayıcısı AOL ile birleşince gücüne güç katmıştır. Bu örnekten farklı olarak, enerji, inşaat vb. sektörlerde

faaliyet gösteren bir şirketin medyaya yönelmesi de bir sinerji yaratabilir ve bu durum Türkiye’de çokça görülmüştür. Büyük medya şirketleri bu karı; reklam ve pazarlama yoluyla, özelleştirmelerde elde edilen önceliklerle ve medya dışındaki şirketleri hakkında karalamaları veya usulsüzlükleri kamuoyundan gizleyerek elde ederler.

1990’lı yıllarda medya sektöründe Türkiye’de büyük satın almalar ve el değiştirmeler görülmüştür. O döneme kadar medya sahipliği gazeteci ailelerin kontrolündeyken, ticarileşen bu mecra büyük sermaye gruplarının faaliyet alanına girmiştir. Sönmez’e göre (2004, s. 38), yeni dönemde medyadaki sermayesini büyütmek isteyenler sadece dergi ve gazete basmakla yahut televizyon (TV) kanalı işletmekle yetinmeyip, bir sanayi kompleksi haline gelerek holding içerisindeki sinerjiden yararlanmalıydı. Sektöre dışarıdan gelen sermaye grupları hakimiyeti ele geçirmiş ve böylece basın artık ticari bir döneme yelken açmıştır. Medya sektöründeki büyük oyuncular, birbirleriyle kıyasıya bir promosyon yarışına girmişlerdir. Düzenlenen çekilişlerle veya kupon toplama yöntemiyle gazeteler yüksek tirajlara ulaşıyordu. Çeşitli kazanımlara alışan okuyucular için artık promosyon vazgeçilmez bir unsur haline gelmiştir. Sektörün bir parçası haline gelen promosyonlar, medya gruplarının pazarlama şirketleri kurmalarını, dolayısıyla dikey birleşmelerle tekelcilik sürecinde önemli bir adım atmalarını da beraberinde getirmiştir (Sönmez, 2004, s. 42).

Gazetelerde yaşanan sıçramaya karşın, TV yayıncılığı hala sakinliğini koruyordu. O yıllarda dönemin Başbakan’ı Turgut Özal’ın neoliberal söylemi ile radyo ve televizyonun halen devlet tekeli altında bulunması bir çelişki yaratmıştır. Toplumsal olarak hızlı bir değişim içine girmiş olan Türk halkı, TV yayıncılığı alanında da yeni alternatiflere ihtiyaç duyuyor ve böylece kamuoyu baskısını da oluşturuyordu (Şahin, 2004’ten aktaran Göze, 2017, s. 91). İzleyicilerin bu talebi, yeni ekonomik sistemde elbette karşılığını bulmalıydı.

Ortaya çıkan bu ihtiyacın ilk karşılığı 1990 yılında izleyicilere kendisini göstermiştir. Dönemin Başbakan’ı Turgut Özal’ın en büyük oğlu Ahmet Özal’ın ve Cem Uzan’ın ortaklığıyla Almanya üzerinden ilk yayını gerçekleştiren “STAR 1”, Türkiye’de yeni bir dönemin kapılarını araladı. STAR 1’in ardından birçok özel TV kanalı da sektöre giriş yaptı. Yeni teknolojilerin kullanılabilmesi için mali yönden güçlü olmak şarttı. Bu nedenle sektörde az sayıda şirket, kontrolü ele geçirmişti. Yazılı basından çok ortamlı medyaya geçiş,

medyanın gücünü ve etki alanını da genişletmiştir. Ancak en önemli sorun, herhangi bir yasal düzenlemenin olmamasıydı. Tansu Çiller'in Başbakanlığındaki 50. Türkiye hükümeti bu yeni sektörün gücünü fark ettiğinde, yayıncılıkta kısıtlamalar uygulamaya başlamış ve bu durum Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK)'nun kurulmasına zemin hazırlamıştır. 1994 yılında RTÜK kurulmuştur. 1993 yılında kabul edilen Avrupa Sınır Ötesi Yayıncılık Sözleşmesi'nin de bağlayıcı maddeleri kapsamında, RTÜK'ün yayıncılığı yasallaştırma gibi sorumlulukları bulunmaktadır. RTÜK'ün yayıncılıktaki kısıtlamaları ve cezaları ise, 3984 sayılı Kanun ile gerekçelendirilmiştir. Yayın lisansı verme ve iptal etme yetkisi RTÜK'e aittir ve kurallarına uymayan yayın istasyonları ve ağları için bir dizi yaptırım uygulayabilir (Akser, 2018, s. 84).

Medya sektörü ve bankacılık bu dönemde yakın ilişki içerisine girmiştir. Bankacılar medya sektörüne, medya sektöründeki aktörler ise bankacılığa soyunmuştur. Medya sektöründeki tekelleşmeyi ve sektörün görünümünü anlatabilmek amacıyla, sektördeki büyük oyuncuların tarihsel gelişimini irdelemek yerinde olacaktır.

2.1.3. Türkiye'de neoliberal dönemde medya sektörünün büyümesi

İlk olarak Türkiye'de özel TV yayıncılığının temelini atan Uzan Grubu'nun gelişimini incelemek gerekir. İmar Bankası ve Adabank isimli iki bankaya sahip Uzan Grubu, Türkiye'de neoliberal dönemin mimarı Turgut Özal'ın en büyük oğlu Ahmet Özal ile birlikte ilk özel TV kanalı "STAR 1" yayınları ile alanında öncü bir yer kazanmıştır. TV yayıncılığı öncesinde "Star Gazetesi" ile yazılı basında da yer almışlardır. Medya ve banka sektörlerine ek olarak, yapılan özelleştirme ihaleleriyle çimento ve elektrik şirketleriyle de güçlü bir holding haline gelmişlerdir. 1990'lı yıllarda özelleştirmelerden en çok pay alan, Uzan Grubu olmuştur (Adaklı, 2010, s. 77). Farklı sektörlerde faaliyet gösteren Uzan Grubu, bu çeşitliliğin yarattığı sinerjiyi kullanmaktan geri kalmamıştır. Özellikle TV kanalı sahipliği, 2002 seçimleriyle birlikte "Genç Parti" adını verdikleri partileriyle siyasete atılmalarına ve %7.5 oy almalarına yardımcı olmuştur (Sönmez, 2004, s. 42-43).

Sermayesini yine bir bankadan sağlayan başka bir kanal ise "SHOW TV" idi. "İktisat Bankası" sahibi Erol Aksoy, aynı zamanda yazılı basına da "Hürriyet Gazetesi"ni Haldun Simavi'den satın alarak, medya sektöründe etkin bir güç haline gelmiştir. "SHOW TV"

ortaklığında Haldun Simavi, Erol Simavi ve Dinç Bilgin’de bulunuyordu. Erol Aksoy, daha sonraları da Dinç Bilgin ile farklı ortaklıklar yapmıştır. Örnek olarak; Sabah, Yeni Yüzyıl ve Takvim Gazetesi bu ortaklıklar sonucunda kurulmuştur. Erol Aksoy’un en dikkat çeken girişimi ise, Türkiye’de ilk kez şifreli yayın uygulamasını kullanan “CINE 5” isimli kanalı kurmasıdır. Bu kanal, tıpkı gazetelerde olduğu gibi promosyon uygulaması kullanarak üyelerine her ay dergi göndermiş ve bunu uygulayan ilk kanal olmuştur (http-1). Medya ve finans ikilisini sıkıca birbirine bağlayan, yurtdışında dahi 4 bankası bulunan Aksoy’a o dönemde “Altın Bankacı” deniyordu (Topuz, 2018, s. 333).

Çukurova Holding’in sahibi Mehmet Emin Karamehmet de yine sektörde büyük bir atılım yapmıştır. Bankacılık, internet, iletişim ve enerji gibi çeşitli dallarda yatırımı olan Karamehmet, “Akşam Gazetesi” ile yazılı basında, “DIGITURK” ile de TV yayıncılığında söz sahibi olmuştur (Sönmez, 2004, s. 43). Özellikle DIGITURK, süper lig maçlarının yayın ihalesini alarak önemli bir gelir kaynağı oluşturmuştur. Bunlara ek olarak çeşitli radyo istasyonları, TV kanalları ve gazetelerle birçok alım satım yapmış ve sektörde büyük bir güç haline gelmiştir.

Sektörün bir diğer önemli grubu ise Doğu Grubu’dur. Ferit Şahenk’in yönettiği bu grup, Cavit Çağlar’dan “NTV” yi ve Korkmaz Yiğit’ten “KANAL E” yi satın alarak yayıncılık sektörüne giriş yapmıştır (Sönmez, 2004, s. 44). Doğu Grubu; finans, otomotiv, inşaat, medya, turizm, gayrimenkul, enerji, yeme-içme ve perakende olmak üzere dokuz farklı sektörde faaliyet göstermektedir (http-2). Garanti Bankası ve Doğu Otomotiv bunların en bilinenleridir. Böylesine çeşitli sektörlerde güçlü bir rol oynayan Doğu Grubu, medyayı da holdingleri bünyesine ekleyerek etki alanını genişletmiştir.

Medya sektöründeki bir diğer önemli isim de Dinç Bilgin’dir. “Sabah Gazetesi”ni kuran ve sektörde büyük ses getiren Bilgin Grubu, birçok dergi de yayınlamıştır. 1990’lı yılların medya sektöründe ilk kez yeni teknolojilere yatırım yapan ve sektörü bu yöne sürükleyen iki büyük medya grubundan birisidir. TV yayıncılığına “ATV” kanalı ile giriş yapan Bilgin Grubu, o dönemde yapılan özelleştirmelerden “Etibank” ı satın alarak medya ayağına finansı da eklemiştir (Sönmez, 2004, s. 44).

Sönmez'e göre (2004, s. 43), 1990'ların en hızlı büyüyen girişimcisi Aydın Doğan'dır. "Milliyet Gazetesi" ile yazılı basına giriş yapan Doğan Grubu, "Hürriyet", "Posta", "Radikal" ve "Fanatik" gazetelerini de bünyelerine katarak hızlı bir büyüme sağladılar. Özellikle oldukça geniş bir yelpazeye sahip Hürriyet Grubu, Doğan için bir dönüm noktası olmuştur. Topuz'a göre (2018, s. 336) gereksiz promosyonlar yüzünden zarar eden Hürriyet, 1994 yılında Erol Simavi tarafından Aydın Doğan'a satılmıştır. Doğan Grubu'nun bu hızlı büyümesini TV yayıncılığında "KANAL D" ve "CNN TÜRK" takip etmiştir. Medya sektörünün yanında enerji ve finans gibi sektörlerde de faaliyet gösteren Doğan Holding, 1990'lı yıllarda güçlü ve hızlı büyüyen sermaye grupları arasındadır. Yayıncılık alanında çeşitli hizmetler sunan "Doğan Kitap" ve "Doğan Haber Ajansı" (DHA) önemli oluşumlarıdır.

Doğan Grubu ve Bilgin Grubu, dönemin medya sektöründeki en büyük sermaye sahibi iki grubudur. Bu ortak yönleri ile reklam ve dağıtım kolunda da dikey bir tekelleşmeyi⁵ oluşturmuşlardır. Dağıtım işi bir yayıncı için en önemli ihtiyaç ve belki de en zor aşamadır. 1991'de Gazete Mecmua Dağıtım (GAMEDA)'nın iflas etmesiyle birlikte Birleşik Basın Dağıtım (BBD) ve YAYSAT kurulmuştur. Daha sonra Doğan ve Bilgin grupları "BİRYAY"ı kurarak bu alanda bir tür tekel oluşturmaya çalışmışlardır. Bu sayede, iki dev grup sektörde tam hakimiyet sağlamış, sektöre yeni girişleri engelleyebilmiş ve istemedikleri atılımları frenleyebilme gücüne sahip olmuştur (Sönmez, 2004, s. 46). Aynı hakimiyet reklam alanında da kendini göstermiştir. Reklam fiyatlarını belirleme ve havuzdan en büyük payı alma amacıyla kurulan MEPAŞ'ın ortakları arasında Doğan Grubu, Bilgin Grubu ve Erol Aksoy bulunuyordu (Sönmez, 2004, s. 47). Kısa bir süre sonra Doğan ve Bilgin Grubu, bu alanda da kartelleşerek BİMAŞ'ı kurmuş ve sektörün kontrolünü sağlamışlardır.

1990'lı yıllar, özel TV kanallarının kuruluşuna, kartelleşmeye ve buna ek olarak medya-finans ilişkisinin güçlenmesine sahne olan yıllardır. Özellikle banka sahipliğiyle

⁵Medya alanında üç tür tekelleşme biçiminden söz edebiliriz. *Dikey Tekelleşme*: "Hammadde kaynağının ya da temel üretim girdilerinin sağlanmasından, üretimi tamamlanmış metanın tüketiciye ulaştırılmasına kadar süren üretim zincirinin bütün halkalarını kontrol etmeye dönük bir yoğunlaşma biçimidir (E. Dağtaş, 2015, s. 38)". *Yatay Tekelleşme*: "Şirketlerin, belirli bir alt sektörde birden fazla ürünle ya da kuruluşla o sektördeki farklı hedef kitleleri ve dolayısıyla piyasayı kontrol etmeye çalışmalarıdır (Adaklı, 2006'dan aktaran E. Dağtaş, 2015, s. 37)". *Çapraz Tekelleşme*: "Önceleri tek bir kitle iletişim aracı çerçevesinde etkinlik gösteren kuruluşların, başka alanlara da el atarak etkinliklerini yaygınlaştırmalarıdır (E. Dağtaş, 2015, s. 38)".

şekillenen medya sektörü, 1994’te yaşanan ekonomik krizden sermayesi sayesinde az hasarla kurtulmuştur. Adaklı’ya göre (2010, s. 77), medya gruplarının bankacılık serüvenleri, yeni medya mimarisinin önemli köşe taşlarından biridir. Neoliberal dönemde gelişen medya grupları arasında 2000’li yıllara kadar bir bankaya sahip olmayanı yoktur. Bu durum 2001 finansal krizinin banka sahibi medya gruplarını etkilemesi ile birlikte, ileride AKP dönemi medya mülkiyeti yapılanmasını da etkilemiştir. Sönmez’e göre (2004, s. 44), yazılı basına ek olarak elektronik yayıncılık teknolojisinin gelişmesi ve bütünleşmesi, gücün az sayıda elde birikmesine sebep olmuştur. Ayrıca sinerjik fayda sağlama dürtüsü, holdingleri yatay birleşmelere veya özelleştirmelerden çıkar sağlamaya yöneltmiştir. Örneğin Karamehmet, medya sektöründeki ticari amaçlarının, şirketlerinin reklam bütçelerini ve tanıtımlarını kendi medyalarında yaparak kar etmek olduğunu açıkça ifade etmiştir (Topuz, 2018, s. 341).

Medya holdingi sahiplerinin çeşitli sektörlerde de yatırımlarının bulunması, onlara etkin bir güç kazandırmıştır. Kazanılan bu güç, medyanın siyasi ve askeri gruplarla, bir başka deyişle diğer güç unsurlarıyla olan ilişkisini de değiştirmiştir. 28 Şubat 1997 tarihli postmodern askeri darbe sürecinde medya aktif rol oynamıştır. Askeri kurumlarca yönlendirilen ana akım medya, kurgu haberler ve içerikler üreterek ülkede İslamcılığın yükseldiği algısını yaratmaya çalışmıştır (Sözeri, 2014, s. 73). Kamuoyu desteğini arkasına alan asker ve irtica karşıtları bu süreçte başarılı olmuştur. Askerlerin deyimiyle “demokrasiye balans ayarı” yapılmıştır. 28 Şubat Süreci’nde ana akım medya bu özgün darbeye kitle desteği sağlamış ama karşılığını da iktidarlardan ekonomik getiri olarak almıştır (Sönmez, 2014, s. 94).

2.2. 2001 Krizi ile Yeniden Şekillenen Türk Medyası ve AKP Medyasının Oluşumu

2.2.1. Medya mülkiyetinde değişim

Birbirine sıkıca kilitlenen medya-finans ikilisi, 2001 ekonomik krizinden doğal olarak büyük zararla çıkmıştır. Şubat 2001’de yapılan Milli Güvenlik Kurulu (MGK) toplantısında yaşanan Başbakan Bülent Ecevit ile Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’in arasındaki gerginlik had safhaya çıkmış, Bülent Ecevit’in toplantı salonunu terk etmesi ve gazetecilere “Bu bir devlet krizidir” yönündeki açıklamalarını takiben piyasalar bu duruma anında karşılık vermiş ve Türkiye ağır bir ekonomik krizin içine girmiştir. 2001 krizinde borsa %18,1 gibi tarihi bir düşüş yaşarken gecelik faizler %7500’e kadar yükselmiş ve enflasyon

%70'lere çıkmıştır. Özellikle kısa vadeli yabancı sermaye yatırımlarında büyük çıkışlar yaşanmıştır (Kadıoğlu, 2018, s. 114).

2001 krizinde onlarca banka iflas bayrağını çekmiştir ve ülkeyi toparlamak için yapılan hamleler, halkı büyük zorlukların içine sürüklemiştir. Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanlığı'na getirilen Kemal Derviş, IMF ile uyguladığı ağır bir istikrar programı ile istikrarı sağlayabilmiş ancak topluma çok ağır yoksullaşma ve işsizlik bedellerini de ödetmiştir (Sönmez, 2014, s. 95). Medya holdinglerinin aynı zamanda bankacı kimlikleri onları krizden en çok etkilenenler arasına sokmuştur. Krizle birlikte medyanın mülkiyet yapısı adeta yeniden şekillenmiştir. Sönmez'e göre (2014, s. 95), sayıları 80'e ulaşan bankaların reklam harcamalarıyla yapay bir büyüme gösteren medya, bankaların yaşadığı bu krizle çöküntüye uğramıştır. Aslında medya holdinglerini ekonomik olarak kötü etkileyen husus sadece bankaların batması değil, ekonomik kriz sebebiyle şirketlerin reklam harcamalarından da kaçınması olmuştur. Çünkü bir şirket, olası bir krizde ilk olarak reklam harcamalarını askıya alır.

2001 kriziyle birlikte bazı medya grupları piyasadan çekilmiş yahut çekilmek zorunda bırakılmıştır. Birçok medya grubu, sahibi olduğu bankalardan dolayı yolsuzluk davalarına konu olmuş ve TMSF tarafından medya şirketlerine de el konulmuştur. Kriz sonrası TMSF'nin el koyduğu bankaların 10'u medya holdinglerine aittir (Kadıoğlu, 2018, s. 115). TMSF'nin devraldığı şirketler, bir süre sonra ihale yoluyla satışa sunulmuş ve böylece 2001 krizi, medyanın mülkiyet yapısını büyük ölçüde değişikliğe uğratmıştır. Sektörde yeni oyuncular kendini göstermiş ve adeta kartlar yeniden dağıtılmıştır.

3 Kasım 2002 genel seçimleri, Türkiye'de hem siyasi hem de ekonomi başta olmak üzere yeni bir dönemin başlangıcına işaret eder. İslamcı burjuvazinin yükselişe geçtiği ve muhafazakarlığın yaygınlaştığı bir siyasi ortamda Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), geçmiş dönemlerde kendi görüşüne yakın siyasi partilerden farklı olarak medya ile sıkı bir bağ kurmuştur. "Milli Görüş" hareketinden farklı bir yaklaşımda olduklarını belirten Recep Tayyip Erdoğan, medya sektörünü muhtelif yöntemlerle yeniden şekillendirmiştir. Medyanın yeniden şekillenmesi sürecinde en aktif rol oynayan kurum ise TMSF'dir. "12 Aralık 2003 tarihli 5020 sayılı Bankalar Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin

Kanun, TMSF'ye el koyduğu şirketler üzerinde, bu kuruluşlara yönetici atamak dahil, geniş yetkiler tanımıştır (Saran, 2014, s. 361)". Öyle ki: "2000'li yılların ortalarında Türkiye Cumhuriyeti Devleti, fiilen ülkenin en büyük medya patronu haline gelmiştir (Adaklı, 2010, s. 77)". TMSF'nin ilk uğrağı ise Uzan Grubu olmuştur.

Tasfiye süreci ilk olarak 2003 yılında Uzan Grubu'na ait İmar Bankası'na el koyulmasıyla başlamıştır. 2004 yılında TMSF'ye geçen Star Medya Grubu, Mart 2006'da Ali Özmen Safa'ya satılmıştır. Star Gazetesi ve KANAL 24'ün mülkiyeti daha sonra Ethem Sancak'a geçmiştir. Ardından bu medya grubu, AKP milletvekili Tevhid Karakaya'ya satılmıştır. Tüm el değiştirmelerde dikkat çeken unsur, sahiplerin hükümete yakın bir çizgide olmalarıdır. Star TV ise 2005'te Doğan Grubu'na satılmıştır. 2011 yılında ise Doğan Grubu'ndan Doğu Grubu'na satılmıştır. Bu satışın sebebi RTÜK'ün reklam pazar payına ilişkin sınırı %30 olarak belirlemesidir (Ayan, 2019, s. 73).

Sabah Gazetesi ve ATV'nin sahiplik yapısındaki değişimler de bir dizi iktidar politikasına ev sahipliği yapmıştır. Dinç Bilgin'in 1 yıla yakın hapis cezasıyla sonuçlanan "Etibank" davası, Bilgin Grubu'nun medya şirketlerine de TMSF tarafından el konulmasına neden olmuştur. 2005 yılında Turgay Ciner tarafından satın alınan Sabah Gazetesi ve ATV'nin mülkiyet değişimi bununla da sınırlı kalmamıştır. Turgay Ciner ile Dinç Bilgin ikilisi arasında yaşanan hukuksal sorunlar, 2007'de TMSF'nin iki ismi de sektörün dışına itmesiyle sonuçlanmış ve böylece Sabah-ATV ikilisi TMSF'nin eline geçmiştir.

Sabah Gazetesi ve ATV için 5 Aralık 2007'de düzenlenen ihaleye sadece bir grup katılmıştır. Erdoğan'ın damadı Berat Albayrak'ın yönettiği Çalık Grubu, kamu bankaları kredisi ve Katar sermayesi ile satın alma işlemini gerçekleştirmiştir (Sönmez, 2014, s. 99). Mülkiyet yapısındaki bu değişim, AKP'nin medya sektöründeki etki alanını genişletmiştir. Ayan'a göre (2019, s. 75), TMSF'nin rolü ve katkısıyla AKP, Türkiye tarihinde hiçbir İslamcı partinin ulaşamadığı medya desteğini kendisine sağlayabilmiştir.

AKP, medyanın kontrolünü sağlamak amacıyla TMSF'den yararlanmış öte yandan ideolojilerine yakın yeni sermaye gruplarına da medya sektörüne girmeleri için teşvikte bulunmuştur. Albayrak Grubu tarafından "ATR" adıyla test yayını yapıp 2007 yılında

“TVNET” olarak yayın hayatına giren bu kanal, yeni kurulan iktidar yanlısı medyanın ilk girişimidir (http-3).

Bir diğer girişim ise kuruluşunda Necmettin Erbakan’ın etkin olduğu Yeni Dünya Medya Grubu’na aittir (http-4). 2008 yılında grubun sahibi olduğu “HABER 7” kanalının adı “ÜLKE TV” olarak değiştirilmiş ve bu kanal da iktidara hizmet eden medya organlarına dahil olmuştur.

2007 yılında Ethem Sancak’ın öncülüğünde kurulan “24 TV” de yine iktidar yanlısı medya grubuna dahil olmuştur. Ayan’a göre (2019, s. 77), 24 TV AKP’nin önemli haber kanallarından birisidir ve kanalın yayın politikası AKP’nin politikalarıyla birebir örtüşmektedir.

Yeni dönemde gelişim gösteren bir diğer medya grubu ise: Fethullah Gülen Cemaati’ne yakın Koza-İpek Grubu’dur (en etkili yayın organları abonelikle de dağıtılan “Zaman” gazetesi ve “SAMANYOLU” televizyonudur). Ergenekon Davası’ndan yargılanan Tuncay Özkan’dan “KANALTÜRK”ü alan bu grup, yanına “Bugün” gazetesi ve televizyonunu da ekleyerek önemli bir konuma sahip olmuştur (Sönmez, 2014, s. 99). Koza-İpek Grubu da iktidarın politikalarını önemli ölçüde desteklemiş ve AKP’nin medya gücünü arttırmasında önemli rol oynamıştır.

2007 yılında yayın hayatına giren “Taraf Gazetesi”, AKP’nin önemli destekçilerinden birisidir. Ayan’a göre (2019, s. 78-79), Ahmet Altan’ın öncülüğünde faaliyet gösteren Taraf, AKP’ye Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) karşısında en önemli desteği vermiştir. Çünkü AKP, başından beri Türkiye’de demokratik reformları gerçekleştirmek için askeri vesayet sisteminin çökmesi gerektiğine inanmıştır. Gazete, Ergenekon operasyonları⁶ sırasında çokça bilgi ve belgeyi paylaşmış ve kendisinden sıkça söz ettirmeyi başarmıştır. Taraf Gazetesi’ne gelen bir bavul dolusu belgenin⁷ ardından Balyoz Davası’nın açılması, gazetenin o dönemdeki güçlü etkisinin kanıtıdır.

⁶“Dava, en basit haliyle, partinin iktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi’ni (AKP) devirmek için askeri darbe girişiminde bulunmakla suçlanan emekli ordu generalleri, siyasiler, medya temsilcileri ve sivil toplum liderleri de dahil olmak üzere yaklaşık 100 kişiyle ilgilidir (Ünver, 2009)”.

⁷Özel yetkili savcılığa teslim ettiği bir bavul askeri belgeyle Balyoz soruşturmasının başlamasını sağlayan gazeteci Mehmet Baransu, çeşitli suçlardan ötürü hapis cezasına çarptırılmıştır (http-6).

İlk dönemini bu gelişmelerle tamamlayan AKP iktidarı, TRT ve Anadolu Ajansı (AA) gibi devlet kurumlarını da kendi ideolojisine paralel olarak kullanmıştır. Bu kurumları yeniden yapılandırmış ve siyasi politikalarını destekleyecek şekilde örgütlemiştir. Bu doğrultuda; siyasi politikalara destek sağlayabilecek yeni kanallar ve stratejik konumlarda ofisler de açılmıştır. Özellikle seçim dönemleri bu destek daha görünür hale gelmiştir. AKP'nin ulaştığı medya erişim kapasitesi Erdoğan otoriterleştikçe genişlemiş, TRT ve AA iyice kontrol altına alınmış ve araçsallaştırılmıştır (Sönmez, 2014, s. 100). Önemli bir medya desteğini arkasına alan AKP, medyanın tek sesli bir hale gelmesini sağlamış ve çeşitliliğin önünü kesmiştir.

2013 yılında medyada yine birtakım soru işaretleri barındıran bir el değiştirme daha yaşanmıştır. Çalık Grubu'na ait Sabah Gazetesi ve ATV'nin de bulunduğu Turkuvaz Medya Grubu, daha önce hiç duyulmamış bir holdinge satılmıştır. "Zirve Holding" ismiyle aynı yıl İstanbul Ticaret Odası'na kaydını yaptıran bu holdingin patronu Orhan Cemal Kalyoncu'dur (http-5). Kalyon Grubu, AKP ile ve hatta direkt olarak Erdoğan ile olan yakın ilişkisi sayesinde medya dışında da birçok faaliyette bulunmuştur. Bu faaliyetler; inşaat, altyapı ve enerji gibi muhtelif sektörlerde olup, büyük ihalelerle de şirketin büyümesini sağlamıştır.

Yine 2013 yılında TMSF, Çukurova Grubu'nun medya şirketlerine el koymuştur. Mehmet Emin Karamehmet'in "İnterbank" ile olan ilişkisi sebebiyle; SHOW TV, 360 TV, DIGITÜRK, Alem FM, Lig Radyo, Akşam Gazetesi, Güneş Gazetesi ve BMC şirketleri TMSF'nin sahipliğine geçmiştir (http-7). Bunların arasında en önemli olan SHOW TV, 402 milyon dolara ihalesiz olarak Ciner Grubu'na satılmıştır (Sözeri, 2014, s. 75). Turgay Ciner, bu alışverişten hemen sonra yayın kadrosunda değişikliğe gitmiş, Ali Kırca ve ekibi zorunlu izne çıkarılmış ve yerine hükümete yakınlığı ile bilinen KANAL 7'de haber sunan Erhan Çelik getirilmiştir (http-7). Anlaşılacağı üzere bu el değiştirme de iktidar lehine sonuçlanmış ve iktidarın medya gücünü arttırmasında etkin rol oynamıştır.

Öte yandan TMSF'nin elinde bulunan Çukurova Grubu'nun diğer yayın organlarına atanan yöneticiler, medya kuruluşlarının yayın politikasını değiştirerek muhalif sesleri işten çıkarmıştır (Sözeri, 2014, s. 75). TMSF, yönetimde değişikliğe giderek veya istenen gruba

satış işlemi gerçekleştirerek el koyduğu bir medya grubunu yeniden şekillendirme de önemli rol oynamıştır.

Halen TMSF'nin elinde bulunan; 360 TV, Akşam Gazetesi, Güneş Gazetesi, Alem FM ve Lig Radyo ise Ethem Sancak'a satılmıştır. Bu satış işlemi de diğerleri gibi iktidar lehine sonuçlanmış ve AKP yanlısı medyanın sayısını ve gücünü arttıran bir gelişme olarak tarihe geçmiştir. Öyle ki Sancak, medyaya "AKP misyonuna destek için girdiğini" açıklamış, Erdoğan için "En önemli idolüm, adamın sevdalısıyım" ifadesinde bulunmuş ve 2012'deki 4. Olağan Kongre'de AKP yönetimine girmiştir ([http-9](http://9)).

Doğan Grubu ile Erdoğan arasındaki çatışma, Hilton Oteli arazisi ve Yumurtalık Rafinerisi ihaleleri nedeniyle başlamış ve bu gelişmeleri takiben Deniz Feneri yolsuzluk haberleri sonrasında, 2009 yılında 4.5 milyar lira gibi çok yüksek bir vergi cezası ile karşılaşmış ve 2011 genel seçimlerinden yaklaşık bir ay önce bu borcu 940 milyon lira olarak yapılandırmıştır⁸ (B. Dağtaş, 2021, s. 74). "Deniz Feneri Davası"⁹ döneminde Erdoğan, Doğan Grubu'na yönelik boykot çağrısında dahi bulunmuştur. Bir cezalandırma ya da yıldırma politikası olarak değerlendirilebilecek bu cezalar sonucunda Doğan Grubu medya alanında küçülmeye gitmeye karar vermiştir.

Doğan Grubu'nda ilk küçülme adımı olarak 2011 yılında Star TV, Doğu Grubu'na satılmıştır. Yine aynı yıl Milliyet ve Vatan Gazetesi, Demirören-Karacan ortak girişim grubuna satılmıştır. Bu satışın ardından Yıldırım Demirören, çalışanlarını "Beyefendiye üzecek şeyler" yazmamaları konusunda uyararak kırmızı çizgileri belirlemiştir (Sönmez, 2014, s. 99). Aynı yaklaşım, bir başka deyişle iktidar yanlısı pozisyon alma durumu, diğer

⁸"2009 yılında Maliye Bakanlığı tarafından 826 milyon TL'lik vergi cezası kesilmiş, ancak şirketin dava açarak itiraz etmesi ve davayı kaybetmesi üzerine bu borç faizleriyle birlikte 4.8 milyar TL'ye yükselmiştir. Grubun ödeyeceği ceza Kasım 2010'da çıkarılan vergi affıyla 1.4 milyar TL'ye ve Mayıs 2011'de de 940 milyon TL'ye gerilemiştir. Son olarak Doğan Grubu'nun Eylül 2012'de 480 milyon TL ödemesiyle borç kapatılmıştır (B. Dağtaş, 2021, s. 74)".

⁹Almanya'da faaliyet gösteren "Deniz Feneri e.V" Derneği'nin topladığı 41 milyon avroluk paranın bir kısmını amaç dışında kullanmasıyla ilgili dava ([http-10](http://10)). 2008 yılında açılan davaya konu olan isimler: RTÜK Başkanı Zahit Akman, KANAL 7 Genel Yayın Yönetmeni İsmail Karahan, Genel Müdür Yardımcısı Mustafa Çelik ve Finans Müdürü Erdoğan Kara ve KANAL 7 Yönetim Kurulu Başkanı ve ortaklarından Zekeriya Karaman'dır. Özellikle Doğan Grubu'nun sıkça gündemine aldığı bu süreç, Erdoğan-Doğan çatışmasının en yoğun hissedildiği döneme işaret eder.

gazete ve TV mecralarında da kendini bulmuş ve AKP'nin medya kontrolü çabası büyük ölçüde karşılık bulmuştur.

Sönmez'e göre (2014, s. 101), 2014 yılında medya, 5 grupta incelenebilir:

AKP iktidar medyası; Star, Yeni Şafak, Akşam, Sabah, Türkiye ve kamusal medya olarak TRT ve AA.

Cemaat medyası¹⁰; Zaman, Bugün gazeteleri ve bağlı televizyon, radyo kanalları.

İktidara yakın duran, biat etmiş medya; Doğu (NTV), Ciner (Habertürk) ve Demirören (Milliyet ve Vatan).

AKP iktidarına boyun eğmeye yer yer direnen ve büyük medya grubu; Doğan (Hürriyet, Posta ve bağlı TV kanalları).

AKP iktidarına direnen, muhalif ve küçük ölçekli medya grupları; Sözcü, Cumhuriyet, Aydınlık, Yurt, Birgün, Sol, Evrensel, Özgür Gündem gazeteleri ve birkaç TV kanalı.

Bu sınıflama, AKP iktidarı döneminde gerek TMSF eliyle gerek de AKP'nin diğer politikaları sonucu medya mülkiyetinin mevcut durumuna işaret eder. Medyanın giderek tekkesli bir hale gelmesi, medya patronlarının kontrol altında olması yoluyla sağlanmıştır. Gazeteci Aydın Engin bu durumu şu cümleyle özetlemiştir: “Bütün dünyada hepimiz biliriz ki, gazeteci satın alınır. AKP iktidarı ise bu zahmetli yoldan kaçınıp daha kurnazca bir hareketle gazeteyi satın almak yerine medyayı satın almıştır (http-11)”. Medya patronları, holdinglerinin ayakta kalabilmesi adına yahut daha çok kazanç sağlamak uğruna iktidara biat etmiş, medya şirketlerini destekleyici birer mecra haline getirmişlerdir.

AKP ile Gülen Cemaati arasındaki gerilim ilk olarak 2012 yılında yaşanan “MİT Krizi” olayı ile başlamıştır. MİT başkanı Hakan Fidan ifadeye çağırılmış ve buna karşılık ivedilikle çıkarılan bir kanunla MİT müsteşarlarının ifadeye çağrılmaları başbakanlık iznine bağlanmıştır. MİT Krizi'nin ardından yaşanan Cemaat dersanelerinin kapatılması süreci ise; 2013 yılında “17 Aralık Yolsuzluk Soruşturması” ile AKP ile Gülen Cemaati arasındaki

¹⁰1969'da kurulan ve çeşitli ülkelerde faaliyette bulunan Fetullah Gülen Cemaati. 7 Şubat 2012 tarihli Mit Krizi'ne kadar AKP hükümetlerini desteklemiştir.

çatışmanın ciddiyetini oldukça arttırmış ve akabinde muhtelif çatışmalar baş göstermiştir. Bundan 3 yıl sonra yaşanan “15 Temmuz Darbe Girişimi¹¹” ise bu çatışmanın en acılı örneğidir.

Başarısızlıkla sonuçlanan bu darbe girişiminin medya açısından etkisi hayli geniş bir kapsama sahiptir. Ayan’a göre (2019, s. 232), 20 Temmuz 2016’da ilan edilen Olağanüstü Hal (OHAL) kararı, medya üzerinde Türkiye tarihinde görülmemiş bir baskı yaratmıştır. Bu baskının nedeni, OHAL döneminde alınan kararların Gülen Cemaati ile ilişkili olmayan birçok medya kuruluşunu da etkilemiş olmasıdır. Birçok holdinge el koyulan bu dönemde çok sayıda gazete, televizyon, dergi, haber ajansı, yayınevi, dağıtım şirketi ve radyo da kapatılmıştır.

Tablo 1. KHK’larla Kapatılan Yayın Organları

TV Kanalları:	Bariş TV, Bugün TV, Can Erzincan TV, Dünya TV, Hira TV, Irmak TV, Kanal 124, Kanaltürk, MC TV, Mehtap TV, Merkür TV, Samanyolu Haber, Samanyolu TV, SRT TV, Tuna Shopping TV, Yumurcak TV, On4 TV, Kanal 12.
Gazeteler:	Zaman, Today’s Zaman, Taraf, Bugün, Millet, Meydan, Özgür Düşünce, Özgür Gündem, Azadiya Welat, Yüksekova Haber, İdil Haber, Express, Türkiye Manşet, Dağyeli, Van İpekyolu Haber, Rojeva Medya, Gazete Sujin, Akdeniz Gazetesi ve birçok farklı gazete.
Radyolar:	Aksaray Mavi Radyo, Aktüel Radyo, Berfin FM, Burç FM, Cihan Radyo, Kanaltürk Radyo, Radyo Mehtap, Samanyolu Haber Radyosu vd.
Haber Ajansları:	Cihan Haber Ajansı, Sem Haber Ajansı, Muhabir Haber Ajansı, Dicle Haber Ajansı, Jin Haber Ajansı, Dicle Medya Haber Ajansı.

¹¹Kendilerini “Yurtta Sulh Konseyi” olarak tanımlayan bir grup askerin kalkıştığı hareket sonucunda 251 vatandaş hayatını kaybetmiş ve binlerce kişi de yaralanmıştır. 15 Temmuz gecesinde, başta Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) olmak üzere birçok resmi kuruma saldırıda bulunulmuştur. Darbenin sorumlusu olarak Gülen Cemaati işaret edilmiş ve bu cemaat Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) olarak anılmaya başlanmıştır. Darbe sonrası süreçte darbeye karışan ya da örgüt mensubu olan çok sayıda kişiye davalar açılmış ve Kanun Hükmünde Kararname (KHK)’ler ile zorlu bir süreç yaşanmıştır.

Dergiler:	Sızıntı, Nokta, Aksiyon, Akademik Araştırmalar Dergisi, Asya Pasifik, Tiroj, Evrensel Kültür, Habereksen Dergisi, Bağımsızlık, Demokrasi, Sosyalizm için Yürüyüş Dergisi vd.
Yayınevleri ve Dağıtım Kuruluşları:	Altın Burç, Burak Basın Yayın, Define, Dolunay Eğitim, Işık Akademi, İklim Basın Yayın, Ufuk Yayınları vd.

Bir kısmı yukarıda listelenen medya kuruluşlarına bakıldığında, aralarında Kürt ve Alevi medya kuruluşları olması dikkat çekmektedir. AKP iktidarı, OHAL'in verdiği yetkilere dayanarak sivil toplum alanında kendine muhalif çok sayıda medya kuruluşunun üzerine gitmiştir (Ayan, 2019, s. 236).

Tablo 2. 2018 Yılında Türkiye'de Medya Mülkiyetinin Görünümü

Zirve Holding (Turkuvaz Medya Grubu):	Sabah, Takvim, Fotomaç, Daily Sabah, Yeni Asır, Avrupa Sabah, USA Sabah, ATV, A2, A Haber, A News, A Spor, ATV Avrupa, Minika Çocuk, Minika GO, Turkuvaz Matbaacılık, bağlı dergi ve radyolar.
İhlas Holding:	Türkiye Gazetesi, İhlas Haber Ajansı, TGRT Haber, TGRT Belgesel, TGRT FM ve diğer radyolar.
Albayrak Holding:	Yeni Şafak Gazetesi, TVNET, Tempo TV.
Türk Medya:	Akşam, Güneş, Star, Star Matbaacılık, 24 TV, Skytürk 360, Kanal 4, Alem FM, Platin, Lig Radyo.
Osman Gökçek:	Beyaz TV.
Demirören Grubu:	Milliyet, Vatan, Hürriyet, Posta, Fanatik, Skorler, Doğan Haber Ajansı, Kanal D, CNN Türk, D Smart, Teve 2, Dream TV, Dream Türk TV, Yaysat.
Ciner Grubu:	Habertürk, Show TV, Show TV Max, HT TV, Bloomberg TV.
Doğuş Grubu:	Star TV, Euro Star, NTV, Kral TV, Kral Pop TV, Vogue, GQ ve radyolar.

15 Temmuz 2016'da yaşanan darbe girişiminin ardından ilan edilen ve 3 ay aralıklarla 7 kez uzatılan OHAL, 18 Temmuz 2018 itibariyle sona ermiştir (<http-12>). Çalışmanın bir

sonraki bölümünde medya özgürlüğü özelinde detaylı olarak değinilecek olan “Gezi Parkı Olayları”, “15 Temmuz Darbe Girişimi” ve akabinde 2 yıl süren OHAL süreci sonunda Türkiye’de medya mülkiyeti yukarıda gösterilen (Tablo 2.) görünümü almıştır.

2.2.2. AKP dönemi medya özgürlüğü sorunları

2.2.2.1. 2002-2008 Dönemi¹²

AKP iktidarının gücünü toplamaya çalıştığı bu dönem; medya hakimiyeti konusundaki mülkiyet kontrolü, hedef göstermeler ve yasal yolları kullanarak gazetecileri veya yayın kuruluşlarını haksız cezalandırmaların yükselişe geçtiği bir dönemdir. Özellikle RTÜK tarafından “Kürt” medyası sıkça hedef alınmış, sansür ve cezalar yoluyla baskılanmaya çalışılmıştır.

2004 yılı “Kürtçe” cezalarının yoğun olarak görüldüğü bir dönemdir. Kürtçe yayın yapmak ve Kürtçe müzik yayınlamak, yayın durdurma cezasına gerekçe olarak gösterilmiştir. "GÜN TV", "Yerel Yönetimleri Tartışıyor" sempozyumunda yapılan Kürtçe konuşmaların naklen yayını ve Kürtçe şarkı; "CAN TV" ise yine Kürtçe müzik nedeniyle cezalandırılmıştır (Bianet Raporu, 2005).

Gazeteci Mehmet Ali Birand’a CNN TÜRK kanalında yayınlanan "32. Gün" programında Abdullah Öcalan'ın avukatlarıyla yaptığı röportaj nedeniyle "Kongra-Gel örgütüne yardım ve yataklık" iddiasıyla dava açıldı (Bianet Raporu, 2005). 2004 yılında toplumsal eylemleri izleyen 20 gazeteci ve halka haber ulaştıran 2 yayın kuruluşu saldırıya uğramıştır.

2005 yılında, insan hakları konularını haber ve yazılarıyla tartışan 17 gazeteciye, Basın Kanunu ve Ceza Kanunu'na göre "Yargıyı etkileme" ve "Adil Yargılamayı Etkilemeye Teşebbüs" suçlamasıyla ceza davaları açıldı. Dava açılan isimler: Ender Can Cevahir, Fehmi Kuru, Mehmet Sucu, İlhan Selçuk, İbrahim Yıldız, İlhan Taşçı, Alper Turgut, Hrant Dink, Aydın Engin, Serkis Seropyan, Arat Dink, Hasan Cemal, Murat Belge, Haluk Şahin, Erol Katircioğlu ve İsmet Berkan (Bianet Raporu, 2006).

¹²Bu bölüm ağırlıklı olarak Bianet Medya Gözlem Masası yıllık raporlarından yararlanılarak yazılmıştır. (BİA Medya Gözlem Raporları, 2005,2006,2007,2008,2009)

2006 yılı, basın çalışanlarına ve yayın kuruluşlarına yönelik baskı ve şiddetin hızla arttığı bir yıl olmuştur. Metin Uca, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde verdiği konferans çıkışında uğradığı saldırıda yüzünden yaralanmış ve Cumhuriyet Gazetesi'nin Şişli'deki merkez binasına el bombası atılmıştır (Bianet Raporu, 2007). Bianet Raporu'na göre 2006 yılı öncelikle Başbakan Recep Tayyip Erdoğan olmak üzere hükümet üyelerinin basını suçlayıcı demeçlerinin arttığı bir yıldır. Türk Ceza Kanunu'nun 301.¹³ Nolu maddesi, çok sayıda gazeteciyi yargıya sevk etmiştir.

Hrant Dink, Sabri Ejder Öziç, Eren Keskin, Aziz Özer, Erol Özkoray, Mehmet Fethi Dördüncü ve Hanefi Bekmezci 301. maddeden mahkum olmuşlardır (Bianet Raporu, 2007). 301 nolu madde sıkça tartışmaların konusu olmuştur ancak bu maddeden yargılanan gazetecilerin çoğu tartışmaların gölgesinde ceza almaktan kurtulamamıştır.

Agos Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Hrant Dink'in 19 Ocak'ta suikaste kurban gitmesiyle başlayan 2007 yılı gazeteciler için oldukça tehlikeli bir yıl olmuştur. Bu dönemde 34 gazeteci ve 12 medya organı saldırıya uğramıştır (Bianet Raporu, 2008). Tahincioğlu (http-14), Hrant Dink'in suikasta uğramasının altında yatan sebepleri sıralarken; Sabiha Gökçen'in Ermeni olabileceğine yönelik yaptığı bir haberin, dil uzmanlarının bile "hakaret" olmadığını söylediği bir yazısından sonra "Türklüğe hakaret" suçundan hapse mahkûm edilmesinin ve bu süreçte aşırı milliyetçi çevrelerin hatta Kemal Kerinçsiz gibi kimi hukukçuların da etkisiyle bütünüyle hedefi haline gelmesinin ve göz göre göre gelişen bir sürecin etkisinden söz eder. Hrant Dink'te 12 Ocak 2007'de kaleme aldığı yazısında artık hedefte olduğunu şu cümlelerle belirtmiştir: "Ve işte yine uçurumun kıyısındaydım. Peşimde tekrar birileri vardı. Onları seziyordum. Ve onların Kerinçsiz ekibiyle sınırlı ve salt onlardan oluşacak denli sıradan ve görünür olmadıklarını çok iyi biliyordum (http-15)".

Hrant Dink'in öldürülmesi, 301. madde tartışmalarını tekrar tetiklemiş ve Mehmet Ali Birand köşe yazısında şöyle bir ifadede bulunmuştur: "Hrant Dink'in katilini boş yere aramayın, zira onu bizler öldürdük. 301'inci madde öldürdü. Azınlığı sevmeyen, farklı görüşlerden nefret eden ve sözünü kaba güçle kabul ettirenler öldürdü (http-16)". 2007

¹³301. Madde: Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Türkiye Büyük Millet Meclisini, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ve Devletin yargı organlarını alenen aşağılayan kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (http-13).

yılında, 34 gazeteci ve 12 medya organı saldırıya uğramış 18'i gazeteci toplamda 22 kişi ve 6 medya organı tehdit edilmiştir (Bianet Raporu, 2008).

BİA Medya Gözlem Masası'nın yayımladığı 2008 yılı raporuna göre, toplam 435 kişi düşüncüyü ifade özgürlüğü kapsamında yargılandı (Bianet Raporu, 2009). Bu kişiler; gazeteciler, yayıncılar, yazarlar, insan hakları savunucuları ve siyasetçilerden oluşuyordu. Raporun yazarlarından Erol Önderoğlu, siyasetteki kutuplaşmanın, Kürt Sorunu'nda süregiden çözümsüzlüğün, hükümet ve ordu icraatlarının eleştirilmesine ve her türlü hak ihlalinin sorgulanmasına yönelik engellerin, Türkiye'de basın ve düşünce özgürlüğünü her yönden gerilettiğini ileri sürer. Kürt Sorunu, toplumun farklı kesimindeki birçok insanı çeşitli yönlerden olumsuz etkilemiş ancak bunu kalemine aktaran gazeteciler en ağır darbeyi almışlardır.

2.2.2.2. 2008-2018 Dönemi

2008-2018 yılları önceki dönemlerle benzer olarak ifade özgürlüğüne ağır darbelerin vurulduğu bir dönem olmuştur. Medyaya yönelik tehdit dili artış göstermiş ve birçok gazeteci sözlü veya fiziksel saldırıya uğramış ve mesleklerini yapamaz hale getirilmişlerdir. Özellikle 2011 sonrası gazetecilere uygulanan sansürler yahut gazetecilerin otosansürleri sonucu istifalar ve işten çıkarılmalar sıkça görülmüştür. Bu noktada “sendika”nın ya da dönemin iki büyük tekeli Doğan Grubu ve Sabah Grubu tarafından hayata geçirilen “sendikasızlaştırma”nın önemine değinmek yerinde olacaktır.

Gazetecileri sendikasızlaştırma girişimi 1990'lı yıllarda başladı. Sönmez'e göre (2004, s. 48), Doğan ve Bilgin Grubu, çalışanlara karşı ortak ücret politikasına başvurmuş, eleman transferini sendikadan ayrılmayacaklar için kısıtlamış başka bir deyişle “centilmenlik anlaşması” yapmışlardır. Bazı “yıldız” gazetecilere çok yüksek rakamlarda maaşlar ödenirken diğer çalışanlar çok düşük ücretlere mahkum edilmiştir. Alan'a göre (http-17), o dönemde ışıltılı maaşların cazibesine kapılan gazeteciler sendikanın önemini unutmuş ve böylece gazetecilerin son kalkanı da ellerinden gitmiştir. 1990'lı yıllarda karar mekanizmasının patronlara kaldığı medya sektörü, AKP iktidarıyla birlikte siyasete devrolmuştur.

2009 yılının basın çalışanları açısından en acı olaylarından birisi, Güney Marmara'da Yaşam Gazetesi yayın yönetmeni ve Marmara TV yetkilisi Cihan Hayırsevener'in 18 Aralık'ta bir silahlı saldırı sonucu öldürülmesidir (Bianet Raporu, 2010). Hayırsevener, ağırlıklı olarak örgütlü suçlar ve ihale yolsuzlukları üzerine yazan bir gazetecedir. Türkiye Gazeteciler Federasyonu Genel Başkanı Atilla Sertel, Cihan Hayırsevener'in ölümü üzerine şu açıklamada bulunmuştur: "Cihan Hayırsevener, Türkiye'de eşkıyalıkların, çetelerin, kara paracıların, ihale vurguncularının, karanlık yollardan para kazanmaya çalışanların, meşru olmayan yollardan başkalarının hakkına el uzatanların karşısına dikildiği için katledildi (http-18)".

Gazetecilere yönelik artan şiddet eylemleri ve hükümetin baskısı beraberinde önemli isimlerin istifasını da getirmiştir. Ünlü gazeteci Bekir Coşkun, 17 yıldır yazdığı Hürriyet Gazetesi'nden 2009 yılında ayrılmıştır. Coşkun, gazetesinden hükümetin Doğan Grubu'na yaptığı baskılardan ötürü ayrıldığını dile getirmiş üstelik hükümetin Doğan'a bir liste dahi gönderdiğini belirtmiştir (Ayan, 2019, s. 161). Muhalif yazarları içeren bu liste, hükümetin medyaya yönelik baskısının net bir kanıtı sayılabilir.

BİA Medya Gözlem Masası'nın yayımladığı 2010 yılı raporuna göre, "Gizliliğin ihlali" ve "adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs" iddialarıyla önemli bir bölümünü Zaman, Taraf, Bugün, Yeni Şafak, Star ve Vakit gazetelerinin oluşturduğu en az 2000 dava açıldığı belirtilmiştir (Bianet Raporu, 2011). Bu yıl, 27 gazeteci saldırılara veya yumurtalı protestolara uğramış ve 10 gazeteci tehdit edilmiştir. Agos Gazetesi'nin internet sitesi ve Doğan Medya Grubu'nun binası da saldırılara maruz kalmıştır.

2010 yılında NTV kanalında bazı tasfiyeler başlamıştır. Ergenekon Davası sürecinde yaşanan bir olayın¹⁴ "Başsavcıya Abluka" şeklinde Mustafa Hoş'un koordinatörlüğünde haberleştirilmesi büyük tepki toplamıştır. Özellikle Bülent Arınç'ın şiddetli eleştirileri sonucunda Hoş görevinden uzaklaştırılmıştır. Bir süre sonra Arınç, NTV haber merkezini ziyaret etmiş ve Hoş bu ziyareti "fetih gezisi" olarak nitelemiştir (Ayan, 2019, s. 165).

¹⁴Erzincan Cumhuriyet Başsavcısı İlhan Cihaner'in Erzincan'da İsmail Ağa Cemaati'ne yönelik 2007'de başlattığı soruşturmanın Erzurum Özel Yetkili Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından devralınması ve sonrasında Cihaner'in makamında gözaltına alınmasıyla sonuçlanan olay (Ayan, 2019, s. 164).

2011 yılı da NTV’de işten çıkarılmaların yahut geri plana atılmaların yaşandığı bir yıl olmuştur. Doğan Grubu’nda yaşanan sürece benzer olarak Doğu Grubu daha da hızlı yol almış ve 12 Haziran 2011 genel seçimlerinden hemen önce tatile çıkarılan gazetecilerle seçim sonrası yollarını ayırmış yahut geri plana itmiştir (Ayan, 2019, s. 163). Bu isimler; Çiğdem Anad, Mirgün Cabas, Banu Güven, Ruşen Çakır ve Can Dündar’dır.

2011-2012 yılları yine sıkça tutuklamaların yaşandığı yıllar olmuştur. 2011’i “kitlesele tutuklama yılı” olarak betimleyen BİA Medya Gözlem Masası, bu dönemde 104 gazeteci ve 30 dağıtımıcının cezaevine girdiğini açıklamıştır (Bianet Raporu, 2012). 2012’de ise 68 gazeteci ve 27 dağıtımıcı cezaevine girmiştir.

2013 yılından yaşanan “Gezi Parkı Olayları¹⁵” medyada ciddi etkileri olan bir döneme işaret eder. Gezi Parkı’na destek veren gazeteci, oyuncu veya sanatçı gibi birçok farklı kesimden kişi işlerinden olmuştur. Mustafa Hoş (2014), Abluka adlı kitabında bu dönemde işsiz kalan gazetecileri aşağıdaki tabloda (Tablo 3.) gösterildiği şekliyle liste halinde sunmuştur:

¹⁵Mayıs 2013’te ilk eylemler, iş makinelerinin Gezi Parkı’na girdiği ve çalışmalara başladığı bilgisinin sosyal medya üzerinden yayılmasıyla birlikte başlamıştır. Ancak daha sonra parkta nöbet tutan çevre aktivistlerinin çadırlarının yakılması büyük tepki toplamış ve olayların Türkiye çapına yayılmasına ve hükümet karşıtı bir kimlik kazanmasına neden olmuştur. Eylemciler, Gezi Parkı ve Taksim Meydanı’nı iki haftaya yakın bir süre işgal etmiş ve bu işgal, güvenlik güçlerinin sert müdahalesiyle son bulmuştur. Üç haftaya yakın süren eylemlerde toplam 11 kişi yaşamını yitirirken, 10 bine yakın insan da yaralanmış ve onlarca kişi tutuklanmıştır (http-19).

Kurum	Gazeteci
Doğuş Gubu	Cem Aydın, Neyyire Özkan, Hasan Cömert, Özkan Güven, Çiğdem Anad, Ergün Güven, Murat Toklucu, Burcu Doğan, Onur Yazıcıoğlu, Mehmet Turgut, Ömer Faruk Aykar, Dilara Eldaş, Gürsel Göncü ve Mirgün Cabas.
Milliyet Gazetesi	Can Dünder, Necla Unutmaz, Derya Sazak ve Birsen Altuntaş.
Sabah Gazetesi	Alper Bahçekapılı, Erdal Erkasap, Tuluhan Tekelioğlu, Elçin Yahşi, Şirin Sever ve Bilge Eser.
Akşam Gazetesi	Banu Kurt, Süreyya Üstünel, Semra Kardeşoğlu, Deniz Ülke Arıboğan, Alaz Kuseyri, Tuğçe Tatari, Hüsnü Mahalli, Özlem Akarsu Çelik, Gürkan Hacı, Sevim Gözay, Çiğdem Toker, Nergiz Bozkurt, Nilay Örnek, Mehmet Özdoğan ve Nihal Kemaloğlu.
Habertürk Gazetesi	Kutlu Esendemir.
Yeni Şafak Gazetesi	Işın Eliçin ve Kürşat Bumin.
Vatan Gazetesi	Can Ataklı.
KANAL 24	Remziye Demirkol.
ARTI 1 TV	Mustafa Hoş, Banu Güven, Uğur Dünder, Özlem Gürses, Uğur Tutçuoğlu, Haluk Şahin, Ece Temelkuran, Gökmen Ulu ve Tuncay Molla.
BEYAZ TV	Çağrı Ulu.
SHOW TV	Tuba Atav, Ayhan Bölükbaşı, Ozan Pezek, Nafiz Akyüz, Ediz Alıç, Funda Tuna Gürey, Özgür Akbaş, Bülent Kördemirci, Mesut Gengeç, Haydaran Çelik, Özgür Uzun, Metin Karaaslan ve Hakan Kırboğa.
AA	Serkan Yücel Aydın.

Tablo 3. Gezi Parkı Sürecinde İşsiz Kalan Gazeteciler

Yukarıda yer alan tabloda görüldüğü üzere, çok sayıda gazeteci Gezi Parkı sürecinde yazıları veya düşünceleri sebebiyle işlerinden atılmış yahut gördüğü baskılar sonucunda istifaya etmiştir. BİA Medya Gözlem Masası'nın yayımladığı rapora göre; 2013 yılı gazete yazar ve muhabirlerinin tek tek veya gruplar halinde işten atılmasıyla editoryal müdahalelerin ayyuka çıktığı bir yıl olmuştur (Bianet Raporu, 2014).

2014 yılını “Basının Kara Yılı” olarak niteleyen Türkiye Gazeteciler Cemiyeti (TGC), 2014 yılı raporlarında gazetecilerin akreditasyon, yayın yasağı, işsizlik, gözetim ve fiziksel saldırılarla baskı altına alınmaya çalışıldığını, sadece 17-27 Aralık süreciyle ilgili 60'ın üzerinde gazeteciye 100'ü aşkın davanın açıldığını açıkladı (TGC Raporu, 2014). Bu yılda toplam 339 medya çalışanın işine son verilmiş yahut istifaya zorlanmış ve 22 gazeteci ve 10 dağıtımçı cezaevine girmiştir (Bianet Raporu, 2015).

2014 ve 2015 yılları özellikle Erdoğan'a hakaret davalarının büyük ölçüde arttığı bir dönemdir. 2014'te Cumhurbaşkanı Erdoğan'a hakaret veya kişilik haklarına saldırı suçlamasıyla 20'si gazeteci, 2'si karikatüriste toplam 18 ceza veya tazminat davası görülmüştür. 2015'te bu sayı 22'den 31'e çıkmıştır (Bianet Raporu, 2016). Medya çalışanlarına yönelik bu tahammülsüzlük, elbette işsiz kalmayı yahut istifaya zorlanma durumunu meydana getirmiştir. Eleştirinin önüne sürekli engeller konulan bu dönemde bir önceki yıl 339 olan işine son verilmiş veya istifaya zorlanmış medya çalışanı sayısı 348'e yükselmiştir (Bianet Raporu, 2016).

2016 yılının medya sektörü açısından en önemli olayı “15 Temmuz Darbe Girişimi” olmuştur. Tablo.1'de de görüldüğü üzere birçok medya organı kapatılmış ve bu durum birçok medya çalışanın işsiz kalmasına sebep olmuştur. Çağdaş Gazeteciler Derneği (ÇGD), 2016 yılı raporunda, Türkiye'nin OHAL süresince çıkartılan Kanun Hükmünde Kararname'lerle (KHK) yönetilmeye başlandığına dikkat çekmiştir (ÇGD Raporu, 2017). Aynı raporda Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) ile ilişkili kişi ve yapılara yönelik olması beklenen yaptırımların, sınırlarını aşıp adeta AKP iktidarını eleştiren, karşıt görüşe sahip her kesimi kapsamaya başlayan bir yapıya büründüğü de ifade edilmiştir.

Bu dönemde birçok medya mensubunun basın kartları iptal edilmiş, gözetim almalar, tutuklamalar ve tehditler artışa geçmiştir. 2016 yılında 2622 medya mensubu işsiz kalmıştır

(ÇGD Raporu, 2017). Bu nedenle ÇGD, 2016 yılını bir darbe atlatılırken diğer bir darbenin de tarafsız basına, gazetecilere yapıldığı bir yıl olarak tanımlamıştır.

Medya sektörü açısından 2017 yılı yine baskıların devam ettiği bir yıldır. Medyaya yönelik baskının bir örneği olarak dönemin Başbakan Yardımcısı Numan Kurtulmuş'un şu ifadelerine yer vermek yerinde olacaktır:

“Terörün propaganda gücüne karşı medyanın uyanık olması lazım. Çok açık söylüyorum medya bu konuda inşallah bundan sonra mecburen ayağını denk almak durumunda kalacak. Ben bunu söylediğim zaman bazıları eleştirdiler ama kusura bakmayın bu kadar terörle mücadele eden bir ülkede medya dingonun ahırını değildir. Herkes istediği gibi istediği şekilde medyada terör örgütlerinin lehine olacak şekilde işler yapamaz (http-20)”.

Kurtulmuş'un bu açıklaması, medyaya yönelik açık ve net bir denetimin ve baskının varlığına işaret eder. Ayan'a göre (2019, s. 230), Kurtulmuş'un bu açıklaması baskıyı somutlaştırırken, bunu ülkeye yönelik terör ve şiddet söylemiyle meşrulaştırmaktadır. Bu dönemde Cumhuriyet Gazetesi ve Sözcü Gazetesi'ne yönelik “FETÖ” konusuna ilişkin çeşitli suçlamalarla operasyonlar gerçekleştirilmiş ve birçok gazeteci tutuklanmıştır. Yabancı gazeteciler de hükümetin baskılarından kurtulamamış ve engellenmişlerdir (Ayan, 2019, s. 228-231).

2018 yılına gelindiğinde, medya sektöründe yine sansür, işten çıkarma, tutuklama, tehdit ve saldırı kavramlarının raporlarda sıkça kullanıldığı bir yıl yaşanmıştır. Bu dönemde 157 gazeteci işten çıkarılmış, 123 gazeteci hapse girmiş, 1 gazeteci öldürülmüş, 20 gazeteci saldırıya uğramış ve 74 gazeteci tehdit edilmiştir (Bianet Raporu, 2019). Muhafız sesleri susturmak amacıyla sansüre sıkça başvurulmuş ve bazı basın kuruluşlarına “habercilik yapmadıkları” gerekçesiyle bilgiye erişim haklarına dahi engel olunmuştur (ÇGD Raporu, 2019).

2.2.2.3. AKP döneminde medyaya dönük yaptırımlar

AKP hükümeti, iktidarı geldiği yıldan bugüne kadar medyaya farklı stratejilerle etkide bulunmuştur. Teknolojik imkanlarla etki alanını daha da arttıran medya, kontrol edilmesi gereken bir mecra olarak görülmüş ve muhtelif yöntemlerle baskı altına alınmıştır. Bu yöntemlere; TMSF, RTÜK, OHAL döneminde alınan kararlar, ve medya şirketlerine yönelik

uygulanan ekonomik yaptırımlar (vergi cezaları, boykot çağruları ve elkoymalar) yardımcı olmuş ve bu sayede AKP, herhangi bir iktidarın sahip olamayacağı büyüklükte bir medya desteğini arkasına almayı başarmıştır.

Akser'e göre (2018, s. 91-92), 2002 seçimlerinde AKP ile yarışan Uzan'ın partisi, seçimi kaybetmesinin ardından iktidarın denetimine maruz kalmıştır. Bu denetimin bir sebebi yeni bir parti olmasına rağmen %7'nin üzerinde oy alması sayılabilir. Uzan'a göre (http-21), "Uzan Grubu'nun başına gelenler Aydın Doğan ve Motorola gibi bazı grupların birlikte kurdukları bir komplodur. Dönemin TMSF'si de bu komplonun içindedir". Şirketlerine el konulmuş ve farklı kişilere satışı TMSF'nin rolü ve katkısıyla gerçekleşmiştir. TMSF, AKP'nin ilk döneminde medya mülkiyetinde yaşanan değişikliklerin AKP'nin lehine sonuçlanmasında önemli katkılar sağlamıştır. Yukarıda da belirtildiği üzere, 2003 yılında yürürlüğe sokulan 5020 sayılı kanun TMSF'ye el koyduğu şirketler üzerinde, bu kuruluşlara yönetici atamak dahil, geniş yetkiler tanımıştır (Saran, 2014, s. 361).

TMSF, hükümetin iflas, mal sahibine kesilen ceza veya ilgili nedenlerle işletmelerin mülkünü ve likiditesini uygun hale getirmek ve yeniden satmak için yasal yetki verilen özel bir finansman kurumu olarak kullanılmıştır (Akser, 2018, s. 91). Bu yetkiler çerçevesinde sorumluluklarını iktidar lehine gerçekleştiren TMSF, çokça tartışmalı satış işlemleriyle hatta ihalesiz satışlarla gündeme gelmiştir. Ayan'a göre (2019, s. 74) TMSF, AKP medyasının yaratılma sürecinde etkin bir rol oynamış öte yandan AKP'ye olası muhalefetin sesinin kısılmasının yolunu açmıştır.

1994 yılında kurulan RTÜK, radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemekle görevli, Anayasanın 133. maddesi kapsamında üyeleri TBMM Genel Kurulunca seçilen, özerk ve tarafsız bir kamu tüzel kişiliğidir (http-22). Yayın lisansı verme ve iptal etme yetkisi, kısıtlama, ceza ve yaptırım yetkileri 3984 sayılı kanun ile gerekçelendirilmiştir. RTÜK'ün kararlarına il idare mahkemesine ve ardından Danıştay'a gidilerek itiraz edilebilir. "Ancak Erdoğan hükümetinin dayattığı OHAL kapsamında temyiz yapılamamakta ve AKP hükümetinin muhalif medya kuruluşlarını ele geçirmesi engellenememektedir (Akser, 2018, s. 84-85)".

Özellikle OHAL ile birlikte RTÜK'ün aldığı kararların sorgulanması oldukça zor bir hale gelmiştir. Ayan'a göre (2019, s. 232), OHAL kararları medya üzerinde Türkiye tarihinde görülmemiş bir baskı yaratmıştır. Bunun nedeni birçok medya şirketine yönelik FETÖ ile ilişkili olmasa dahi sadece muhalif olduğu için sesi kısılan ve ciddi yaptırımlar, cezalar hatta kapatmaların yaşandığı bir dönem olmasıdır. Bu dönemde özellikle Kürt medyası hedef alınmış, çalışmanın önceki kısımlarında da değinildiği üzere çok sayıda gazeteci, yayıncı ve dağıtımçı işsiz kalmış yahut hapse atılmıştır.

Akser'e göre (2018, s. 92), medya gruplarının kamu ihalelerinden dışlanması, boykot çağrıları, denetimler, aşırı vergi ve para cezaları, Türk hükümetinin haber medyasını ekonomik olarak kontrol etme yollarıdır. Çalışmanın önceki kısımlarında da belirtildiği gibi, medya grupları bu sektörü yalnızca medya şirketi sahibi olmak için değil aynı zamanda diğer iş kollarında da kar elde etmek için tercih etmişlerdir. Holdingleri bünyesindeki şirketler arasında bir sinerji yaratma amacıyla olan patronlar, hükümetlerle iyi geçinmek durumunda kalmışlardır.

Özellikle AKP döneminde Doğan Grubu'nun ekonomik araçlarla baskılandığını gözlemek mümkündür. Örneğin, Doğan Petrol A.Ş. bir hükümet kararnamesiyle devlet projelerine petrol tedarik etmekten dışlanmıştır. Başbakan Erdoğan'ın şu açıklaması ise dikkat çekicidir: "Para hortumlarını kestik; bu yüzden mutsuzlar". Bu açıklama, bir hükümetin, bir siyasi parti ve liderinin, başbakanın, belirli işletmeleri dışlamak için prosedürler ve politikalar yarattıklarının açık bir beyanıdır (Akser, 2018, s. 92).

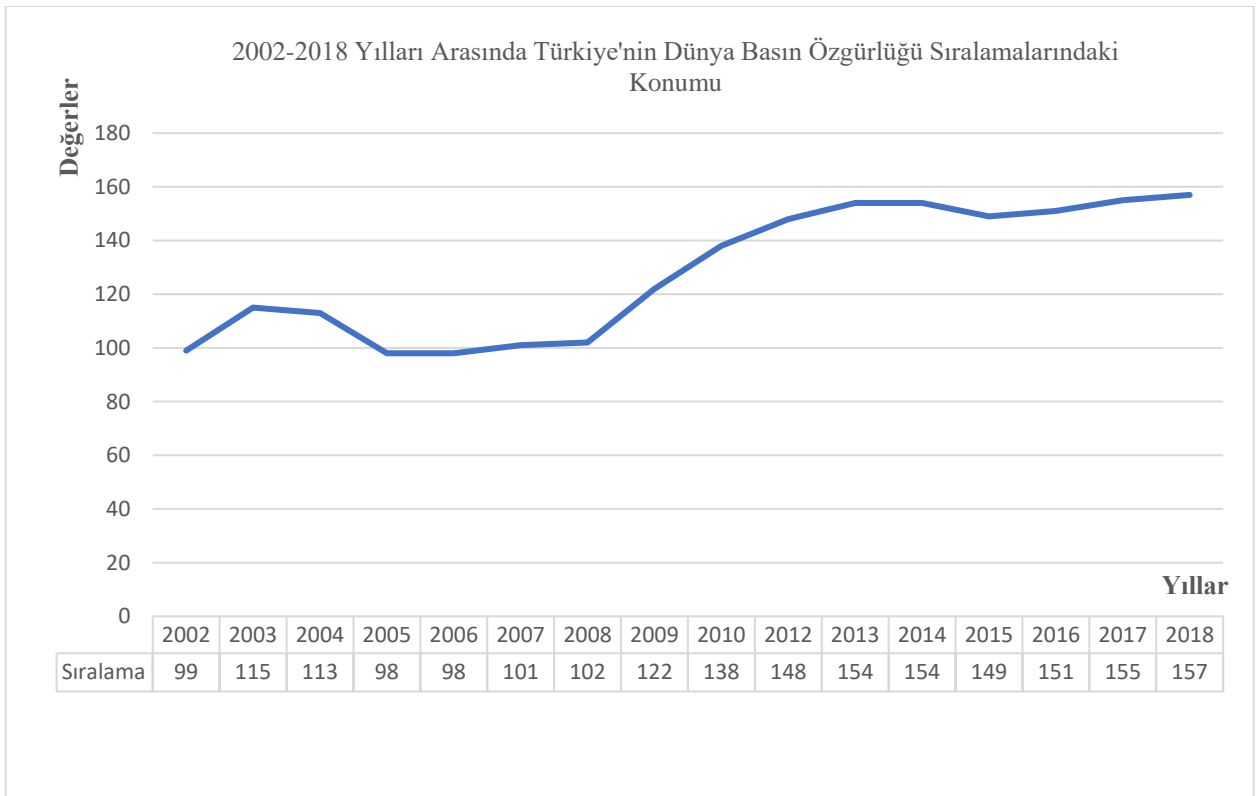
Yine Doğan Grubu'na uygulanan başka bir ekonomik yaptırım Deniz Feneri Davası sürecinde görülmüştür. Hilton Oteli arazisi ve Yumurtalık Rafinerisi ihalelerindeki anlaşmazlıklar nedeniyle bu davayla yakından ilgilenen Doğan Grubu'nun zamanla Erdoğan ile zıtlık yaşaması¹⁶, Erdoğan'ın boykot çağrısıyla sonuçlanmıştır. Erdoğan, 2008 yılı

¹⁶Aydın Doğan eski Hilton Oteli arazisi ve Yumurtalık Rafinerisi ihaleleri yüzünden çıkan anlaşmazlık nedeniyle, Erdoğan'ı eleştiren Emin Çölaşan, Derya Sazak gibi bazı duayen gazetecilerin kendi medyasından ayrılmasını sağlamış ve AKP iktidar olunca Ertuğrul Özkök'ü Hürriyet'in genel yayın yönetmenliğinden almış; bugün Karar gazetesi yazarı, ancak o dönem Erdoğan'ın danışmanı Akif Beki'yi ve Kanal 7 Haber yönetmeni Ahmet Hakan'ı kendi gazetelerinde köşe yazarı yapmıştır.

boyunca insanlara Doğan Medya Grubu'na ait gazete satın almamaları ve televizyon kanallarını izlememeleri için defalarca çağrıda bulunmuştur (Akser, 2018, s. 93).

AKP döneminde bu ve bunun gibi ekonomik yöntemlerle medyaya yönelik baskılar konusunda örnekler çoğaltılabilir. Son olarak Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF)'in 2002-2018 yılları arasında yayımladığı raporlara bakılarak Türkiye'nin basın özgürlüğü sıralamasındaki değişimlerini incelemek yerinde olacaktır.

Tablo 4. 2002-2018 Yıllarında Türkiye'nin Basın Özgürlüğü Sıralaması

3. BÖLÜM: AKP YANLISI MEDYANIN “RAHİP BRUNSON KRİZİ” SÖYLEMİ

3.1. Yakın Dönem Türkiye-Amerika İlişkileri Bağlamında “Rahip Brunson Krizi”

Türk-Amerikan ilişkileri bağlamında çalışmanın konusunu oluşturan “Rahip Brunson Krizi” sürecini incelemeyen önce, yakın dönemde iki ülke arasında yaşanan krizleri incelemek yerinde olacaktır. Bu doğrultuda krizin ne olduğunu da kavramak gerekir. Kriz, farklı yaklaşımlarla tanımlanabilir ancak genel anlamda aniliği, tehdit unsuru ve zararlı olması gibi durumlar ortak paydada buluşmaktadır. Darıcı’ya göre (2020, s. 281) kriz, “Belirsiz bir zamanda ve ani bir şekilde ortaya çıkarak, kurumun iç/dış çevre dengesini bozan, örgütün amaçlarına ulaşmasını engelleyebilecek, büyük zarar verebilecek veya tamamen ortadan kalkmasına neden olabilecek derecede tehdit unsurlarının var olduğu, normal olmayan, büyük bir uyumsuzluk halidir”.

Bir ülkede yaşanan bir krizin, kısa ve uzun dönemli olumsuz etkileri mevcuttur. Krizler; yatırımcıların güven duygusunu azaltır, üretimi yavaşlatır ve ülke ekonomisini darboğaza sokabilir (Sürmen, 2019, s. 191). Krizin büyüklüğüne ve süresine göre yarattığı olumsuzluklar da derinleşir. Türk-Amerikan ilişkilerine bakıldığında, tarihsel süreç içerisinde çeşitli iniş çıkışlara tanık olunmuştur. Bu iniş çıkışlar kimi zaman krize dönüşmüş ve her iki taraf için de olumsuz sonuçları beraberinde getirmiştir.

Yakın dönemi inceleyecek olursak; 2003 yılı Türk-Amerikan ilişkileri bağlamında önem arz etmektedir. ABD’nin 2003 yılında Irak’ı işgal etmek istemesi ve Türkiye’den bu konuda destek istemesi, ABD açısından hayal kırıklığıyla sonuçlanmıştır. ABD’nin işgal sırasında Türk topraklarını kullanmasına izin vermek için TBMM’de oylamaya sunulan “1 Mart Tezkeresi” reddedilmiş ve Türk-Amerikan ilişkilerinin soğumasına neden olmuştur (Durmuş, 2011, s. 7). Tezkereden 1 yıl önce Recep Tayyip Erdoğan, ABD Başkanı George Bush’la AKP Genel Başkanı sıfatıyla görüşmüş ve Irak konusunda olumlu bir havanın oluşmasında etkili olmuştur. Ancak TBMM’de yapılan oylamada 264’e karşı 250 oyla reddedilmiş ve böylece ABD ordusunun oluşan olumlu atmosfere güvenerek yaptığı savaş planları boşa çıkmıştır (Örmeci, 2020, s. 73).

Türkiye ile ABD arasında 1 Mart Tezkeresi ile başlayan gerilim, aynı yıl dozunu arttırarak devam etmiştir. Irak’ın Süleymaniye şehrinde, ABD askerleri, siyasi bir suikast

hazırlık içinde oldukları gerekçesiyle Türk özel kuvvetlerinin on bir üyesini tutuklamış, ellerine kelepçe vurup başlarına çuval geçirdikten sonra alıkoymuşlardır (Küçük, 2011, s. 24). Tarihe “Çuval Krizi” olarak geçen bu olay, toplumda Amerikan karşıtlığı fikrinin yayılmasını hızlandırmış ve Türk-Amerikan ilişkileri büyük hasar almıştır.

2003 yılında yaşanan iki önemli çatışmanın ardından 2006 yılına kadar somut bir normalleşme adımı atılamamıştır. 2006 yılında üst düzey temaslarla başlayan yakınlaşmalar, 2008 yılında Barack Obama yönetimiyle beraber artışa geçmiştir. “Değişim” sloganıyla başkanlık koltuğuna oturan Obama, Türk-Amerikan ilişkilerini normalleştirmek için önemli bir fırsat olarak kabul edilmiştir (Akbaş, Çelik ve Duman, 2019, s. 2244). Obama yönetimiyle birlikte iki ülke arası diyaloglar artmış ve ilk denizaşırı ziyaretinin Türkiye’ye oluşu olumlu havanın sürmesine yardımcı olmuştur. Küçük’e göre (2011, s. 25), Ankara ile Washington arasındaki bu yoğun diyaloglar sonucunda; Türkiye’nin Kürdistan İşçi Partisi (PKK) ile mücadelesinde ABD desteği artmış, ayrıca ABD, Türkiye’nin Avrupa Birliği (AB) üyeliğine destek vermiştir.

Obama yönetiminin PKK ile mücadele konusunda iş birliği mesajları uygulamada kendini gösterememiş ve Türkiye ile ABD’nin bu konuda farklı yaklaşımlarda olduğu gözlemlenmiştir. Ovalı’ya göre (2019, s. 172) bu uyuşmazlık, tarafların farklı güvenlik algıları ve terörle mücadelede benimsedikleri yöntem farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Türk-Amerikan ilişkilerindeki bu çatışma, muhtelif konularda etkisini göstermiş ve ilişkileri çok kez olumsuz yönde etkilemiştir.

31 Mayıs 2010’da yaşanan “Mavi Marmara Saldırısı” konusu da Türk-Amerikan ilişkilerini hasara uğratmıştır. Özgür Gazze Hareketi’nin organize ettiği ve Gazze halkına yardım götürülen uluslararası bir filonun parçası olan “MV Mavi Marmara” gemisindeki dokuz Türk insani yardım gönüllüsünün İsrail komandoları tarafından öldürülmesi, Türkiye ile İsrail’i ciddi bir krizin içine sokmuştur (Küçük, 2011, s. 37). Yaşanan bu krizde ABD, saldırıyı kınamış ancak Ortadoğu’daki stratejik ortaklarının çatışma noktasına gelmesi durumu, yaşanan olayı kınamaktan öte gidememesine neden olmuştur (Ovalı, 2019, s. 174). ABD’nin Mavi Marmara saldırısına yönelik ihtiyatlı tavrı, taraflar arasında arabuluculuk rolü

üstlenmesiyle kendini göstermiş ve stratejik hedefleri doğrultusunda Türkiye'ye somut bir destek vermekten çekinmiştir.

Türk-Amerikan ilişkilerindeki en uzun soluklu çatışma, Demokratik Birlik Partisi (PYD) ve askeri kolu olan Halk Koruma Birlikleri (YPG) hakkında yaşanmıştır. ABD'nin PYD'yi bir terör örgütü olarak görmemesi Türkiye'yi rahatsız etmiş ve böylece iki taraf sıklıkla karşı karşıya gelmiştir. ABD, Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD)'nin, Irak ve Suriye'den temizlenmesi amacıyla YPG'ye doğrudan destekte bulunmuştur. ABD'nin bu tutumu Türk tarafında kaygı ve rahatsızlık yaratmıştır (Ovalı, 2019, s. 173).

2017 yılında ABD Başkanı göreve başlayan Donald Trump'ın, PYD ve PKK konusunda olumlu gelişmesi umut edilen tavrı, beklentilerin aksine 10 Mayıs 2017'de YPG'nin ABD tarafından doğrudan silahlandırılmasına yetki verilmesiyle sonuçlanmıştır (Akbaş, Çelik ve Duman, 2019, s. 2246). ABD, İŞİD'e karşı etkili bir örgüt olduğunu düşünerek PYD'ye uzun süredir yardımda bulunmaktadır. Bu yardımlar; eğitim, lojistik ve diğer alanlarda olup, örgütün etkisini artırmasına imkan tanımıştır (Kaya, 2020, s. 153). Trump yönetimi, PYD konusunda Obama yönetiminden miras kalan bu yaklaşımını sürdürmüş ve Türk yetkililerinin sürekli eleştirilerine maruz kalmıştır. İkili ilişkiler bağlamında düşünüldüğünde ABD'nin bu tavrı, gerginliği sürekli artıran ve Amerikan karşıtlığı fikrini besleyen niteliktedir.

15 Temmuz 2016'da yaşanan darbe girişimi sonrasında da Türk-Amerikan ilişkilerindeki anlaşmazlıkların devam ettiğini söylemek mümkündür. Türkiye tarafından darbe girişiminin faili olarak gösterilen Fethullah Gülen'in iade talebi olumlu cevap bulmamış ve ikili ilişkilerdeki gerginliğin artmasına neden olmuştur. Ovalı'ya göre (2019, s. 174), ABD'nin resmi ağızlar aracılığıyla darbe girişimini ancak bastırıldıktan sonra kınaması ve sonraki süreçte darbe girişiminin arkasındaki isim olan Fethullah Gülen'i iade etmeye yanaşmaması, 2019'un başına dek ilişkilerin "hassas karnı" olmuştur. FETÖ liderinin iade edilmemesine ek olarak yargılanmaması da, Türkiye'nin ABD'ni sıkça eleştirdiği ve harekete geçmeye çağırdığı bir husustur.

Fethullan Gülen'in iadesi konusundaki bu çatışma ortamı, etkisini çeşitli konularda da göstermiştir. 2018 yılının Ocak ayında, Halkbank Genel Müdür Yardımcısı Hakan Atilla'nın

ABD'deki İran yaptırımları davasında suçlu bulunarak 32 ay hapis cezasına çarptırılması Türk-Amerikan ilişkilerinde İran faktörünün yol açtığı büyük bir kırılmaya neden olmuştur (Ovalı, 2019, s. 172). Çalışmanın konusunu oluşturan “Rahip Brunson Krizi” sürecine gelinceye dek yaşanan bu anlaşmazlıklar, artık iki ülkenin resmi makamlarınca gerçekleştirilen ilişkilerinde soğuk bir havanın hakim olacağını işaret eder niteliktedir.

Rahip Brunson Krizi

Türk-Amerikan ilişkilerinde bir diğer önemli anlaşmazlık ise; çalışmanın konusunu oluşturan, ABD vatandaşı Evanjelist Rahip “Andrew Craig Brunson” konusunda olmuştur. İzmir Diriliş Kilisesi Rahibi Brunson’ın Eylül 2016’da “milli güvenliği tehdit eden faaliyetlerde bulunduğu” iddiasıyla, eşi Norine Lyn Brunson ile birlikte sınır dışı edilmesine karar verilmiştir (http-23). Brunson çiftinin Göç İdaresi’nde sınır dışı işlemleri devam ederken 9 Aralık 2016’da, 15 Temmuz soruşturmasında gizli bir tanığın Brunson’un PKK ve FETÖ ile bağlantısı olduğu yönünde verdiği ifadeyle “devletin gizli kalması gereken bilgilerini siyasi ve askeri casusluk amacıyla temin etmek” suçlamasıyla 20 yıl, “örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işlediği” suçlamasıyla da 15 yıl olmak üzere toplamda 35 yıl hapsi istenmiştir (http-23). Rahip Brunson hakkındaki suçlamaları kabul etmeyerek tahliyesini talep etmiştir.

Mayıs 2017’de Washington’da gerçekleşen Trump-Erdoğan görüşmesinde, ABD tarafından Brunson’ın serbest bırakılması talebi dile getirilmiştir. Eylül 2017’de Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, “Diyorlar ki, papazı verin. Bir papaz da sizde var. Siz onu bize verin biz de onu yapalım yargıda gereğini size verelim” açıklamasında bulunmuş ve bu ifadeler “pazarlık” eleştirilerine neden olmuştur (http-23). İddianamesinin hazırlandığı 16 aylık süre boyunca hapiste tutulan Rahip Brunson için, 13 Mart 2018’de 35 yıllık hapis cezasıyla yargılanmasına hükmedilmiştir (http-23). Rahip Brunson’ın 16 Nisan 2018’de gerçekleşen ilk duruşmasındaki tutukluluk halinin devamı kararını takiben, ABD tarafından yaptırım konusu gündeme gelmeye başlamıştır.

İlk yaptırım uyarısı, Trump’ın “Papaz Brunson Türkiye’de zulme uğruyor” açıklamasının ardından ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Wess Mitchell’den gelmiştir (http-23). Rahip Brunson’ın serbest bırakılmaması halinde bunun “Türkiye için sonuçları

olabileceği” uyarısını yapan Mitchell’in bu ifadelerini takiben, yaptırım çalışmaları senatörler tarafından resmen başlatılmıştır. ABD’li yetkililer tarafından Rahip Brunson’ın serbest bırakılması çağrılarına cevap ise; Türk yetkililerce hukuki sürece müdahale edilemeyeceği ve mahkemenin kararının bekleneceği yönünde olmuştur. Yaptırım tehditleri kınanmış ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) müttefikliği vurgusu da yapılarak yaşanan krizi bastırmaya yönelik bir tutum sergilenmiştir. Rahip Brunson’ın tahliye talepleri olumlu karşılık bulmamış ve ABD yönetimi de bu doğrultuda tehditlerin dozunu artırmıştır. ABD tarafından teslimatının gerçekleşmesi planlanan “F-35” tipi savaş uçakları konusu Rahip Brunson konusu ile birlikte anılmaya başlanmış ve bu durum Türk yetkililerin tepkisine neden olmuştur (http-23).

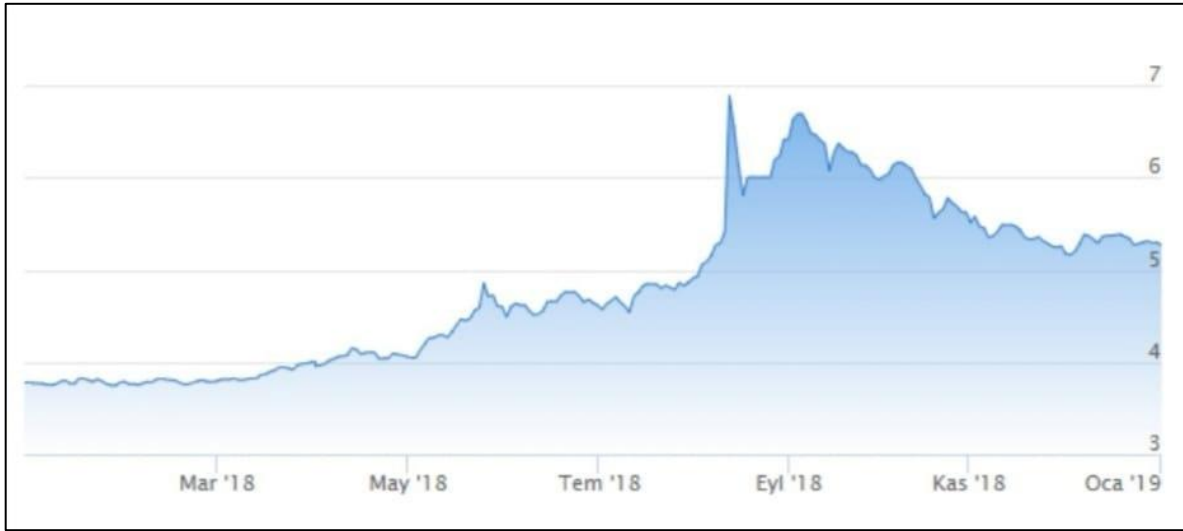
18 Temmuz 2018’de Rahip Brunson’ın tahliye talebi yine reddedilmiş ve ABD Başkanı Trump resmi Twitter hesabı üzerinden olaya ilişkin “rezalet” tanımlamasında bulunmuş ve Cumhurbaşkanı Erdoğan’a Rahip Brunson’ın serbest bırakılması çağrısını yinelemiştir (http-23). Bu gelişmelerin ardından Rahip Brunson’ın tutukluluğu, sağlık sorunları dikkate alınarak ziyaretçi kabul edebileceği, internet ve tüm iletişim araçlarını kullanabileceği şekilde ev hapsine çevrilmiştir. Ancak özellikle Trump’ın destekçilerinin gözündeki imajı¹⁷ için ciddi bir mücadele alanı yaratan bu krizin çözümü, Rahip Brunson’ın tutukluluğunun ev hapsine çevrilmesi ile yeterli olmamıştır.

26 Temmuz 2018’de ABD Başkan Yardımcısı Mike Pence’in Cumhurbaşkanı Erdoğan’a yönelik olarak sert ifadeler barındıran açıklamalarda bulunması da, bu dönemde Türk-Amerikan ilişkilerinin ne derece gerildiğini ispatlar niteliktedir (Örmeci, 2020, s. 77). Pence, yaptığı açıklamada “Pastör Andrew Brunson’ı hemen serbest bırakın, yoksa sonuçlarına katlanmaya hazır olun” ifadelerini de kullanarak tehditkar bir tavır sergilemiş ve bu tavır Türk yetkililerce kınanmıştır (http-24). Pence’in açıklamalarına ek olarak Trump’ın “ABD, harika bir Hristiyan, aile babası ve harika bir insan olan Rahip Andrew Brunson’ın uzun süreli tutukluluk hali sebebiyle Türkiye’ye geniş yaptırımlar uygulayacak. Brunson çok

¹⁷Bilindiği üzere Evanjelik grupların Amerikan siyasetine olan etkisi nüfuslarına da paralel olarak büyüktür. Donald Trump’ın da partisi olan Cumhuriyetçi Parti’deki üst düzey Evanjelik yöneticiler (Mike Pence gibi), Evanjelist bir Rahip olan Brunson’ın içinde bulunduğu durumu, destekçilerine karşı politik bir araç olarak kullanarak olumlu bir imaj yaratmaya çalışmışlardır.

acı çekiyor. Bu masum din adamı hemen serbest bırakılmalı” şeklindeki açıklamaları gündemde şok etkisi yaratmış ve bu etki piyasalara da yansımıştır (http-23).

ABD yönetiminin yaptırım uyarılarından kısa bir süre sonra gerçekleştirdiği hamlesi, 1 Ağustos 2018’de Rahip Brunson’ın tutukluluğunun ev hapsi olarak devamında etkili oldukları öne sürülerek İçişleri Bakanı Süleyman Soylu ve Adalet Bakanı Abdulhamit Gül’ün kara listeye alınması olmuştur. İki bakanın ABD’deki mal varlıklarına el konulması, ülkeye girişlerinin ve ABD ile tüm ticari ve finansal ilişkilerinin dondurulması, yaşanan krizi daha da büyütmüş ve bu dönemde Türk Lirası, Amerikan Doları karşısında ciddi değer kaybına uğramıştır (döneme ilişkin döviz kuru grafiği için bkz. Tablo 5. http-25). Döviz kurundaki bu dalgalanmaya yönelik, dönemin Hazine ve Maliye Bakanı Berat Albayrak “Kurdaki dalgalanmaya karşı aksiyon planı hazırladık. Paramız doğrudan bir ABD başkanı tarafından hedef alındı” açıklamasında bulunmuştur (http-26).

Tablo 5. *Rahip Brunson Krizi Dönemi'ne İlişkin Dolar-Türk Lirası Grafiği*

Türk-Amerikan ilişkilerindeki krizlerden bir yenisi olarak tarihe geçen Rahip Brunson Krizi, 12 Ekim 2018’de ev hapsindeki Rahip Brunson’ın İzmir 2. Ağır Ceza Mahkemesi’nde gerçekleştirilen duruşmasında, mahkeme heyetinin sanığın ev hapsi ve yurt dışı yasağını kaldırmasıyla son bulmuştur (http-23). Rahip Brunson’un serbest bırakılması, Türk-Amerikan ilişkilerindeki bu krizi yatıştırmış olsa da, ikili ilişkilerin bu süreçte ağır yara aldığı bir gerçektir. Özellikle dolar kurundaki artışın ekonomi piyasalarında meydana getirdiği

dalgalanma, Trump'ın Türk kamuoyundaki imajını olumsuz olarak etkilemiştir (Akbaş, Çelik ve Duman, 2019, s. 2248).

Örmeci'ye (2020, s. 77) göre ise, Rahip Brunson Krizi, her iki ülkede de, sağ eğilimli yönetimlerin muhafazakar tabanlarını konsolide etmeleri anlamında iç politikada işlevsel bir rol oynamıştır. ABD Başkanı Trump'ın bu konuyu bir başarı hikayesi olarak sunması, tartışmanın bu boyutunu da kanıtlar niteliktedir. Öte yandan Rahip Brunson Krizi sürecinde Türkiye'de iktidar yetkililerinin olaya yönelik tutumu da önemlidir. Rahip Brunson'un bağımsız olarak yargılandığı üzerinde duran yetkililer, tutukluluk süresince Brunson'ın terör örgütleriyle olan ilişkilerine vurgu yapmıştır. Rahip Brunson'un serbest bırakılmasından sonra ise bağımsız yargının altı yine çizilmiş, ancak Brunson hakkında olumsuz herhangi bir söylemde bulunulmamıştır.

3.2. Çalışmanın Eleştirel Söylem Analizi Yaklaşımı

İki ülke arasındaki bir anlaşmazlığın diyalog yoluyla çözülememesi, kriz ortamı yaratabilir. Türk-Amerikan ilişkileri, tarihsel süreç içerisinde çeşitli konularda kriz ortamına tanık olmuştur. Bu çalışmada; 2018 yılının Temmuz ve Ağustos aylarında en şiddetli aşamalarını kaydeden “Rahip Brunson Krizi” incelenmiştir. İzmir Diriliş Kilisesi Evanjelist Rahibi Brunson hakkında, Eylül 2016'da “milli güvenliği tehdit eden faaliyetlerde bulunduğu” iddiasıyla, eşi Norine Lyn Brunson ile birlikte sınır dışı edilmesine karar verilmiştir.

Göç İdaresi'nde sınır dışı işlemleri devam ettiği sırada, gizli bir tanığın Brunson'un PKK ve FETÖ ile bağlantısı olduğu yönünde verdiği ifadeyle “devletin gizli kalması gereken bilgilerini siyasi ve askeri casusluk amacıyla temin etmek” suçlamasıyla 20 yıl, “örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işlediği” suçlamasıyla da 15 yıl olmak üzere toplamda 35 yıl hapsi istenmiştir. Suçlamaları kabul etmeyen Brunson, tahliyesini istemiş ancak olumlu cevap alamamıştır. 15 Temmuz Darbe Girişimi'nden kısa bir süre sonra gerçekleşen bu olay, ülkenin sıcak gündeminde (çokça tasfiyelerin yaşanmasının da etkisiyle) önemli bir yer bulmasa da 2018 yılında olay ciddi boyutlara ulaşmıştır. 2018'de iki ülke arasında kriz yaratacak düzeye gelen bu olay, Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanı ve Adalet Bakanı'nın ABD yönetimi tarafından kara listeye alınmasını beraberinde getirmiştir. Türk yetkililerce

bağımsız yargıya müdahale olarak yorumlanan bu olay, 12 Ekim’de Rahip Brunson’ın serbest bırakılmasıyla son bulmuştur.

Neoliberal politikaların uygulanmasına geçişten, günümüze uzanan süreçte Türk medya sektörü değişimlere uğramıştır. Özellikle AKP iktidarı döneminde, medya-siyaset ikilisi birbirine bağıllığını artırmış, bu bağıllık mülkiyet yapısında da etkisini göstermiştir. Daha önce de belirtildiği üzere AKP yanlısı medya sahipliğinin %95 oranına ulaşması, Rahip Brunson Krizi süresince de, iktidar yanlılığı olarak haberlere yansımıştır. Bu nedenle; Rahip Brunson Krizi süresince medya söylemlerinin incelenmesi ve okurlara sunulan haber metinlerinin inşasında etkili olan güç ilişkilerinin ortaya çıkarılması önemlidir.

Çalışmanın amaçları; güç ve iktidar ilişkilerini ortaya çıkarmak, gazetecilerin güç sahiplerinin eylemlerinin betimlenmesindeki pratiklerini, güç sahiplerinin güçlerinin ne yolla onaylandığını ve meşrulaştırıldığını ortaya koymak olarak sıralanabilir. Bu doğrultuda iktidar yanlısı olarak tanımlanabilecek; Sabah, Star ve Yeni Şafak gazeteleri çalışmaya dahil edilmiştir. Bu gazetelerin seçilmesindeki nedenler; iktidar yanlısı bir duruş sergilemeleri ve tirajlarının da yüksek olmasıdır.

Çalışma için seçilen gazeteler incelendiğinde, ABD yönetimi tarafından yaptırım tehditlerinin arttığı ve uygulamaya geçirildiği 2018 yılının Temmuz-Ağustos aylarında çok sayıda habere ulaşılmıştır. Çalışmanın amaçları doğrultusunda düşünüldüğünde; yaptırım tehditlerinin başlaması, Adalet ve İçişleri Bakanı’nın kara listeye alınması ve Rahip Brunson’ın serbest bırakılması dönemlerini incelemek gerekmektedir. Belirlenen 3 dönem için 5’er gün süreyle toplamda 15 günlük bir dönem çalışmaya dahil edilmiştir. Bu dönemler; Yaptırım tehditlerinin başladığı dönem: 27 Temmuz 2018-31 Temmuz 2018, Adalet ve İçişleri Bakanı’nın kara listeye alınması dönemi: 1 Ağustos 2018-5 Ağustos 2018 ve Rahip Brunson’ın serbest bırakılması dönemi: 12 Ekim 2018-16 Ekim 2018 olarak belirlenmiştir. Çalışma, belirtilen dönemler ve gazetelerle sınırlandırılmıştır. Analiz yapılacak haberler “PRNET” aracılığıyla temin edilmiştir.

Çalışmada; belirlenen dönemlerdeki haberlere ilişkin nicel veriler ortaya çıkarılmıştır. İlk olarak belirlenen periyodik aralıklar ve seçilen gazeteler incelenmiştir. Gazetelerin ilk sayfaları ve eğer çalışmaya ilişkin haber var ise iç sayfaları incelenmiş, elde edilen nicel

veriler tablolaştırılarak gösterilmiştir. Toplam 79 haber incelemeye dahil edilmiş ve bu haberler Van Dijk’ın geliştirmiş olduğu sosyo-bilişsel eleştirel söylem analizi ile çözümlenmiştir.

Çözümleme kısmında Van Dijk’ın (1988a, 1988b, 1991, 2011) geliştirmiş olduğu sosyo-bilişsel eleştirel söylem analizi ilkeleri dikkate alınarak ve B. Dağtaş’ın (2013, 2017, 2019), Dağtaş ve Dağtaş’ın (2007) ve Hüsmaleddin Abdelgadir’in (2021) uyguladığı kategoriler dikkate alınarak; temalar, aktörler, aktörlerden doğrudan alıntılar, yeniden bağlamaştırmalar, kelime tercihleri ve sentaks incelemesi yapılmıştır. Bu doğrultuda belirlenen kategorilerin, çözümleme için neden gerekli olduğuna değinmek gerekir.

İlk olarak “*temalar*” çözümleme için kritik öneme sahiptir. Van Dijk’a göre (1988b, s. 31) temalar; küresel, makro düzeydeki söylem tanımına aittir. Çözümleme kısmında haber başlıklarını takiben, “haber girişleri” ve “spotlar” analiz edilmiştir. Dağtaş ve Dağtaş’a göre (2007, s. 84),

“Söylem analizinde haberin başlıkları, spot ve/veya haber girişleri kritik bir öneme sahiptir. Çünkü habercilikte yaygın kullanılan ters piramit haber yazım kuralına göre en önemli bilgi en üstte, daha önemsiz bilgiler ise en altta verilir. Bu nedenle haberde, en üstteki makro tema olan başlık(lar)/spot(lar) büyük puntolarla ve koyu (bold) olarak verilir. Başlığın ve spotların böyle sunulması, okurun haberi değerlendirmesinde önemlidir. Çünkü haberin başlığına ve/veya spotuna göre, okur haberin devamını okuyup okumayacağına karar verir”.

Teo (2000’den aktaran Dağtaş ve Dağtaş, 2007, s. 84), haber başlıklarında minimum kelime ile maksimum bilgi verilmeye çalışıldığı ve kelimeler haber başlığının etkisini olabildiğince artırdığı için, habercilik rutinlerinde başlıklar atılırken her kelimenin özenle seçildiğini savunur. Teo (2000, s. 14), Fairclough (1995) ve Van Dijk’tan (1983) hareketle başlıklar, spot ve/veya haber girişlerinde ifade edilen haberin en üstteki makro temasının, haberin aslında ideolojisini de içinde barındırdığı için; haber metninin okuyucuya sadece yorumlanacak bilgi sağlamadığını, yorumla bilginin paketlenmiş olarak okuyucuya iletildiğini savunur (Teo, 2000’den aktaran Dağtaş ve Dağtaş, 2007, s. 84). Bu nedenle haber başlıklarının, okura vermek istediği mesajın özünü taşıdığını söylemek mümkündür. Bu öz, ideolojik bir nitelik taşır. Büyük puntolar ve kalın yazı tipleri kullanılarak okurun dikkatini

ilk çeken yerde konumlandırılan başlıklar, eleştirel söylem analizi için kritik hususlardan birisidir.

Haber temaları rastlantısal olarak sıralanan temalar değildir, en önemliden en önemsiz doğru bir hiyerarşi içinde sıralanırlar (van Dijk, 1988b'den aktaran B. Dağtaş, 2013, s. 22). Haber söylemi üstüne yapılan eleştirel söylem çalışmaları (van Dijk, 1983; 1988a; 1988b; 1991; Teo 2000), haberin makro yapısının, haberin ideolojisini içerdiğini öne sürer.

Teo'ya (2000'den aktaran B. Dağtaş, 2013, s. 22) göre, haberin makro yapısı içindeki hiyerarşik sıralamada, en önemli tema olan haber başlığı, habere konu olan olayla ilgili hem bilgi, hem de yorum içerir. Bu nedenle, gazeteciler-özellikle de gazete editörleri, minimum kelime ile, maksimum bilgi vermeye çalışırken, seçtikleri her bir kelimeyi özenle seçerler. Van Dijk'a (1991, s. 51) göre, gazeteciler daha önemsiz gibi görünen bir haber temasını, başlığa çekerek onu çok daha önemli bir hale getirebilirler. Diğer bir deyişle, haber başlıkları, habere konu olan olay ya da durumun, öznel bir tanımlamasıdır ve bu öznel tanımlama okur yorumunu etkiler. Gazeteciler haber başlıklarını, aynı zamanda çok farklı haber kaynaklarından elde ettikleri enformasyonu anlamak ve özetlemek için de kullanırlar (van Dijk, 1991 ve Teo, 2000'den aktaran B. Dağtaş, 2013, s. 22). Van Dijk'a göre (1991, s.73), konuların oluşumu öznelidir. Bu, haber raporlarının manşetlerinin ve yönlendirmelerinin, raporun nesnel özetleri olmadığı, ancak belirli inançlar, tutumlar ve ideolojiler tarafından zorunlu olarak önyargılı olduğu anlamına gelir.

Haber üretiminde bu haber yapısına başvurma, başlangıçta Batı medyası ve haber ajansları tarafından kurulan ve daha sonra tüm dünyaya yayılan, gazetecilerin haber yapımının ortak bir ideolojisine, "gazetecilik koduna" dayandıklarını savunur (van Dijk, 1988a ve 1988b'den aktaran B. Dağtaş, 2013, s. 30).

"Makro yapılar (konular) ve bunları düzenleyen haber şeması metinde sürekli akan bir şekilde görünmez. Aksine, süreksiz bir şekilde (installment-type, discontinuous way) ortaya çıkma eğilimindedirler. Bir haber raporunun makro yapısının üst kısmı genellikle ilk olarak ifade edilme eğilimindedir; yani, önce başlık (en yüksek makropropozisyon), daha sonra spotlar (makro yapının üst kısmı) ve ardından haberin içerik ayrıntıları ve daha az belirgin şematik kategoriler (tarih veya yorumlar gibi) ile birlikte daha düşük makropropozisyonları son olarak gelir. Bu, her muhabir veya gazete tarafından stil değişikliğine izin veren etkili bir stratejidir. Okuyucu için bu,

metnin başlangıcının her zaman en önemli bilgileri içerdiği anlamına gelir (van Dijk, 1988a'dan aktaran B. Dağtaş, 2017, s. 47)".

Haber metninde söylemlerine yer verilen “aktörler” de, ESA için önem taşımaktadır. Van Dijk’a göre (1991, s. 153), yalnızca etkili aktörler ve seçkinler medyaya düzenli ideolojik veya sembolik erişime sahiptir. Bu nedenle, haber metinlerinde sıklıkla güçlü kesimlerin ifadeleriyle karşılaşmaktadır. B. Dağtaş (2019, s. 282), “At the crossroads of the New Silk Road: News discourses in the Turkish press” başlıklı makalesinin bulgusu olarak, haber söylemlerinde önemin, doğrudan alıntılarla hükümet liderlerine ve iş dünyasına verildiğini ifade etmiştir.

Basının toplumsal aktörleri nasıl sunduğu ve temsil ettiği, değerlerin daha geniş bir ideolojik yapısının parçasıdır (van Dijk, 1991'den aktaran B. Dağtaş, 2013, s. 188). Van Dijk'ın (1988a'dan aktaran B. Dağtaş, 2013, s. 188) altını çizdiği gibi; “haber kaynakları arasında hiyerarşi vardır ve bu hiyerarşi de kaynaklara duyulan güvenle ilişkilidir. Elit kaynaklar sadece haber değeri olarak düşünülmez (yani sadece haber aktörü değillerdir); fakat onlar daha çok güvenilir gözlemciler ve fikir oluşturucular olarak kabul edilirler”. Burada Hall vd.'nin (1999'dan aktaran B. Dağtaş, 2013, s. 189) gazetecileri, herhangi bir kurumsal güç ve konumu temsil eden güçlü kişilerin söylemlerini yeniden üreten, *ikincil tanımlayıcılar* olarak tanımlamasını hatırlamak yararlı olacaktır. Hall vd. (1999, s. 254), bu ‘akredite’ kaynakları ise, haberde konuşan, *birincil tanımlayıcılar* olarak adlandırır. Örneğin, politik konularda konuşan ‘akredite’ haber kaynakları, başbakanlar, bakanlar ve politik parti liderleridir. ‘Akredite’ haber kaynaklarının bu ayrıcalıklı pozisyonu, yorum yerine, konuşmalarından yapılan direkt alıntılarla okuyucuya iletilir (Aktaran B. Dağtaş, 2013, s. 189).

Sonuç olarak, “*direkt alıntı*”, toplumda sadece güçlü olanların konuşabildiğini; toplum tarafından güçsüz olarak kabul edilen kesimlerin düşünce ve görüşlerinin ise bunlar tarafından üstünün örtüldüğünü gösteren bir araç haline gelir: “Ve direkt alıntılarla, toplumda güçlülerin statüsü ve görünürlüğü daha da güçlenirken; yoksullar, gençler ve eğitilmişler gibi toplumdaki güçsüz kesimler, sistematik olarak sessizleşirler ve güçleri daha da azalır” (Teo, 2000'den aktaran B. Dağtaş, 2013, s. 23). Dolayısıyla haber metinlerinde, haber aktörlerine

ait direkt alıntılar, anlamın inşa edilmesinde güçlü bir ideolojik araç haline gelirler (B. Dağtaş, 2013, s. 23).

Haberin söyleminde kullanılan “direkt alıntılar” analizi ile, haberlerde hangi aktörlere söz verildiği ortaya çıkarılabilmektedir. Habercilik rutinlerinde yaygın profesyonel koda göre, genellikle “güç-iktidar sahibi aktörlere” söz verilmektedir (B. Dağtaş, 2013, s. 194). Hall vd. (1999, s. 254) bu ‘akredite’ kaynakları “birincil tanımlayıcılar”, gazetecileri de, onların söylemlerini halkın sözüne dönüştüren “ikincil tanımlayıcılar” olarak kavramsallaştırmıştır (Aktaran B. Dağtaş, 2013, s. 194). Elliott, Murdock ve Schlesinger (1986), güç/iktidar sahibi kişi ve kurumları bakanlar, partilerin önde gelen politikacıları, polis ve yargı organlarının üst düzey kişileri, akredite baskı gruplarının sözcüleri olarak tanımlar (Aktaran B. Dağtaş, 2013, s. 194). Basın rutininin temeli olan ortak “profesyonel kod” a göre, gazetecilerin “güçlü aktörlere” düşüncelerini ifade etme fırsatı verme olasılığı daha yüksektir (van Dijk, 2008’den aktaran B. Dağtaş, 2019, s. 282).

Haberde söylemlerine yer verilen “aktörler” konusu, yeni bir analiz kategorisini de oluşturur. Haberdeki aktörlerin, çalışma özelinde düşünüldüğünde politik kişi ve/veya grupların söylemleri, haber başlığı haline getirilerek kullanılır ve böylece “yeniden bağlamaştırma” (*recontextualization*) yapılır. ESA çalışmalarında (Fairclough, 2016; Reisigl ve Wodak, 2016), “tırnaklı ifadeler”, yeniden bağlamaştırma süreçleriyle ilişkili olarak altta yatan iktidar, egemenlik ve hegemonya yapılarının göstergesi olarak sorgulanır (B. Dağtaş, 2019, s. 280). B. Dağtaş haber söylemlerinde yeniden bağlamaştırmayı şöyle açıklar:

“Gazeteler, hükümet temsilcilerinin siyasi ifadelerini alıntılar olmadan başlıklar, spotlar ve makro konular olarak kullandıklarında, bu ifadeler yeniden bağlamaştırılır ve yeni bir anlam kazanır: ‘Gazetelerin söylemi haline gelirler’. Bu, bir bağlamda yapılan ifadelerin, siyasi söylemlerin, önemli bir değişiklik veya karşı çıkış olmadan başka bir bağlama, basın sunumuna aktarıldığı geçiş olarak yeniden bağlamaştırmanın bir örneğidir (B. Dağtaş, 2019, s. 282)”.

Çözümleme kısmında incelenen bir diğer kategori ise “kelime tercihleri” ya da “sözcük seçimleri”dir. Sözcük seçimleri, “işaretin çok vurgululuğu ile ilgili bir analizdir ve dilin şeffaf bir taşıyıcı olmadığını kabul eden eleştirel söylem çalışmalarında, ideolojik anlamın söylem içindeki vurgusunu açığa çıkarmaya yarar. Kelime tercihleriyle haberin

aktörleri hakkındaki temel inançlar ve ideolojiler ortaya konabilir (van Dijk, 1983'ten aktaran Dağtaş ve Dağtaş, 2007, s. 88)".

Bir haber metninde verilmek istenen mesaj, birden farklı kelimelerle ifade edilebilir. Bahsi geçen farklı kelimelerin seçimi de, belirtildiği üzere ideolojik bir anlam barındırır. Van Dijk'a göre (1988b, s. 81), "Spesifik kelimelerin seçimi, formalite derecesini, konuşma ortakları arasındaki ilişkiyi, söylemin grup temelli veya kurumsal yerleşimini ve özellikle konuşmacının tutumlarını ve dolayısıyla ideolojilerini işaret edebilir".

Buradan hareketle; sözcük seçimlerinin, gazetecinin ve/veya yazarın konuya ilişkin ideolojik yaklaşımını barındırdığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu nedenle sözcük seçimleri, ESA çalışmaları için değerli bir analiz yöntemidir. Gazetecilerin sözcük seçimleri konusuna ilişkin Van Dijk şöyle bir ifadede bulunmuştur: "Aynı kişiyi belirtmek için teröristi mi yoksa özgürlük savaşçısını mı seçip seçmediğinin, bir anlambilim meselesi değil, ima edilen ancak ortak kelimelerin anlamlarında yer alan ilişkili değerlerin dolaylı bir ifadesidir (van Dijk, 1988b, s. 81)". Haber medyasında bu tür fikir kontrollü sözcük seçimlerinin bolluğuna da işaret eden van Dijk, sözcük seçimlerinin analizinin, kontrolün kimde olduğunu ve yazarlar ve okuyucular arasındaki veya yazarlar ve hakkında yazdıkları insanlar arasındaki ilişkilerin ne olduğunu da ortaya çıkaracağını ifade etmiştir (van Dijk, 1991, s. 211).

B. Dağtaş kelime tercihlerinin haberin makro yapısındaki önemini şöyle ifade eder: "Haber metninin retorik boyutları olarak kelime tercihleri, metnin tüm yapısal düzeylerini etkileyebilir. Ancak en etkili kelime tercihleri genellikle haber metinlerinin makro yapılarında- başlıklar ve spotlarda görülür (B. Dağtaş, 2019, s. 280)".

Çözümlemede kullanılan bir diğer analiz kategorisi de "*sentaktik analiz*"dir. Haber metninde kullanılan cümlelerin yapılarıyla ilişkin olan sentaktik analiz, haber söylemi içerisindeki ideolojik anlamı ortaya çıkarmaya yardımcı olur. Dijk'a göre (1988b, s. 81), aktif ve pasif cümlelerin kullanımı ve haber aktörlerinin cümlelerdeki fail veya özne konumları, gazetenin bu haber aktörlerine yönelik örtülü duruşu hakkında çok şey ortaya koymaktadır. Bir başka deyişle; haber metnindeki cümlelerin yapılarının, haberdeki olaya ilişkin yazarın ve/veya gazetenin yaklaşımıyla ilintili olduğunu söylemek mümkündür. Çoğunlukla otorite sahiplerinin (polis gibi) güç kullanımında, haber metninin sentaktik yapısı sayesinde,

olumsuz eylemler aklanabilir yahut olumlu eylemlere dikkat çekilebilir. Örneğin; pasif bir cümlenin edatlı bir ifadesinde ("polis tarafından") daha az dikkat çekici hale getirilebilir veya örtük olarak ifade edilebilir ("Birçok gösterici yaralandı") (van Dijk, 1988b, s. 81).

Van Dijk'a göre, basında dil kullanımının gramatik analizi gazetecilerin veya gazetelerin görüşlerini ortaya çıkarabilir. Cümle sözdiziminin bir olaydaki katılımcıların semantik rollerini kelime sırası, ilişkisel işlevler (özne-nesne) veya aktif ve pasif formların kullanımı ile ifade ettiğini savunur (van Dijk, 1988a'dan aktaran B. Dağtaş, 2013, s. 23).

Van Dijk, gazete sentaksı üzerine yapılan gramatik çalışmaların sonuçlarına göre; elitlerin olumsuz eylemlerinin derecesinin, sentaktik tercihlerle azaltılarak ya da belirsiz hale getirilerek gerçeğin gizlenebileceğine işaret eder (van Dijk, 1988b'den aktaran Dağtaş ve Dağtaş, 2007, s.91).

Sentaktik analiz kısmındaki bir diğer kategori ise "*modalite analizi*"dir. Modalite ya da bir diğer ifadeyle kiplik, söylemdeki iktidarın gücünü çıkarmaya yardımcı olur. "Modalite kullanımı bize yazarın kimliği ve en önemlisi, diğerlerinin ve diğerlerinin bilgisinin üzerinde ne kadar güce sahip olduklarını söyler (Machin ve Mayr, 2012, s.190)". Bir metinde kullanılan kipler, metnin okurda uyandırdığı etkiyi değiştirebilir. Machin ve Mayr'ın verdiği örneğe bakıldığında; çalışanlar bir şeyler "yapacak" ifadesi onlar "yapmalı" veya "yapmayı düşünüyor" ifadelerinden farklı bir güç duygusu uyandırmaktadır (Machin ve Mayr, 2012, s. 190). Haber metinlerinde kullanılan kipler, verilen ifadenin netlik kazanmasına yardımcı olur. Çalışma özelinde düşünüldüğünde; analiz edilen haberlerde gereklilik, yeterlilik, emir ve gelecek zaman kiplerinin sıklıkla kullanıldığı görülmüş ve bu nedenle modalite analizine ihtiyaç duyulmuştur. Sıralanan kipler, haber metnindeki ifadelerin yönünü, kesinliğini ve verilmek istenen ancak altta yatan mesajı ortaya çıkarmaya yarar sağlayacaktır.

3.3. Çalışmada Elde Edilen Nicel Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde belirlenen amaçlar doğrultusunda seçilen; *Sabah*, *Star* ve *Yeni Şafak* gazeteleri, belirlenen tarihler arasında incelenmiş ve elde edilen verilere ilişkin tablolar oluşturularak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Gazeteler	Haber Sayısı	1.Sayfa	İç Sayfa
Sabah	11	5	6
Star	9	4	5
Yeni Şafak	10	5	5
Toplam	30	14	16

Tablo 6. 26 Temmuz Sonrası ABD Tarafından Yaptırım Tehditlerinin Başladığı Döneme İlişkin Gazetelerden Elde Edilen Nicel Bulgular

Gazeteler	Haber Sayısı	1.Sayfa	İç Sayfa
Sabah	12	4	8
Star	13	5	8
Yeni Şafak	10	4	6
Toplam	35	13	22

Tablo 7. 1 Ağustos Sonrası Türk Bakanlar'ın ABD Tarafından Kara Listeye Alınması Dönemine İlişkin Gazetelerden Elde Edilen Nicel Bulgular

Gazeteler	Haber Sayısı	1.Sayfa	İç Sayfa
Sabah	4	2	2
Star	6	3	3
Yeni Şafak	4	2	2
Toplam	14	7	7

Tablo 8. 12 Ekim Sonrası Brunson'un Serbest Bırakılması Dönemine İlişkin Gazetelerden Elde Edilen Nicel Bulgular

Belirlenen 3 farklı dönem için ayrı ayrı oluşturulan tablolarda; analiz edilecek konunun hangi gazetede kaç kez haberleştirildiği ve bu haberlerin bulunduğu sayfaların belirlendiğini görmek mümkündür. Tablolardan hareketle; üç gazetenin de 12 Ekim sonrası, Rahip Brunson'un serbest bırakılması döneminde, haber sayılarının diğer dönemlere kıyasla daha az olduğu görülmektedir. 26 Temmuz sonrası yaptırım tehditlerinin başladığı 5 günlük

dönemde toplam 30 habere ulaşılmıştır. 1 Ağustos sonrası Türk Bakanlar'ın ABD tarafından kara listeye alınmasını takiben incelenen 5 günlük dönemde ise toplam 35 habere ulaşılmıştır. Son olarak 12 Ekim'de Brunson'ın serbest bırakılmasının ardından incelenen 5 günlük dönemde ise 14 habere ulaşılmıştır.

Tablo 6'ya bakıldığında; Sabah Gazetesi'nin 5'i 1. sayfa olmak üzere toplam 11 haberle konuya ilişkin en çok haberin bulunduğu gazete olduğunu söyleyebiliriz. Yeni Şafak Gazetesi ise; 5'i 1. Sayfa olmak üzere toplam 10 habere ve Star Gazetesi 4'ü 1. sayfa olmak üzere toplam 9 habere yer vermiştir.

Tablo 7'ye bakıldığında; en çok haberin 5'i 1. sayfa olmak üzere toplam 13 haberle Star Gazetesi'nde bulunduğunu söylemek mümkündür. Sabah Gazetesi, 4'ü 1. sayfa olmak üzere toplam 12 habere ve Yeni Şafak Gazetesi 4'ü 1. sayfa olmak üzere toplam 10 habere yer vermiştir.

Tablo 8'e bakıldığında ise; 3'ü 1. sayfa olmak üzere toplam 6 haberin Star Gazetesi'nde bulunduğunu ve 2'si 1. sayfa olmak üzere toplam 4'er haberin Sabah ve Yeni Şafak gazetelerinde bulunduğunu söylemek mümkündür.

3.4. Haberlerin Eleştirel Söylem Analizi

3.4.1. 26 Temmuz sonrası yaptırım tehdidi dönemine ait analiz

Çalışmanın bu kısmında, 26 Temmuz sonrası yaptırım tehditlerinin başladığı 5 günlük dönemdeki toplam 30 haber analiz edilmiştir. Başlıkları çıkarılan 30 haberin ait olduğu gazeteler, yayınlanma tarihleri, sayfa numaraları ve haberlerin ve makro yapının en önemli teması olan haber başlıkları aşağıdaki Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9. 26 Temmuz Sonrası Yaptırım Tehdidi Dönemine Ait Haber Başlıkları

Gazeteler	Tarihler	Başlıklar
SABAH	27 Temmuz 2018, s. 1	Küstah Tehdide Tokat Gibi Cevap
	27 Temmuz 2018, s. 16	Trump'ın küstah sözlerine Türkiye'den sert tepki
	28 Temmuz 2018, s. 1	Bize Tehdit Sökmez
	28 Temmuz 2018, s. 14	Takas İddiasına Sert Yanıt

	28 Temmuz 2018, s. 17	Bize tehdit sökmez
	29 Temmuz 2018, s. 1	ABD'ye Göbekten Bağlı Değiliz
	29 Temmuz 2018, s. 16	Erdoğan'dan ABD'ye Rahip Brunson Yanıtı: Yaptırımlarla geri adım attıramazsınız
	30 Temmuz 2018, s. 1	Trump, Rahip Brunson Bırakılsaydı Şov Yapacaktı
	30 Temmuz 2018, s. 15	Evanjelistler Trump Yönetimine Baskı Yapıyor
	31 Temmuz 2018, s. 1	ABD'nin Tehdit Dili İttifaka Saygısızlık
	31 Temmuz 2018, s. 18	ABD'nin Tehdit Dili Kabul Edilemez
STAR	27 Temmuz 2018, s. 1	Küstah Tehdidi Suratlarına Çarptık
	28 Temmuz 2018, s. 1	Bu Millete Tehdit Sökmez
	28 Temmuz 2018, s. 12	Brunson Yalanı
	29 Temmuz 2018, s. 1	ABD'ye Göbekten Bağlı Değiliz
	29 Temmuz 2018, s. 12	Kalın: ABD ile ilişkileri kurtarmak hala mümkün
	29 Temmuz 2018, s. 13	Erdoğan, Türkiye'yi Yaptırımla Tehdit Eden ABD'ye Cevap Verdi
	30 Temmuz 2018, s. 10	Pence Yine Haddini Aştı
	31 Temmuz 2018, s. 1	Tehdit Dili Saygısızlıktır
	31 Temmuz 2018, s. 15	ABD'nin Tehdit Dili Kabul Edilemez
	YENİ ŞAFAK	27 Temmuz 2018, s. 1
27 Temmuz 2018, s. 14		Krediniz Batsın!
28 Temmuz 2018, s. 1		Papaz Bahane
28 Temmuz 2018, s. 11		Kaybetme Korkusu
29 Temmuz 2018, s. 1		Yaptırımla Geri Adım Attıramazsınız
29 Temmuz 2018, s. 13		Yaptırımlarla Geri Adım Atmayız
30 Temmuz 2018, s. 1		ABD'den Yine Küstah Tehdit
30 Temmuz 2018, s. 13		ABD'de Olsa Çıkamazdı
31 Temmuz 2018, s. 1		MGK'dan ABD'ye Tehdit Dili Asla Kabul Edilemez

	31 Temmuz 2018, s. 13	Tehdit Dili Asla Kabul Edilemez
--	-----------------------	---------------------------------

Analizin bu kısmında, ABD yönetimi tarafından yaptırım tehditlerinin arttığı bu dönemde, iktidar yanlısı basının konuya ilişkin haberleri incelenmiş ve **haberlerin temaları** tespit edilmiştir. Teo'ya (2000, s. 14) göre, haberin makro yapısı içindeki hiyerarşik sıralamada, en önemli tema olan haber başlığı, habere konu olan olayla ilgili hem bilgi, hem de yorum içerir. Bu nedenle, gazeteciler-özellikle de gazete editörleri, minimum kelime ile, maksimum bilgi vermeye çalışırken, seçtikleri her bir kelimeyi özenle seçerler (Teo, 2000'den aktaran B. Dağtaş, 2013, s. 22). Bu nedenle haber başlıkları tablolştırılmıştır.

Tabloda sıralanan başlıklar ve haber metinleri incelendiğinde belirlenen makro temaları; “Rahip Brunson’ın suçsuz ya da masum olmadığı” ve “ABD yönetiminin tehdit yoluna başvurduğu” temalarıdır. Rahip Brunson’ın uzun süren tutukluluk döneminde, mahkemeden henüz bir karar çıkmamasına karşın, sıklıkla FETÖ ve PKK zanlısı vurgusu yapan gazeteler, dikkatin nereye çekilmesi gerektiğine kendileri karar vermektedir. İktidar yanlısı gazetelerin, ABD yönetiminin tehdit içerdiği düşünülen ifadelerine yönelik yaklaşımı ise özneldir. Tekrar hatırlatmak yerinde olacaktır ki, Van Dijk’a göre (1991, s.73), haberlerde temaların oluşumu özneldir.

Bu, haber raporlarının başlıklarının ve spotlarının-haber girişlerinin, yani makro temalarının, raporun nesnel özetleri olmadığı, ancak belirli inançlar, tutumlar ve ideolojiler tarafından zorunlu olarak yanlı olduğu anlamına gelir. Van Dijk (1988b, s. 99), gazetecilerin haber metinlerini sosyal bir grubun üyeleri olarak yazdıklarının altını çizer. Bu durum aynı zamanda kısmen profesyonel veya daha geniş bir sosyal grup tarafından paylaşılan bilgilerini, inançlarını, tutumlarını, hedeflerini, planlarını veya ideolojilerini etkiler. Bu bağlamda haber üretimi, gazetecilerin bilgi, inanç ve görüşlerinin olayla ilgili mevcut veya gelen bilgilerle eşleştirildiği karmaşık bir süreç olarak kabul edilmektedir. Van Dijk'a (1988b, s. 112) göre, olayın algılanması ve yorumlanmasının sonucu, gözlemci bir muhabirin hafızasındaki durumun öznel ama sosyal olarak izlenen bir modelidir.

Sabah Gazetesi'nin seçilen dönemdeki ilk başlığına bakıldığında; “*Küstah Tehdide Tokat Gibi Cevap (27 Temmuz 2018, s. 1)*”, ABD yönetiminin yaptırım tehdidine yönelik

Türk hükümet temsilcilerinin yaptığı açıklamaları öznel bir şekilde (tokat gibi cevap) değerlendirildiği görülmektedir. Gazetenin hükümet temsilcilerinin ifadelerini, kendi söylemi haline getirmesi, gazetenin ideolojisini ortaya koymakta ve yeniden bağlaştırmaya örnek olmaktadır. Yine Sabah Gazetesi'nin, "*Trump'ın küstah sözlerine Türkiye'den sert tepki (27 Temmuz 2018, s. 16)*", başlıklı haberinde de öznel betimlemeler yoluyla konuya ilişkin bir yorum getirilmiş ve okurlara sunulmuştur. Sabah Gazetesi, döneme ilişkin analiz edilen diğer haberlerde ise, hükümet temsilcilerinin ifadelerini başlıklarına taşıyarak yeniden bağlaştırma yapmış ve kurumsal olarak konuya ilişkin tutumlarını da bu minvalde sürdürmüştür.

Star Gazetesi'nin seçilen dönemdeki haberleri incelendiğinde; Sabah Gazetesine benzer bir şekilde öznel yaklaşımların hüküm sürdüğü görülmektedir. "*Küstah Tehdidi Suratlarına Çarptık (27 Temmuz 2018, s. 1)*", başlığında bu benzerlik dikkat çeker niteliktedir. Haber başlıklarının öznel nitelik taşıdığı bir kanıtı olarak aşikar bir örnek daha vermek gerekirse: "*Pence Yine Haddini Aştı (30 Temmuz 2018, s. 10)*", başlığı bulunmaktadır. Haber girişi ise şu şekildedir: "*ABD Başkanı Yardımcısı Mike Pence, FETÖ ve PKK adına suç işlediği ve casusluk yaptığı iddiasıyla yargılanan Papaz Andrew Brunson üzerinden yine Türkiye'yi hedef aldı. Brunson'ın suçlu olmadığını savunan Pence "20 yıldır Türkiye'de görev alıyor. 2016 yılında gerçekleşen darbe girişiminde onu da aldılar"*". Star Gazetesi, ABD Başkanı Yardımcısı Mike Pence'in bu açıklamalarını "haddini aşmak" olarak nitelemiştir. Pence'in ifadesinden önce Rahip Brunson'a yönelik suçlamaları da öne süren Star Gazetesi, bu yolla okur üzerinde bir etki yaratmaya çalışmıştır. "Gazete okurları, haberleri anlama süreçlerine rehberlik etmek için manşetleri ve ipuçlarını kullandıklarından, bu tür taraflı güncel yapılar, okuyucuların metni yorumlama biçimlerini ve dünyayı nasıl yorumladıklarını da etkileyebilir (van Dijk, 1991, s. 73).

Son olarak Yeni Şafak Gazetesi'ne bakıldığında ise gazetenin, Sabah ve Star gazetelerinden çok daha sert bir tutum sergilediği görülmektedir. "*Papazı Yeniden Tutuklayın (27 Temmuz 2018, s. 1)*", "*Krediniz Batsın! (27 Temmuz 2018, s. 14)*", "*Papaz Bahane (28 Temmuz 2018, s. 1)*", "*Kaybetme Korkusu (28 Temmuz 2018, s. 11)*", "*ABD'den Yine Küstah Tehdit (30 Temmuz 2018, s. 1)*", "*ABD'de Olsa Çıkamazdı (30 Temmuz 2018, s. 13)*". Yer verilen başlıkların tümünde gazetenin ideolojik yaklaşımına dair izler açıkça

görülmekte ve gazete editörünün ya da gazete sahiplerinin iktidar yanlısı bu tutumlarının haber başlıklarına nasıl kısa ve etkili bir yolla yansıtıldığını görmek mümkündür.

“FETÖ ve PKK adına suç işlediği için yargılanan Papaz Brunson’ın önceki gün tahliye edilip “ev hapsi”ne gönderilmesi kamuoyunun tepkisini çekerken ABD’den haddi aşan tehditler gelmesi bardağı taşırdı. Trump’ın “Türkiye’ye geniş yaptırımlar uygulayacağız” sözlerine en iyi cevap Brunson’u hak ettiği şekilde yeniden tutuklamak olacak (Yeni Şafak, 2018, 27 Temmuz, s. 1)”. Bu haber girişine bakıldığında; gazetenin en çok dikkat çekmek istediği konunun, “Rahip Brunson’ın suçlu olduğu” teması olduğunu söylemek mümkündür. Dikkat edilmesi gereken bir diğer haber girişi ise şu şekildedir: “FETÖ ve PKK papazı Brunson’un tahliye edilmemesini bahane ederek Türkiye’yi “yaptırım uygulamak”la tehdit eden ABD, aslında hegemonyasının çöküşünü hazmedemiyor. ABD bu panikle Batı, Rusya, Çin, İran ve Latin Amerika ülkelerini tehdit ediyor. Türkiye’nin bağımsız dış politikası da ABD’yi çıldırtıyor (Yeni Şafak, 2018, 28 Temmuz, s. 1)”. Bu haberde ise; ana olay başka konularla bağdaştırılarak olayın farklı temalar altında değerlendirilmesinin istendiğini söylemek yerinde olacaktır. Gazetenin olaya ilişkin bu tutumu, gazetenin birinci sayfasında bu şekilde yer almış ve gazete okurlarının olayı hangi yönden ve ne şekilde düşünmesi gerektiğine yönelik etki sağlamaya çalışılmıştır.

Önceki bölümde de bahsedildiği üzere **haber aktörleri**, ESA için büyük önem taşımaktadır. Van Dijk’a göre (1991, s. 153), yalnızca etkili aktörler ve seçkinler medyaya düzenli ideolojik veya sembolik erişime sahiptir. Bu nedenle, haber metinlerinde sıklıkla güçlü kesimlerin ifadeleriyle karşılaşılmaktadır. B. Dağtaş (2019, s. 282), “At the crossroads of the New Silk Road: News discourses in the Turkish press” başlıklı makalesinin bulgusu olarak, haber söylemlerinde önemin, doğrudan alıntılarla hükümet liderlerine ve iş dünyasına verildiğini ifade etmiştir.

İncelenen haberlere bakıldığında şu aktörlere sıklıkla yer verildiği görülmektedir; Recep Tayyip Erdoğan (Cumhurbaşkanı), Donald Trump (ABD Başkanı), Mike Pence (ABD Başkan Yardımcısı), Jim Mattis (ABD Savunma Bakanı), Mevlüt Çavuşoğlu (Dışişleri Bakanı), İbrahim Kalın (Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü), Fuat Oktay (Cumhurbaşkanı Yardımcısı), Devlet Bahçeli (MHP Genel Başkanı), Hami Aksoy (Dışişleri Bakanlığı

Sözcüsü), Binali Yıldırım (TBMM Başkanı), Ali Çınar (Turkish Heritage Organisation Başkanı) ve Mehdi Eker (AKP Genel Başkan Yardımcısı).

Yukarıda görüldüğü üzere analiz edilen haberlerdeki aktörlerin güçlü kişi ve/veya gruplar olduğu görülmektedir. Hall'un da belirttiği gibi (1999, s. 254), gazeteciler, herhangi bir kurumsal güç ve konumu temsil eden güçlü kişilerin söylemlerini yeniden üreten, ikincil tanımlayıcılardır ve bu 'akredite' kaynaklar ise, haberde konuşan birincil tanımlayıcılardır (Aktaran B. Dağtaş, 2013, s. 189). Analize göre akredite kaynakların; başbakanlar, bakanlar ve politik parti liderleri gibi kişiler olduğu görülmektedir. İkincil tanımlayıcı olarak gazeteciler, birincil tanımlayıcı olan akredite kaynakların ifadelerini okurlara direkt alıntılarla iletmektedir. B. Dağtaş'ın da altını çizdiği üzere (2016, s. 189), haber metinlerinde, haber aktörlerine ait direkt alıntılar, anlamın inşa edilmesinde güçlü bir ideolojik araç haline gelirler.

Yapılan analiz sonucu, haberde yer verilen aktörlerden yapılan **direkt alıntılara** örnek teşkil edecek çok sayıda haber metni mevcuttur. “*Bize Tehdit Sökmez (TBMM Başkanı Binali Yıldırım) (Sabah, 28 Temmuz 2018, s. 1)*”, “*ABD'ye Göbekten Bağlı Değiliz (Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan) (Star, 29 Temmuz 2018, s. 1)*”, “*Tehdit Dili Asla Kabul Edilemez (Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan) (Yeni Şafak, 31 Temmuz 2018, s. 13)*” bunlardan sadece birkaçıdır. Verilen örneklerde de görüldüğü üzere, iktidar yanlısı basının sıklıkla iktidar yetkililerinin ifadelerine haberlerinde yer verdiği ve muhalif bir yaklaşımın haberlerde temsil edilmediğini görmek mümkündür. Bu sayede gazeteler, ideolojik amaçlarına ulaşmaktadırlar ve bahsi geçen aktörlerin söylemleri gazetenin söylemi haline gelir. B. Dağtaş'a göre (2019, s. 282) bu, bir bağlamda yapılan ifadelerin, siyasi söylemlerin, önemli bir değişiklik veya karşı çıkış olmadan başka bir bağlama, basın sunumuna aktarıldığı geçiş olarak yeniden bağlamaştırmanın bir örneğidir.

Kelime tercihlerinin analiz edildiği bu bölümde; gazetecilerin haber konusundaki olayı tanımlamak için seçtikleri spesifik tercihlere bakılmıştır. Kelime tercihleri, haberi yazan kişinin ve gazetenin ideolojik yaklaşımı hakkında fikir verir. Dijk, sözcük seçimlerinin analizinin, kontrolün kimde olduğunu ve yazarlar ve okuyucular arasındaki veya yazarlar ve hakkında yazdıkları insanlar arasındaki ilişkilerin ne olduğunu da ortaya çıkaracağını ifade

etmiştir (van Dijk, 1991, s. 211). Haber metninin genelinde de sözcük seçimleri önemli bir husustur ancak Dağtaş'ın da belirttiği üzere: “En etkili sözcüksel tercihler genellikle haber metinlerinin makro yapılarında- başlıklar ve spotlarda görülür (B. Dağtaş, 2019, s. 280)”.

Buradan hareketle analiz edilen dönemdeki haberlerin başlıklarında şu kelimelerin tercih edildiğini görmek mümkündür: *küstah tehdit, tehdit dili, bize tehdit sökmeyiz, geri adım attırmazsınız, Brunson yalanı, ABD'ye Göbekten Bağlı Değiliz, haddini aştı, krediniz batsın, papaz bahane ve kaybetme korkusu*. Haber metinlerine bakıldığında ise: “*FETÖ elebaşısını besleyen Evangelist ABD yönetimi (Sabah, 27 Temmuz 2018, s. 1)*”, “*Casusluk ve terörden tutuklu (Star, 28 Temmuz 2018, s. 12)*”, “*FETÖ ve PKK papazı Brunson (Yeni Şafak, 28 Temmuz 2018, s. 1)*”, “*FETÖ/PKK zanlısı Evanjelist rahip Andrew Brunson (Yeni Şafak, 28 Temmuz 2018, s. 11)*”, “*FETÖ ve PKK adına suç işleyen, casusluk faaliyetlerinde bulunan Papaz Brunson (Yeni Şafak, 30 Temmuz 2018, s. 13)*” ve “*tehditkar açıklamalarla bardağı taşıran ABD (Yeni Şafak, 30 Temmuz 2018, s. 13)*” kelimeleri dikkat çekmektedir.

İktidar yanlısı gazetelerin haber başlıklarındaki kelime tercihleri ağırlıklı olarak doğrudan alıntılardan oluşsa da kimi zaman gazetenin tercihleri de ön plana çıkmıştır. Haber metinlerinde bu tercihler daha görünür biçimdedir. Özellikle Yeni Şafak Gazetesi'nin kelime tercihlerine dikkat etmek gerekir. Çünkü gazete; Rahip Brunson hakkında hukuki süreç devam ettiği sırada kendisine yönelik kesin sıfatlar yüklemeye çalışmış ve böylece ideolojik amaçlarını yerini getirmiştir. İncelenen haberlerde sıklıkla FETÖ, Brunson ve casusluk kelimelerinin yan yana geldiğini görmekteyiz. Bu seçimin, okurların haber konusu hakkındaki düşüncelerini etkilemek amacıyla yapıldığını söylemek mümkündür. Özetlemek gerekirse; incelenen haberlerdeki kelime tercihlerinin ABD karşıtı bir tutum ve Brunson'ın suçlu olduğu düşüncesinden hareketle yapıldığını söylemek yerinde olacaktır.

Haber metinlerindeki **cümlelerin yapıları (sentaktik tercihler)**, haberdeki olaya ilişkin gazetecinin tutumuyla bağlantılıdır. Dijk'a göre (1988b, s. 81), aktif ve pasif cümlelerin kullanımı ve haber aktörlerinin cümlelerdeki fail veya özne konumları, gazetenin bu haber aktörlerine yönelik örtülü duruşu hakkında çok şey ortaya koymaktadır. Aktif ve pasif cümlelerin analiz edildiği bu bölümde, gazetelerin belirlenen dönemdeki gelişmelere

ilişkin olay hakkındaki hangi yöne dikkat çekmeye çalıştıkları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Aktif sentaks fiillerinin gazete editörleri tarafından kullanıldığı haberlere örnek verilecek olursa; “*Küstah Tehdidi Suratlarına Çarptık (Star, 27 Temmuz 2018, s. 1)*”, “*ABD’nin Yalanını Yüzüne Vurduk (Sabah, 28 Temmuz 2018, s. 1)*” ve “*Erdoğan, Türkiye’yi Yaptırımla Tehdit Eden ABD’ye Cevap Verdi (Star, 29 Temmuz, s. 13)*” cümleleri dikkat çekmektedir. Her iki gazete de, iktidar yetkililerinin açıklamalarını birer kazanım olarak düşünmüş ve aktif sentaks fiilleri kullanarak haberleştirmiştir. Ayrıca iktidar temsilcilerine ve Erdoğan’a ait aktif sentakslı cümleleri haber başlığı haline getirerek; hem kendi söylemleri haline getirmiş, hemde iktidar söylemlerini yeniden üretmişlerdir. Haber metinleri içerisindeki aktörlerin ifadelerine bakıldığında ise, çeşitli modalite kullanımlarıyla olaya ilişkin kesin yargı vermekten kaçındıklarını görmek mümkündür.

Bir metinde kullanılan kiplerin ya da bir diğer ifadeyle **modalitenin** analizi; metindeki ifadelerin yönünü, kesinliğini ve verilmek istenen ancak altta yatan mesajı ortaya çıkarmaya yardımcı olur. “Modalite kullanımı bize yazarın kimliği ve en önemlisi, diğerlerinin ve diğerlerinin bilgisinin üzerinde ne kadar güce sahip olduklarını söyler (Machin ve Mayr, 2012, s.190)”. Gereklilik, yeterlilik, emir ve gelecek zaman kiplerinin analiz edilmesi yoluyla haberdeki aktörlerin ifadelerinin kesinliği ve yönü hakkında fikir sahibi olmak mümkündür. Modalite fiillerde kullanılan güç derecelerine odaklanır: “-meli/-malı” kipi kullanımı, “-ebilir/-abilir” kipi kullanmakla aynı değildir, çünkü söylemin üreticisi ile söylemin alıcısı arasındaki yükümlülük dereceleri arasında bir fark vardır. Bu yüzden “modalite etkileşimi kontrol etmenin bir yönüdür” (Fairclough, 1992’den aktaran Abdelgadir, 2021, s. 332).

Gereklilik kipi, eylemlerdeki yüksek iktidar seviyesinin doğrudan bir göstergesidir (Abdelgadir, 2021, s. 333). Genellikle iktidar yetkililerinin ifadelerinde rastlanan bu kipe örnek olarak; “*Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın: FETÖ konusunda bugüne kadar hiçbir adım atmayan ABD yönetimi, bağımsız Türk yargısının yetki alanında olan bir hususu bahane ederek, Türkiye’ye karşı tehditler savurarak netice alamayacağını bilmelidir (Sabah, 27 Temmuz 2018, s. 16)*”, “*TBMM Başkanı Binali Yıldırım: ABD hukuk devletiyse Türkiye*

de hukuk devletidir. Dolayısıyla hukukun kararına saygı gösterilmeli (Sabah, 28 Temmuz 2018, s. 17), “TBMM Başkanı Binali Yıldırım: ABD hukukun kararına saygı göstermeli, ucuz tehdit lisanını artık bırakmalı (Yeni Şafak, 28 Temmuz 2018, s. 11)” ve “Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan: Artık alternatifli bir dünyada yaşadığımız unutulmamalı (Star, 29 Temmuz 2018, s. 1)” ifadeleri gösterilebilir. Analiz için seçilen AKP yanlısı gazetelerin haberlerinde yer alan ve iktidar temsilcilerine ait tüm bu *gereklilik kipine* sahip ifadeler ile; AKP hükümetinin ve Türkiye devletinin, ABD karşısındaki “yüksek gücü” gösterilmeye çalışılmıştır.

Yeterlilik kipi ise; hükümetin gözünde olası ve gerçekçi olmayan eylemleri ve davranışları tanımlayabilir (Abdelgadir, 2021, s. 333-334). “Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu: Kimse Türkiye’ye dayatmada bulunamaz¹⁸. Hiç kimsenin tehdidine müsamaha edemeyiz (Sabah, 27 Temmuz 2018, s. 16)”, “Askeri İlişkimiz Etkilenmez (Star, 28 Temmuz 2018, s. 12)”, “Bahçeli: ABD’nin papaz şantajına boyun eğmeyiz (Sabah, 29 Temmuz 2018, s. 1)” ve “MGK’dan ABD’ye Tehdit Dili Asla Kabul Edilemez (Yeni Şafak, 31 Temmuz 2018, s. 1)” ifadeleri yeterlilik kipinin kullanıldığı haber metinlerine örnek teşkil etmektedir. Analiz için seçilen AKP yanlısı gazetelerin haberlerinde yer alan ve iktidar temsilcilerine ait tüm bu *yeterlilik kipine* sahip ifadeler ile; ABD gibi hegemonik bir gücün AKP hükümetine ve Türkiye devletine “herhangi bir yaptırımında bulunamayacağı” anlamı inşa edilmiştir.

Bir diğer kip olan *emir kipleri*, doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki şekilde kullanılabilir. İktidar yetkilileri veya gazeteciler kimi zaman kesin ifadelerle doğrudan emir kipi kullanırken kimi zaman da istek ve talepleri bildirmek adına dolaylı ve örtük emir kipine başvurmuşlardır. Bu kip istek ve taleplere daha yakındır (Abdelgadir, 2021, s. 336). “Papazı Yeniden Tutuklayın (Yeni Şafak, 27 Temmuz 2018, s. 1)” ifadesi doğrudan bir emir kipidir ve gazetenin yargıya emir verdiği görülmektedir. “AKP Genel Başkan Yardımcısı Mehdi Eker: Biz ABD yöneticilerinin Türkiye’nin bağımsız yargısının karar verdiği bir hususa onlarında saygı duymasını bekliyoruz (Star, 31 Temmuz 2018, s. 15)” ifadesi ise dolaylı örtük emir kipine bir örnektir. Dolaylı emir kipleri, özellikle de emir alınan tarafın doğru bir şekilde görünmediği kipler, iktidarın manipülasyonu ve sorumluluktan kaçınma niyetini gösterebilir

¹⁸Alt çizgiler kipleri belirtmek için kullanılmıştır.

(Abdelgadir, 2021, s. 337). Eker'in önce Türk yargısının bağımsızlığına vurgu yaparak, ABD'den hukuka saygı duymasını istediği ve sorumluluğu karşı tarafa (ABD'ye) yönelttiği anlaşılmaktadır.

Son olarak *gelecek zaman kipi* de haberlerde kullanılmıştır. Bu kip; beklentileri, vaatleri ve iddiaları belirtmek için kullanılmıştır. Örneğin: “‘Türkiye’ye geniş yaptırımlar uygulayacağız’ sözlerine en iyi cevap Brunson’u hak ettiği şekilde yeniden tutuklamak olacak (Yeni Şafak, 27 Temmuz 2018, s. 1)” ifadesinde gazetenin bir beklenti içerisinde olduğunu görmek mümkündür.

3.4.2. 1 Ağustos sonrası Türk Bakanların ABD tarafından kara listeye alınması dönemine ait analiz

1 Ağustos sonrası Türk Bakanlar’ın ABD tarafından kara listeye alınmasını takiben incelenen 5 günlük dönemde ise toplam 35 habere ulaşılmıştır.

Tablo 10. 1 Ağustos Sonrası ABD Tarafından Bakanların Kara Listeye Alınması Dönemine Ait Haber Başlıkları

Gazeteler	Tarihler	Başlıklar
SABAH	1 Ağustos 2018, s. 12	Brunson Dosyasında 66 Yeni Şüpheli
	2 Ağustos 2018, s. 1	ABD’nin Skandal Kararına Sert Tepki
	2 Ağustos 2018, s. 18	ABD’li Komutana “Tehdit Dili” Uyarısı
	3 Ağustos 2018, s. 1	ABD’ye Karşı Tüm Türkiye Kenetlendi
	3 Ağustos 2018, s. 7	Kur Silahı Devrede
	3 Ağustos 2018, s. 16	4 Partiden Ortak Deklarasyon
	3 Ağustos 2018, s. 17	İşte Brunson’un FETÖ ve PKK Bağlantısı
	4 Ağustos 2018, s. 1	Ekonomik Savaşı Biz Kazanacağız
	4 Ağustos 2018, s. 15	Devlet Zirvesinden, ABD İle Yaşananlara Sağduyulu Bakış: ABD’de Devlet Akli Devreye Girecektir
	5 Ağustos 2018, s. 1	ABD, Türkiye’ye Karşı Ciddi Saygısızlık Yaptı
5 Ağustos 2018, s. 18	Erdoğan’dan ABD’ye Yaptırım Misillemesi: ABD’li İki Bakanın Mal Varlığını Donduruyoruz	

	5 Ağustos 2018, s. 21	ABD: Türkiye Değerli Bir Ortak
STAR	1 Ağustos 2018, s. 1	Tehditlere Eko-Tokat
	1 Ağustos 2018, s. 7	Ambargo Tehdidine Ekonomik Tokat
	1 Ağustos 2018, s. 13	Azınlık Temsilcilerinden Dini Özgürlük Bildirisi
	2 Ağustos 2018, s. 1	ABD'nin Yaptırımları Karşılıksız Kalmaz
	2 Ağustos 2018, s. 14	ABD Yaptırımına Türkiye Rest Çekti
	3 Ağustos 2018, s. 1	ABD'nin Türkiye İle İmtihanı
	3 Ağustos 2018, s. 5	Albayrak'tan Yaptırım Mesajı
	3 Ağustos 2018, s. 13	Türk Milletine Bu Tehditler Sökmez
	4 Ağustos 2018, s. 1	Kritik Görüşmede Net Mesaj 'Tehditle Çözüm Olmaz'
	4 Ağustos 2018, s. 12	Mevlüt Çavuşoğlu'ndan Net Cevap: 'Tehditle Bir Yere Varılamaz'
	5 Ağustos 2018, s. 1	Ortaklığa Da Varız Misillemeye De
	5 Ağustos 2018, s. 13	Başkan'dan ABD'ye Misilleme Talimatı
	5 Ağustos 2018, s. 14	Brunson, Üst Aklın Kara Kutusu
YENİ ŞAFAK	1 Ağustos 2018, s. 10	Ev Hapsine Devam
	2 Ağustos 2018, s. 1	Umurumuzda Bile Değilsiniz
	2 Ağustos 2018, s. 11	Tehdit Sökmedi
	3 Ağustos 2018, s. 1	Fırtına Öncesi Sessizlik
	3 Ağustos 2018, s. 5	İş Dünyasından ABD'ye Sert Tepki
	3 Ağustos 2018, s. 12	Fırtına Öncesi Sessizlik
	4 Ağustos 2018, s. 1	Baş Başa Aşacaklar
	4 Ağustos 2018, s. 15	Diplomasi Mekanizması
	5 Ağustos 2018, s. 1	Türkiye'den ABD'ye Misilleme
	5 Ağustos 2018, s. 13	Amerika'ya Yaptırım Misillemesi

Analiz edilen haberlerin **temaları** ortaya çıkarılmıştır. Bu döneme ilişkin tabloda sıralanan başlıklar ve haber metinleri incelendiğinde belirlenen makro temalar; “ABD’ye karşı birlik ve beraberlik”, “ekonomik savaş”, “misilleme” ve “diplomasi mekanizmasına

vurgu” olarak sıralanabilir. İktidar yanlısı gazetelerin süreç içerisindeki tutumları milliyetçi bir yaklaşım tarzındadır. Daha önce iktidar yetkilileri dışında kimseye söz hakkı tanınmazken, bakanların ABD yönetimi tarafından kara listeye alındığı bu dönemde muhalefet liderlerinin destekleri de manşetlere taşınmış ve ortak bir paydada bulunduğu vurgulanmıştır. Seçilen gazeteler, ABD’nin uyguladığı politikalara ilişkin “savaş” vurgusu yaparak olayın çok daha ciddi boyutlara ulaşmasına sebep olmuşlardır. Bu gelişmeleri takiben, iktidar yetkililerinin diplomasiye dikkat çekmesiyle birlikte gazeteler de bu açıklamaları manşetlerine taşımıştır.

Sabah Gazetesi’nin, “*ABD’ye Karşı Tüm Türkiye Kenetlendi (3 Ağustos 2018, s. 1)*”, “*Kur Silahı Devrede (3 Ağustos 2018, s. 7)*”, “*4 Partiden Ortak Deklarasyon (3 Ağustos 2018, s. 16)*”, “*Ekonomik Savaşı Biz Kazanacağız (4 Ağustos 2018, s. 1)*” ve “*Devlet Zirvesinden, ABD İle Yaşananlara Sağduyulu Bakış: ABD’de Devlet Akli Devreye Girecektir (4 Ağustos 2018, s. 15)*” başlıklı haberlerine bakıldığında yukarıda bahsedilen temaların işlendiği görülmektedir.

Star Gazetesi’nin de şu başlıklar yoluyla benzer temaları işlediğini görmek mümkündür: “*Tehditlere Eko-Tokat (1 Ağustos 2018, s. 1)*”, “*ABD’nin Yaptırımları Karşılıksız Kalmaz (2 Ağustos 2018, s. 1)*”, “*ABD’nin Türkiye İle İmtihanı (3 Ağustos 2018, s. 1)*”, “*Kritik Görüşmede Net Mesaj ‘Tehditle Çözüm Olmaz’ (4 Ağustos 2018, s. 1)*” ve “*Ortaklığa Da Varız Misillemeye De (5 Ağustos 2018, s. 1)*”.

Yeni Şafak Gazetesi’nin kullandığı başlıklar ise şu şekildedir: “*Umurumuzda Bile Değilsiniz (2 Ağustos 2018, s. 1)*”, “*Fırtına Öncesi Sessizlik (3 Ağustos 2018, s. 1)*”, “*İş Dünyasından ABD’ye Sert Tepki (3 Ağustos 2018, s. 5)*”, “*Baş Başa Aşacaklar (4 Ağustos 2018, s. 1)*”, “*Diplomasi Mekanizması (4 Ağustos 2018, s. 15)*” ve “*Türkiye’den ABD’ye Misilleme (5 Ağustos 2018, s. 1)*”. Sabah ve Star Gazetesi’ne kıyasla bir önceki dönemde olduğu gibi yine daha sert bir tutum takınan Yeni Şafak Gazetesi, başlarda ABD’nin aldığı kararların bir etkisinin olmayacağı düşüncesini aktarmaya çalışmıştır. İş dünyasından yükselen tepkiye de dikkat çekerek ABD’ye karşı sert bir tutum sergilemiştir. İktidar yetkililerinin diplomasi vurgusunu da manşetlerine taşıyarak krizin çözülmesinin mümkün olduğuna vurgu yapmıştır.

Haber başlıklarına paralel olarak haber girişlerinde de benzer temalar işlenmiş, makro temalardaki tutumlar sürdürülmeye çalışılmıştır. Örneğin; Sabah Gazetesi'nin "*Kur Silahu Devrede (3 Ağustos 2018, s. 7)*" başlıklı haberinin girişi şu şekildedir: "*Türkiye'yi diz çöktürmek için Mayıs 2013'ten bu yana devam eden saldırılara bir yenisi eklendi. Dolar Londra'dan gelen alımların etkisiyle 5 lirayı geçti. Yerliler tercihini satıştan yana kullandı*". Buradaki makro önerme döviz kuru üzerinde müdahale olduğudur ve haber girişinde bu müdahaleye ilişkin detaylar verilerek haberin başlığındaki tema desteklenmeye çalışılmıştır. Böylece, ABD yönetiminin döviz kuru yoluyla Türk ekonomisine zarar vermeye çalıştığı ancak yerlilerin (Türk halkının) buna karşı, dolar satarak hükümetin yanında tavır aldığı vurgulanmıştır.

Star Gazetesi'nin "*Azınlık Temsilcilerinden Dini Özgürlük Bildirisi (1 Ağustos 2018, s. 13)*" başlıklı haberinin girişi şu şekildedir: "*Azınlık cemaatlerinin temsilcileri, Türkiye'de farklı din mensuplarına baskı yapıldığı yönündeki iddiaları ortak bildiriyle yalanladı. Bildiride, 'inancımızı özgürce yaşamakta ve geleneklerimize göre ibadetlerimizi özgürce yerine getirmekteyiz' denildi.*". Bu haberin makro temasının "Türkiye'de dini özgürlüğün var olduğu" söylenebilir. Haberde dolaylı olarak, Rahip Brunson davasına ilişkin Türkiye'de din özgürlüğü olmadığı iddialarının asılsız olduğunu ve dolaylı olarak Brunson'ın imajını zedelemek olduğu söylenebilir.

Yeni Şafak Gazetesi'nin "*Umurumuzda Bile Değilsiniz (2 Ağustos 2018, s. 1)*" başlıklı haberinin girişindeki makro tema ise şu şekildedir: "*FETÖ ve PKK'nin hamisi ABD, rahip Brunson'un 'ev hapsi'ni gerekçe gösterip düşmanca bir adım daha attı. Trump yönetimi, Adalet Bakanı Gül ile İçişleri Bakanı Soylu'ya yaptırım uygulamaya karar verdi. ABD'nin aldığı kararlar ciddiyetten uzaklaşırken Türkiye mütekabiliyet gereği misliyle karşılık vereceğini duyurdu.*". Yeni Şafak Gazetesi, kullandığı başlıkta ABD yönetiminin kararlarının etkisiz ve önemsiz olduğu vurgusunu yapmıştır. Haber girişinde "FETÖ ve PKK hamisi", "düşmanca bir adım" ve "ciddiyetten uzaklaşan kararlar" gibi kelimelerin tercih edilmesi yoluyla başlıktaki tema desteklenmiştir.

İncelenen haberlere bakıldığında şu **aktörlere** sıklıkla yer verildiği görülmektedir; Recep Tayyip Erdoğan (Cumhurbaşkanı), Mevlüt Çavuşoğlu (Dışişleri Bakanı), Mike

Pompeo (ABD Dışışleri Bakanı), İbrahim Kalın (Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü), Fuat Oktay (Cumhurbaşkanı Yardımcısı), Hulusi Akar (Milli Savunma Bakanı), Abdülhamit Gül (Adalet Bakanı), Berat Albayrak (Hazine ve Maliye Bakanı), Süleyman Soylu (İçişleri Bakanı), Kemal Kılıçdaroğlu (CHP Genel Başkanı), Devlet Bahçeli (MHP Genel Başkanı), Erol Bilecik (Tüsiad Başkanı), İsmail Gülle (TİM Başkanı), Gürsel Baran (ATO Başkanı), Erdal Bahçivan (İSO Başkanı), Şekip Avdagiç (İTO Başkanı), Rifat Hisarcıklıoğlu (TOBB Başkanı), Muhammed Cevat Zarif (İran Dışışleri Bakanı) ve Coşkun Başbuğ (Güvenlik ve Terör Uzmanı). Haberlerde yer verilen aktörlere bakıldığında; başbakanların, bakanların, siyasi parti liderlerinin ve güçlü ekonomik örgütlerin liderlerinin isimlerine sıkça rastlanmaktadır. İktidara yakın kişi ve gruplara ek olarak muhalif aktörlerin de yer alması dikkat çekicidir ve kamuoyunda ABD karşısında takınılan ulusal tavır nedeniyle bu haber aktörleri Yeni Şafak Gazetesi'nin haberlerinde yer almıştır.

B. Dağtaş'ın (2016, s. 189) da altını çizdiği üzere haber metinlerinde, haber aktörlerine ait direkt alıntılar, anlamın inşa edilmesinde güçlü bir ideolojik araç haline gelirler. İncelenen haberlerde direkt alıntılar çoğu zaman başlık haline getirilmiştir. Konuya ilişkin olarak, ideolojik yeniden üretimi sağlamak adına çok sayıda haber kaynağına başvurulduğu gözlemlenmiştir. İş dünyasından yükselen tepkiye ilişkin yapılan haberlerde birçok iş insanına ya da siyasilere ortak tepkiye ilişkin haberlerde hem iktidar hem muhalefet hatta yabancı ülke liderlerine rastlamak mümkündür. Gazeteler bu yolla ortak paydada buluşulduğuna dikkat çekmeye ve milliyetçilik çatısı altında buluşulduğuna vurgu yapmaya çalışmışlardır. İş dünyasının temsilcilerinin, hem hükümete yakın kuruluşların, hem de TÜSİAD gibi büyük sermaye örgütü olup, hükümetle mesafeli olan bir iş örgütünün de tavrı aldığı haberleştirilmiştir.

Sabah Gazetesi'nin "*İş Dünyasından Sert Tepki (3 Ağustos 2018, s. 7)*" başlıklı haberinin girişi şöyledir: ""*Erol Bilecik Tüsiad Başkanı: Müttefikliğe aykırı*" "*İsmail Gülle TİM Başkanı: Bakanların yanındayız*" "*Gürsel Baran ATO Başkanı: Saydı dışı tutum*" "*Erdal Bahçivan İSO Başkanı: Haksız ve yanlış karar*" "*Şekip Avdagiç İTO Başkanı: Asıl bedeli ABD öder*" "*Rifat Hisarcıklıoğlu TOBB Başkanı: Karardan dönülmeli*"" Bu haberde, haber aktörlerinin ifadeleri direkt olarak verilmiş ve güvenilir kaynak olarak gösterilmiştir. Görünürde iktidara yakın olan iş örgütlerine karşın iktidara yakın olmayan örgütlerin de

direkt alıntılara yer verilmesi, haberde milliyetçi bir tutum olduğunu gösterir. Sermaye örgütlerinin temsilcilerinden alınan direkt alıntılarla hükümetin Rahip Brunson davasıyla ilgili olarak çatıştığı ABD karşısında, kendi pozisyonuna meşruluk kazandırılmaya çalışıldığı söylenebilir. Haberin makro temalarındaki sermaye örgütlerinden direkt alıntılarda, ABD'nin, iki bakan hakkındaki yaptırım kararları eleştirilmiştir. Ayrıca, makro temada direkt alıntı yapılan sermaye örgütleri, oldukça güçlü aktörlerdir.

Star Gazetesi'nden bir örnek verilecek olursa; “*Brunson, Üst Aklın Kara Kutusu (5 Ağustos 2018, s. 14)*” başlıklı “*Brunson'ın rahiplik hariç her şeyi yapmış çok önemli bir kişi olduğunu ifade eden güvenlik ve Terör Uzmanı Coşkun Başbuğ, “Başta ABD devlet başkanı Trump, başkan yardımcısı Pence, bu konuda tek yürek olan iktidar ve muhalefet senatörlerince ısrarla istenmektedir. Brunson çok önemli bilgilere sahip. Küresel aklın, ABD ile CIA'nın kara kutusudur.”*” haberi gösterilebilir. Bu haberin aktörü güvenlik ve terör uzmanı Coşkun Başbuğ'dur. Gazeteye göre güvenilir bir kaynak olan Başbuğ, Rahip Brunson'ın kirliliği bir sicile sahip olduğu düşüncesini destekler nitelikte açıklamalarda bulunmuştur.

Yeni Şafak Gazetesi “*Fırtına Öncesi Sessizlik (3 Ağustos 2018, s. 12)*” olarak tanımladığı gelişmelere dair çeşitli aktörlerin ifadelerine yer vermiştir: “*“İçişleri Bakanı Süleyman Soylu: ABD'de bir malımız var o da FETÖ” “TBMM Başkanı Binali Yıldırım: Hukuksuz ve keyfi” “Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay: Böyle büyük devlet olmaz” “İran Dışişleri Bakanı Muhammed Cevat Zariif: İçişlerine müdahale” “MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: Kepazeliğin somut hali”*”. Haber başlığında kullanılan metafora uygun olarak kısa ve sert ifadelerin yer aldığı bu haber; Türk siyasetçilerin ve aynı zamanda uzun yıllar Amerikan ambargosu ile yaşayan İran'ın Dışişleri Bakanı'nın, ABD yönetiminin aldığı kararların yanlış olduğu hakkında verdikleri tepkilerin haber metinlerinde direkt alıntılarla yer aldığına ilişkin bir örnek teşkil etmektedir. Analiz edilen dönemdeki haberlerde, direkt alıntılarının çoğu zaman başlık haline getirildiğini veya haber girişlerinde direkt olarak kullanıldığını görmekteyiz. *Yeniden bağlama* olarak karşımıza çıkan bu durum, iktidar yanlısı gazetelerin ideolojik yaklaşımlarına uygun olduğunu düşündüğü kişi ve/veya kişilerin söylemlerini kendi söylemleri gibi aktarmasıdır.

Kelime tercihlerinin analiz edildiği bu bölümde; gazetecilerin haber konusundaki olayı tanımlamak için seçtikleri spesifik tercihlere bakılmıştır. Belirtildiği gibi kelime tercihleri, gazetenin ideolojik yaklaşımı hakkında fikir verir. Bu nedenle kelime tercihlerinin analizi ESA için büyük önem arz etmektedir.

Analiz edilen dönemdeki haberlerin başlıklarında şu kelimelerin tercih edildiği görülmektedir: *skandal karar, kenetlendi, kur silahı, ortak deklarasyon, ekonomik savaş, sağduyulu bakış, saygısızlık, misilleme, eko-tokat, rest, imtihan, üst aklın kara kutusu, fırtına öncesi sessizlik ve diplomasi mekanizması*. Başlıklarda kullanılan kelimeler kritik öneme sahiptir, çünkü okurun ilk dikkatini çeken yer başlıklardır. Başlıktaki kelime eğer etkili bir şekilde kullanılırsa okurun ilgisini çekecektir. Tercih edilen kelimelere bakıldığında; karşı tarafın eylemlerini kötü göstererek kendi tarafını aklama amacıyla seçildiği görülmektedir.

ABD'nin politikalarını olumsuzlamak adına; *skandal karar, kur silahı ve saygısızlık* kelimeleri seçilmiş ve böylece karşı tarafı olumsuzlama yoluna başvurulmuştur. *FETÖ ve PKK hamisi* tamlaması da ABD için söylenen bir kelime tercihidir. ABD yönetiminin politikaları hakkında *düşmanca bir adım ve ciddiyetten uzaklaşan kararlar* ifadeleri de, ideolojik amaçlar doğrultusunda seçilen kelimelerdir. Rahip Brunson hakkındaki iddiaların dile getirildiği metnin başlığında kullanılan *üst aklın kara kutusu* ifadesi ise, Brunson hakkında olumsuz eylemlerin düşünülmesine katkı sağlamıştır. *Sağduyulu bakış ve diplomasi mekanizması* kelimeleri, yaşanan gerginliğin üstesinden gelinebileceği ve Türkiye'nin doğru adımlar izlediği düşüncesine hizmet eder niteliktedir. *Ekonomik savaş, misilleme, eko-tokat, rest ve imtihan* kelimeleri, yaşanan gerginliği yatıştırmak yerine daha da arttırmaya yönelik milliyetçi bir tavrın hakim olduğu kelimelerdir. “*İş Dünyasından ABD'ye Sert Tepki (Yeni Şafak, 3 Ağustos 2018, s. 5)*” başlıklı haberin girişine bakıldığında: “*Türk iş dünyası, ABD'nin skandal kararına sert tepki göstererek milli bir duruş sergiledi*” cümlesinde kullanılan “*milli duruş*” kelimesi de milliyetçi tutumdan kaynaklanan kelime tercihinin bir örnektir.

Haber metnlerindeki **cümlelerin yapıları**, haberdeki olaya ilişkin gazetecinin tutumuna ilişkin fikir verebilir. Dijk'a göre (1988b, s. 81), aktif ve pasif cümlelerin kullanımı ve haber aktörlerinin cümlelerdeki fail veya özne konumları, gazetenin bu haber aktörlerine

yönelik örtülü duruşu hakkında çok şey ortaya koymaktadır. Aktif ve pasif cümlelerin analiz edildiği bu bölümde, gazetelerin belirlenen dönemdeki gelişmelere ilişkin olay hakkındaki hangi yöne dikkat çekmeye çalıştıkları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Aktif sentaks fiillerinin haber başlıklarında kullanımına örnek vermek gerekirse; “*ABD’ye Karşı Tüm Türkiye Kenetlendi (Sabah, 3 Ağustos 2018, s. 1)*” ve “*Erdoğan’dan ABD’ye Yaptırım Misillemesi: ‘ABD’li İki Bakanın Mal Varlığını Donduruyoruz’ (Sabah, 5 Ağustos 2018, s. 18)*” ifadeleri gösterilebilir. Sabah Gazetesi’nin 3 Ağustos tarihli haberinde, kullanılan aktif cümle ile ABD’nin politikalarına karşı tüm Türkiye’nin karşı çıktığı ifadesi kesin bir şekilde verilmiştir. 5 Ağustos’taki habere bakıldığında ise Erdoğan’ın, Türkiye’nin aldığı misilleme kararını kesin bir dille aktardığı görülmektedir. Haber metinlerine bakıldığında: “*Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo ile görüşmesinin yapıcı geçtiğini belirterek, “Sorunların çözülmesi için bundan sonraki süreçte de yakın iş birliği, diyalog içinde yakın çalışma konusunda mutabık kaldık” dedi. (Star, 2018, 4 Ağustos, s. 12)*” haberinde Çavuşoğlu’nun aktif sentaks fiillerini kullandığını görmekteyiz. Çavuşoğlu’nun Pompeo ile görüşmesi hakkında verdiği ifadelerdeki aktif sentaks fiilleriyle, sorunun çözümü için verimli bir diyalog ortamı yaratabildiklerini ve ortak kararlar aldıklarını belirtmiştir. Böylece; sorunların çözümü için etkin ve eşit bir taraf olduğunu göstermeye çalışmıştır.

Haber aktörlerinin ve gazete editörlerinin sıklıkla gereklilik, yeterlilik, emir ve gelecek zaman kiplerini kullandığını söylemek mümkündür. Haberlerde kullanılan *gereklilik kiplerine* örnek verilecek olursa; “*Rifat Hisarcıkıoğlu TOBB Başkanı: Karardan dönülmeli¹⁹ (Sabah, 3 Ağustos 2018, s. 7)*” ve “*CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu: Aynısı yapılmalı (Star, 3 Ağustos 2018, s. 13)*” ifadeleri mevcuttur. İfadelere bakıldığında her iki alıntı da bir iktidar yetkilisine ait değildir. Hisarcıkıoğlu ve Kılıçdaroğlu’nun ABD yönetimine karşı dile getirdiği bu ifadeler onlara göre ABD tarafından alınan yanlış kararlara ilişkin bir çağrı ve Türk yönetimine bir tavsiye niteliği taşımaktadır. Her ikisi de ABD’nin kararlarına karşıt olduğu ve gazetenin bu dönemde uyguladığı milliyetçilik politikasına uygun olduğu için haberlerde yer alabilmiştir. Eylemlerdeki yüksek iktidar seviyesinin

¹⁹Alt çizgiler kipleri belirtmek için kullanılmıştır.

doğrudan bir göstergesi olan bu kipler, haber aktörlerinin ifadelerindeki kullanımı ile Türkiye'nin, ABD'nin uyguladığı politikalara karşı cevap verebilecek güçte olduğuna işaret etmektedir.

Yeterlilik kiplerinin kullanıldığı haberler ise şunlardır; “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Tehdit diline prim vermeyiz. (Yeni Şafak, 2 Ağustos 2018, s. 11)”, “Türk Milletine Bu Tehditler Sökmez (Star, 3 Ağustos 2018, s. 13)”, “‘Gerilim artmaz’ denildi ancak tehditlere boyun eğilmeyeceği belirtildi (Sabah, 4 Ağustos 2018, s. 15)” ve “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Üzüm yemek için işbirliğine varız ama derdi bağcı dövmek olanlara da bu fırsatı asla vermeyiz (Star, 5 Ağustos 2018, s. 13)”. İncelenen haberlere bakıldığında; haberlerde yer alan ve iktidar temsilcilerine ait olan yeterlilik kipine sahip ifadeler ile; ABD yönetiminin Türkiye'ye herhangi bir yaptırımda bulunamayacağına ve Türkiye'nin bu konudaki kararlılığına ilişkin bir anlam inşa edildiğini söylemek mümkündür.

Sabah Gazetesi'nin “*Ekonomik Savaşı Biz Kazanacağız (4 Ağustos 2018, s. 1)*” başlıklı haberine bakıldığında, haber girişinde turnak içerisinde verilen Erdoğan'ın ifadelerindeki emir kiplerinin sıklığı dikkat çekmektedir: “Başkan Erdoğan: Milletimize Sesleniyorum; Ekonomik Bir Savaşla Karşı Karşıyayız, Yerli ve Milli Direnişinizi Tüm Dünyaya Karşı Ortaya Koyun. Yastık Altından Dövizlerinizi, Altınlarınızı Çıkartın, TL'ye Dönüştürün. Biz Bu Savaştan da Galip Çıkacağız, Endişe Etmeyin.”. Doğrudan emir kiplerinin kullanıldığı bu metinde Erdoğan'ın, Türk halkına kesin bir çözüm yolu sunmaya çalıştığı görülmektedir. Kullanılan kiplerle ifadeler netlik kazanmış ve kararlı bir duruş ortaya konmaya çalışılmıştır. Buna ek olarak; kullanılan emir kiplerinin, milliyetçi bir duruşa çağrı ve yönlendirme niteliği taşıdığını söylemek mümkündür.

Analiz edilen döneme ilişkin haberlerde en çok kullanılan kipi *gelecek zaman kipi* olduğunu şu örneklerle göstermek mümkündür; “Dışişleri Bakanlığı sert tepki gösterdi: Saldırgan tutumun karşılığı aynıyla verilecektir (Sabah, 2 Ağustos 2018, s. 1)”, “Bakan Çavuşoğlu, “Karşılıksız kalmayacak” dedi (Star, 2 Ağustos 2018, s. 14)”, “Başkan Erdoğan: İnandığımız yolda en ufak taviz vermeden devam edeceğiz (Yeni Şafak, 2 Ağustos 2018, s. 11)”, “Dışişleri Bakanlığı “Hiçbir amaca hizmet etmeyecek söz konusu saldırgan tutumun karşılığı gecikmeksizin aynıyla verilecektir” dedi (Yeni Şafak, 2 Ağustos 2018, s. 11)”,

“Piyasalara mesaj veren Albayrak “Bu süreç içinde, spekülasyon hamleleriyle piyasalarda olumsuz hava oluşması için yapılan girişimlerin tamamı da boşa çıkacak” dedi (Star, 3 Ağustos 2018, s. 5)”, “Ekonomik Savaşı Biz Kazanacağız (Sabah, 4 Ağustos 2018, s. 1)” ve “Devlet Zirvesinden, ABD İle Yaşananlara Sağduyulu Bakış: ABD’de Devlet Akli Devreye Girecektir (Sabah, 4 Ağustos 2018, s. 15)”. Abdelgadir’e göre (2021, s. 334-335), haberlerde gelecek zaman kipinin aşırı kullanımı, mevcut sorunlara (hazır cevaplar) sahip olmadığını ve aynı zamanda haber konuların geçmişte meydana gelen (bir olay) hakkında değil, daha çok düşünceler ve eğilimler olduğunu gösterir. Bu nedenle, (gelecek haberleri) genellikle ideoloji ile iç içedir. Haberlerde kullanılan gelecek zaman kiplerine bakıldığında da bu durum açıkça görülmektedir. Türk yetkililerin ifadelerine bakıldığında; mevcut sorunların vaatler yoluyla geleceğe aktarıldığı görülmektedir. Böylece okurlar bir beklenti içine sokularak memnun edilmeye çalışılır.

3.4.3. 12 Ekim sonrası Rahip Brunson’un serbest bırakılması dönemine ait analiz

Tablo 11. 12 Ekim Sonrası Rahip Brunson’un Serbest Bırakılması Dönemine Ait Haber Başlıkları

Gazeteler	Tarihler	Başlıklar
SABAH	13 Ekim 2018, s. 1	Baskıyla Değil Yargıyla Serbest
	13 Ekim 2018, s. 18	Yargı Kararıyla Serbest Kaldı
	14 Ekim 2018, s. 1	Türk Yargısı Kararını Bağımsız Şekilde Verdi
	14 Ekim 2018, s. 24	Türk Yargısı Kararını Bağımsız Şekilde Verdi
STAR	12 Ekim 2018, s. 1	Ajan Brunson Davasında Kritik Gün
	12 Ekim 2018, s. 12	Tüm Gözler Mahkemede
	13 Ekim 2018, s. 1	Brunson’a Terör Suçundan 3 Yıl Hapis
	13 Ekim 2018, s. 12	Brunson’a Önce Ceza Sonra Tahliye
	14 Ekim 2018, s. 1	Tehditlere Prim Vermedik
	14 Ekim 2018, s. 10	Brunson Tehditlerine Hiç Prim Vermedik
YENİ ŞAFAK	13 Ekim 2018, s. 1	Sakın Ha Bir Daha Uğrama!
	13 Ekim 2018, s. 14	Serbest Kaldı
	14 Ekim 2018, s. 1	Brunson Mesajları
	14 Ekim 2018, s. 12	Dayatmaya Prim Yok

Analizin bu bölümünde 12 Ekim’de Brunson’ın serbest bırakılmasının ardından incelenen 5 günlük dönemdeki 14 haber incelenmiştir. Diğer dönemlere kıyasla çok daha az habere rastlanması da dikkat çekmektedir. İktidar yanlısı basının bu dönemde incelenen haberlerinde; “yargı sisteminin gücü”, “bağımsız Türk yargısı” ve “tehditlere prim verilmemesi” gibi **temaların** işlendiği görülmüştür. Başlıklardaki tutumla bu temalar kurulmuş ve haberlerin genelinde de sürdürülmüştür.

Sabah Gazetesi’nin incelenen dönemdeki 4 haberinin 4’ü de aynı temalardan hareketle kaleme alınmıştır. Bu haberler şunlardır: “*Baskıyla Değil Yargıyla Serbest (Sabah, 13 Ekim 2018, s. 1)*”, “*Yargı Kararıyla Serbest Kaldı (Sabah, 13 Ekim 2018, s. 18)*”, “*Türk Yargısı Kararını Bağımsız Şekilde Verdi (Sabah, 14 Ekim 2018, s. 1)*” ve “*Türk Yargısı Kararını Bağımsız Şekilde Verdi (Sabah, 14 Ekim 2018, s. 24)*”. Türk yargı sisteminin bağımsızlığının ön plana çıkarıldığı bu başlıklar, haber metinlerindeki ifadelerle de bir bütün haline getirilerek makro önermeler okura sunulmuştur.

Star Gazetesi’nin işlediği temalara bakıldığında; “yargı sisteminin gücü” ve “tehditlere prim verilmemesi”ne ek olarak 13 Ekim 2018’de yapılan “*Brunson’a Terör Suçundan 3 Yıl Hapis (s. 1)*” ve “*Brunson’a Önce Ceza Sonra Tahliye (s. 12)*” başlıklı haberleriyle Rahip Brunson’ın çekmiş olduğu cezaya da dikkat çekilmeye çalışılmıştır. “*Ajan Brunson Davasında Kritik Gün (12 Ekim 2018, s. 1)*” başlıklı haber iç sayfada şu başlıkla devam etmiştir: “*Tüm Gözler Mahkemede (12 Ekim 2018, s. 1)*”. 1.sayfada verilen haberde “ajan” kelimesi kullanılarak okurun dikkatinin Brunson hakkında olumsuz düşüncelere çekilmeye çalışıldığını söylemek mümkündür.

Star Gazetesi’nin “*Brunson Tehditlerine Hiç Prim Vermedik (14 Ekim 2018, s. 10)*” başlıklı haberinin devamına bakıldığında, yine gazetenin olaya ilişkin informel bir dil kullandığı yorumunu görmek mümkündür: “*Şova Hemen Başladılar*” “*TÜRKİYE’DEN Almanya’ya giden Brunson’ı burada ABD’nin Berlin Büyükelçisi Richard Grenell tarafından karşılandı. Grenell, “Trump sayesinde evde. ABD bayrağını Brunson’a sunarken kendisi bayrağı hemen öptü” dedi*”. Star Gazetesi bu olayı “şov” olarak nitelmiş ve ideolojik yaklaşımını bu şekilde yansıtmıştır.

Yeni Şafak Gazetesi'nin incelenen dönemde yapmış olduğu haberlere bakılacak olursa; gazetenin önceki dönemlere benzer olarak kendi tanımlamalarına yer verdiği dikkat çekmektedir. “*Sakın Ha Bir Daha Uğrama! (13 Ekim 2018, s. 1)*” başlıklı haberde, gazetenin informel bir dille emir verdiği açıkça görülmektedir. Kullanılan informel dil yoluyla, Brunson'ın itibarsızlaştırılmaya çalışıldığı ve halen suçlu olduğuna olan inancın sürdürüldüğünü söylemek de mümkündür. Gazetenin “*Brunson Mesajları (14 Ekim 2018, s. 1)*” başlıklı haberinde, Brunson'ın Erdoğan'a teşekkür etmesi ve Trump'ın “*İlişkilerde eskiye dönmek için büyük bir adım*” ifadesi ön plana çekilerek olumlu bir hava yaratılmaya çalışılmıştır.

İncelenen haberlere bakıldığında şu **aktörlere** sıklıkla yer verildiği görülmektedir; Recep Tayyip Erdoğan (Cumhurbaşkanı), Rahip Andrew Craig Brunson, Donald Trump (ABD Başkanı), Ömer Çelik (AKP Sözcüsü).

Haber üretim sürecinde aktif rol oynayan haber aktörleri ve onların açıklamaları çoğu zaman başlık haline getirilerek haberleştirilir. İncelenen haberlerde de görüldüğü gibi direkt alıntılar çoğu zaman başlık haline getirilmiştir. Örnek verilecek olursa; “*Türk Yargısı Kararını Bağımsız Şekilde Verdi (Sabah, 14 Ekim 2018, s. 1)*” başlıklı haber şu şekildedir: “*RAHİP Brunson'ın serbest bırakılması nedeniyle Türkiye'ye teşekkür eden ABD Başkanı Trump'a, Başkan Erdoğan twitter'dan yanıt verdi: Her zaman vurguladığım gibi, Türk yargısı kararını bağımsız şekilde verdi.*”. Gazetenin, Erdoğan'a ait bu ifadeyi haberleştirmesi yeniden bağlamaştırma örneğidir. Özellikle Türk yargısının bağımsızlığının tartışıldığı bir dönem olduğunu hatırlayacak olursak, gazetenin bu yolla iktidarın bakış açısını ve gücünü yeniden ürettiğini söylemek mümkündür.

“*Brunson: Türkiye'yi Seviyorum (Sabah, 13 Ekim 2018, s. 18)*”, “*Cumhurbaşkanlığı: Türkiye Hiçbir Makamdan ve Kişiden Talimat Almaz (Star, 13 Ekim 2018, s. 1)*”, “*Papaz Brunson'un ABD baskısıyla serbest bırakıldığı iddialarına tepki gösteren Çelik, “Süreç tamamlanmış, yargı kendi akışı içinde kararını vermiştir” dedi. (Star, 14 Ekim 2018, s. 1)*” ve “*ABD Başkanı Donald Trump, serbest bırakılıp ülkesine dönen Rahip Andrew Brunson ile Beyaz Saray'daki Oval Ofis'de dün bir araya geldi. Trump görüşmede Türkiye'ye ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'a teşekkür ederek “İlişkilerde eskiye dönmek için büyük bir adım*”

dedi. (Yeni Şafak, 14 Ekim 2018, s. 12)” haberleri de tırnaklı ifadelerin kullanıldığı haber metinlerine örnek teşkil etmektedir. Yeniden bağlamaştırmalara birer örnek olan bu ifadeler, iktidar yetkililerin süreç boyunca yargının gücüne ve Türkiye’nin kimseden talimat almadığına yönelik ifadelerdir. Bu ifadelerin direkt alıntılar yoluyla haberleştirilmesi, gazetenin iktidarın gücünü yeniden üretmesine ve meşrulaştırmasına yardımcı olmuştur.

Bu bölümde incelenen döneme ilişkin haberlerdeki **kelime tercihleri** analiz edilmiş, gazetecilerin haber konusundaki olayı tanımlamak için seçtikleri spesifik tercihlerine bakılmıştır. Belirtildiği gibi kelime tercihleri, haberi yazan kişinin ideolojik yaklaşımı hakkında fikir verir. Bu nedenle kelime tercihlerinin analizi ESA için önemli bir konudur.

Analiz edilen dönemdeki haberlerin başlıklarında şu kelimelerin tercih edildiğini söylemek mümkündür: *baskı, yargı kararı, bağımsız, dayatma, prim, terör suçu, önce ceza sonra tahliye, Brunson tehditleri ve bir daha uğrama*. Yapılan kelime tercihleriyle bağımsız yargıya sıklıkla dikkat çekilmiş ve ABD yönetiminin uyguladığı “dayatma” politikalarına karşın prim verilmediği ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. Brunson’ın cezasını alıp ancak öyle tahliye olduğu da vurgulanan bir konudur. İktidar yetkililerinin sıklıkla kullanmış olduğu bu kelimeler, haber başlıklarında yerini almış böylece vurgulanmaya çalışılmıştır.

Belirtildiği üzere; haber metinlerindeki **cümlelerin yapıları**, haberdeki olaya ilişkin gazetecinin tutumuna ilişkin fikir verebilir. İncelenen dönemdeki haber başlıkları incelendiğinde şu haberler aktif yapıdadır: “*Tehditlere Prim Vermedik (Star, 14 Ekim 2018, s. 1)*”, “*Türk Yargısı Kararını Bağımsız Şekilde Verdi (Sabah, 14 Ekim 2018, s. 1)*” ve “*Serbest Kaldı (Yeni Şafak, 13 Ekim 2018, s. 14)*”. Star ve Sabah Gazetelerinin 14 Ekim’de ki haber başlıklarında kullanılan aktif fiiller yoluyla, Türkiye’nin ve Türk yargısının gücünün vurgulandığını söylemek mümkündür. Rahip Brunson’ı “aktif özne” haline getiren “*Serbest Kaldı*” başlığı ise, Yeni Şafak Gazetesi’nin alınan karara karşı memnuniyetsizliğini dile getirdiği bir başlık olarak düşünülebilir.

Haber metinleri incelendiğinde ise *yeterlilik, gelecek zaman ve emir kiplerinin* kullanıldığı görmek mümkündür. “*Cumhurbaşkanlığı: Türkiye Hiçbir Makamdan ve Kişiden*

Talimat Almaz²⁰ (Star, Brunson'a Terör Suçundan 3 Yıl Hapis)" ve "AKP Sözcüsü Ömer Çelik: Amerikan yönetiminin de şunu anlamış olması gerekir; Türkiye'yi tehdit etmek kimsenin haddine düşmez (Yeni Şafak, 14 Ekim 2018, s. 12)" ifadesinde yeterlilik kipinin kullanıldığı görülmektedir. Cumhurbaşkanlığı ve Çelik'in kullanmış olduğu bu kipler, Türkiye'nin gücüne ve bağımsızlığına dikkat çeken bir nitelik taşımaktadır.

"İlişkiler Eskiye Dönecek (Yeni Şafak, 14 Ekim 2018, s. 12)" ifadesinde ise gelecek zaman kipi kullanılarak vaatlere yer verilmiştir. Donald Trump'ın şu ifadesi: "İlişkilerde eskiye dönmek için büyük bir adım" gazete tarafından böyle yorumlanmış ve ilişkilerin düzeleceğine dair bir vaatte bulunulmuştur. Gelecek zaman kipi bu şekilde kullanılarak okur bir beklenti içine sokulmuştur.

"Sakin Ha Bir Daha Uğrama (Yeni Şafak, 13 Ekim 2018, s. 1)" ifadesinde ise emir kipi kullanılmıştır. Gazetenin Brunson'a yönelttiği bu emir, kendisinin bir daha Türkiye'de bulunmasını istemediğini belirtmektedir.

²⁰Alt çizgiler kipleri belirtmek için kullanılmıştır.

3.4.4. Bulguların Değerlendirilmesi

Bu bölümde çalışmanın analiz kısmında elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. Analiz kısmında kullanılan kategorilerden hareketle, incelenen dönemlerde bu kategoriler yoluyla nasıl bir anlam inşası üretildiği açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır.

“**26 Temmuz Sonrası Yaptırım Tehdidi**” dönemine ait toplam 30 haberin incelendiği analiz kısmına bakıldığında belirlenen makro temalar; “Rahip Brunson’ın suçsuz ya da masum olmadığı” ve “ABD yönetiminin tehdit yoluna başvurduğu” temalarıdır. Spotlarda ve haber girişlerinde ise; makro temayı ideolojik olarak destekler nitelikteki temalar, gazetenin ait olduğu toplumsal grupta ilişkili olarak ideolojik bir temelle belirlenmiştir. Böylece; Rahip Brunson’ın suçlu olduğu algısı yaratılmaya, ABD yönetiminin tehditkar bir dil kullandığına ve suçlu olması muhtemel olarak düşünülen Brunson’ın bırakılmaması gerektiği algısı yaratılmaya çalışılmıştır.

İncelenen dönemdeki haber aktörlerine bakıldığında; başta Cumhurbaşkanı Erdoğan, ABD Başkanı Trump, Türk bakanlar, iktidar yetkilileri veya iktidara yakın kişiler olduğu görülmektedir. Güç sahibi bu kişilerin söylemleri, çoğu zaman direkt alıntılarla haber başlıklarına taşınmıştır. Konuya ilişkin olarak muhalif kimselerin söylemlerine ise yer verilmemiştir. Gazetenin ideolojisine uygun olan ifadeler ise yeniden bağlamaştırılarak gazetenin söylemi haline getirilmiştir. Gazeteler bu yolla; iktidar söylemlerini kendi söylemleri haline getirmiş ve böylece gücün onaylanmasına ve meşrulaştırılmasına katkı sağlamışlardır. Yapılan alıntılar yoluyla gazeteler; hükümet temsilcilerinin Türkiye’nin tehditlere boyun eğmeyecek bir duruşta olduğu vurgusunun altını çizmiş ve Rahip Brunson konusunda güçlü bir taraf olunduğuna dikkat çekmiştir.

İncelenen dönemdeki kelime tercihlerine bakıldığında başlıklardaki; *küstah tehdit, tehdit dili, bize tehdit sökmez, geri adım attırmazsınız, Brunson yalanı, ABD’ye Göbekten Bağlı Değiliz, haddini aştı, krediniz batsın, papaz bahane ve kaybetme korkusu* kelimeleri dikkat çekicidir. Haber metinlerinde ise; “*FETÖ elebaşısını besleyen Evangelist ABD yönetimi, Casusluk ve terörden tutuklu, FETÖ ve PKK papazı Brunson, FETÖ/PKK zanlısı Evanjelist rahip Andrew Brunson, FETÖ ve PKK adına suç işleyen, casusluk faaliyetlerinde bulunan Papaz Brunson ve tehditkar açıklamalarla bardağı taşıran ABD*” gibi tamlamalara

yer verilmiştir. Gazeteler kimi zaman direkt alıntılarla haber aktörlerinin kelime tercihlerini başlıklarına taşırken, kimi zaman da kendi tercihlerini yapmışlardır. İktidar yanlısı oldukları için kelime tercihleri de bu minvalde gerçekleşmiş, bir başka deyişle ideolojik olarak iktidarın politikalarını ve olaya ilişkin yaklaşımını destekler nitelikte kelimeler seçilmiştir. Genel olarak bakıldığında; yapılan kelime tercihleriyle, Rahip Brunson'ın potansiyel bir suçlu olduğuna, ABD'nin uyguladığı politikaların hatalı olduğuna ve Türkiye'nin güçlü bir duruş sergilediğine dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

İncelenen dönemdeki sentaktik tercihlere bakılacak olursa; özellikle Erdoğan'ın ve diğer iktidar temsilcilerinin açıklamalarının, gazeteler tarafından kullanılan aktif sentaks fiilleri ile birer kazanım olarak sunulduğu görülmektedir. Buradaki amaç; Türkiye'yi güçlü göstermek ve ABD'ye karşı boyun eğmeyeceğinin altını çizmektir. Modalite analizine bakıldığında; gereklilik, yeterlilik, emir ve gelecek zaman kiplerinin kullanıldığı görülmüştür. Kullanılan kipler yoluyla, ifadelerin yönü ve kesinliği belirlenir. Haberlerde kullanılan *gereklilik kipine* sahip ifadeler aracılığıyla AKP hükümetinin ve Türkiye devletinin, ABD karşısındaki “yüksek gücü” gösterilmeye çalışılmıştır. Haberlerdeki *yeterlilik kipine* sahip ifadeler ise; ABD'nin AKP hükümetine ve Türkiye'ye herhangi bir yaptırımında bulunamayacağı anlamı inşa edilmiştir. Kullanılan *emir kiplerine* bakıldığında; Yeni Şafak Gazetesi'nin yargıya doğrudan bir emir verdiğini ve bir diğer haberde ise Eker'in önce Türk yargısının bağımsızlığına vurgu yaparak ABD'den hukuka saygı duymasını istediği görülmektedir. Yine Yeni Şafak Gazetesi'nin kullandığı bir başka kip olan *gelecek zaman kipine* bakıldığında, gazetenin Brunson'ın tekrar yakalanması yönünde bir beklenti içerisinde olduğunu görmek mümkündür.

Yapılan analiz sonucunda; iktidar yanlısı gazetelerin incelenen dönemdeki söylemlerinin, AKP iktidarının söylemine paralel olduğu ve böylece AKP iktidarının gücünü yeniden ürettiğini söylemek mümkündür. “*Rahip Brunson'un casusluk ve terör suçundan tutuklu ve FETÖ ile iltisaklı olduğu*” ve “*ABD yönetiminin tehditlerinin kabul edil(e)meyeceği ve Türkiye'nin bu konudaki kararlılığı*” söylemleri, üç gazetenin de ortak söylemi haline gelmiştir.

“1 Ağustos Sonrası Türk Bakanların ABD Tarafından Kara Listeye Alınması”

dönemine ait toplam 35 haberin incelendiği analiz kısmına bakıldığında belirlenen makro temalar; “ABD’ye karşı birlik ve beraberlik”, “ekonomik savaş”, “misilleme” ve “diplomasi mekanizmasına vurgu” olarak sıralanabilir. Analiz edilen üç gazetenin üçünün de bu dönemde bir önceki döneme nazaran daha milliyetçi bir tutum sergilediğini söylemek mümkündür. ABD yönetimi tarafından daha sert kararlar alınması, daha önce söz hakkı tanınmayan muhalif aktörlerin ifadelerinin de haberlere taşınmasına imkan tanımıştır. Türk bakanların kara listeye alınmasını takiben hızla yükselen dolar kuru, diplomasinin önemine vurgu yapılmasına neden olmuştur denilebilir.

İncelenen dönemdeki haber aktörlerine bakıldığında; Cumhurbaşkanı Erdoğan, ABD Dışişleri Bakanı Pompeo, Türkiye Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu ve diğer Türk bakanlar, iktidar yetkilileri, muhalefet partilerinin liderleri, iktidara yakın ve muhalif olmak üzere çeşitli iş örgütleri, İran Dışişleri Bakanı Cevat Zarif ve Güvenlik ve Terör Uzmanı Başbuğ olduğu görülmektedir. Çok sayıda aktörün haberlerde yer aldığı bu dönemde, Türk bakanların kara listeye alınması ve dolayısıyla krizin bir üst boyuta taşınması, milliyetçilik yaklaşımını da beraberinde getirmiştir. İktidar yanlısı olsun ya da olmasın, yaşanan krize karşı bir tutum sergileyen muhtelif kişi ve/veya gruplar haberlerde yer almıştır. Gazeteler böylece yaşanan krize yönelik ortak tepkiyi ön plana çıkarmış, ABD karşıtı bir tutum sergileyerek AKP iktidarının politikalarını desteklemiştir.

İncelenen dönemdeki kelime tercihlerine bakıldığında; *kenetlendi, kur silahı, ortak deklarasyon, ekonomik savaş, sağduyulu bakış, saygısızlık, misilleme, eko-tokat, rest, imtihan, üst aklın kara kutusu, fırtına öncesi sessizlik ve diplomasi mekanizması, skandal karar, kur silahı, saygısızlık, FETÖ ve PKK hamisi, düşmanca bir adım, ciddiyyetten uzaklaşan kararlar, üst aklın kara kutusu ve milli duruş* kelimeleri ve kelime gruplarına ulaşılmıştır. İktidar yanlısı gazetelerin bu dönemdeki kelime tercihleri, bir önceki döneme paralel olarak iktidarın politikalarını ve olaya ilişkin yaklaşımını destekler nitelikte gerçekleşmiştir. Türk bakanların ABD yönetimi tarafından kara listeye alınmasını sert ifadelerle eleştiren gazeteler, takip eden süreçte milliyetçilik temasını ön plana çıkarmış ve son olarak da diplomasinin altı çizilmeye çalışılmıştır. Analiz edilen gazeteler, süreç boyunca yaptığı kelime tercihleri ile iktidar politikalarına destek vermiştir.

İncelenen dönemdeki sentaktik tercihlere bakacak olursak; Erdoğan'ın, Çavuşoğlu'nun ve Sabah Gazetesi'nin kullandığı aktif yapılı cümleler mevcuttur. Kullanılan aktif sentaks fiilleri yoluyla, Erdoğan'ın misilleme kararını Türkiye yönetiminin ortak kararı olarak sunmasına yardımcı olmuştur. Sabah Gazetesi ise, kullandığı aktif yapılı cümle yoluyla muhalif kişi ve örgütlerin de verdiği desteği milliyetçilik çatısı altında buluşturarak, tüm Türkiye'ye bahşetmiştir. Çavuşoğlu ise, ifadelerindeki aktif sentaks fiilleriyle sorunun çözümü için verimli bir diyalog ortamı yaratabildiklerini, ortak kararlar aldıklarını kısacası Türkiye'nin krizin çözümü güçlü ve etkili bir taraf olduğuna dikkat çekmiştir.

Modalite analizi kısmına bakıldığında; TOBB Başkanı Hisarcıklıoğlu ve CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu'nun ABD yönetimine karşı dile getirdiği ifadeleri *gereklilik kipi* ile kullanması, bir tavsiye niteliği taşımaktadır. Analizde elde edilen *yeterlilik kipleri* ise iktidar temsilcilerine aittir. Kullanılan kiplerin, ABD yönetiminin Türkiye'ye herhangi bir yaptırımda bulunamayacağına ve Türkiye'nin bu konudaki kararlığına ilişkin bir anlam inşa etmek adına kullanıldığı görülmektedir. Erdoğan'ın Türk halkına seslendiği metninde sıklıkla *emir kiplerine* rastlanmıştır. Kullanılan doğrudan emir kipleri yoluyla Erdoğan'ın, Türk halkına kesin bir çözüm yolu sunmaya ve kararlı bir duruş sergilemeye çalıştığı söylenebilir. *Gelecek zaman kipi*, çalışmada en çok bu dönemde kullanılmıştır. İktidar temsilcileri tarafından sıklıkla kullanılan bu kipler yoluyla, mevcut sorunların vaatlere dayalı olarak geleceğe aktarıldığı görülmüştür.

Türk bakanların ABD yönetimi tarafından kara listeye alındığı bu dönemin analizine göre, iktidar yanlısı gazetelerin *milliyetçi* bir söyleme yöneldiği görülmüştür. ABD yönetiminin Türkiye'ye yönelik daha sert politikalara başvurması; ana muhalefet partisi CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu ve TÜSİAD, TOBB, ATO gibi büyük sermaye örgütlerinin de tepki göstermesine neden olmuş ve iktidar yanlısı gazeteler bu tepkileri kendi milliyetçi bir söylemleri haline getirmiştir. “*ABD'ye karşı tüm Türkiye'nin haklı bir tepkisi olduğu*”, milliyetçi söylemi, üç gazetenin de ortak söylemi haline gelmiş ve yaptırım uygulanan bakanların ve AKP hükümetinin desteklendiği görülmüştür.

“12 Ekim Sonrası Rahip Brunson'un Serbest Bırakılması” dönemine ait toplam 14 haberin incelendiği analiz kısmına bakıldığında belirlenen makro temalar; “yargı sisteminin

gücü”, “bağımsız Türk yargısı” ve “tehditlere prim verilmemesi” olarak belirlenmiştir. Gazetelerin Brunson’ın serbest bırakıldığı bu dönemdeki tutumları, iktidar temsilcileri gibi güçlü aktörlerin ifade ettiği ve direkt alıntılarla haberlere taşınan söylemlere ek olarak, Brunson’ın cezasını çektiği, bağımsız Türk yargısının ve güçlü Türk hükümetinin hiçbir konuda taviz vermediğine ilişkindir. İktidar yanlısı basının bu dönemdeki söylemleri, ağırlıklı olarak aktörlerden alıntılardan oluşmakta ve bir kısmı da kullanılan informel dil aracılığıyla Brunson’ı itibarsızlaştırmaya çalışır niteliktedir.

İncelenen dönemdeki haber aktörlerine bakıldığında; Cumhurbaşkanı Erdoğan, ABD Başkanı Trump, Rahip Andrew Craig Brunson ve AKP Sözcüsü Ömer Çelik isimlerini görmek mümkündür. Analiz edilen diğer dönemlere kıyasla çok daha az sayıda habere rastlanan bu dönemde, sınırlı sayıda aktörün haberlerde yer aldığı görülmüştür. Brunson ve Trump’tan yapılan alıntılar, olumlu ve kısa alıntılardır. Erdoğan ve Çelik’ten yapılan alıntılar ise, bağımsız yargının ve tehditlere prim verilmediğinin altının çizildiği metinlerdir. Haber aktörlerinin sayıca az ve üst düzey iktidar yetkilileri olması, olaya ilişkin farklı fikirlerin önüne geçmek olarak yorumlanabilir.

İncelenen dönemdeki kelime tercihlerine bakıldığında; *baskı, yargı kararı, bağımsız, dayatma, prim, terör suçu, önce ceza sonra tahliye, Brunson tehditleri ve bir daha uğrama* kelimeleri elde edilmiştir. Yapılan kelime tercihleriyle, haberlerdeki temalara uygun olarak bağımsız yargının ön plana çekildiği ve Brunson’ın cezasını çektiği vurgulanmıştır. “Bir daha uğrama” ifadesi ile Yeni Şafak Gazetesi’nin Rahip Brunson’ı itibarsızlaştırmaya çalıştığını söylemek mümkündür.

İncelenen dönemdeki sentaktik tercihlere bakıldığında, haber başlıklarındaki aktif sentaks fiilleri dikkat çekmektedir. Haber başlıklarında kullanılan aktif fiiller yoluyla, Türkiye’nin ve Türk yargısının gücünün vurgulanmaya çalışıldığı söylenebilir. Söylemlerde kullanılan kipler de bu minvalde seçilmiştir. Cumhurbaşkanlığı ve Çelik’in kullanmış olduğu *yeterlilik kipleri*, Türkiye’nin gücüne ve bağımsızlığına dikkat çeken bir nitelik taşımaktadır. Yeni Şafak Gazetesi, Donald Trump’ın “İlişkilerde eskiye dönmek için büyük bir adım” ifadesini “İlişkiler Eskiye Dönecek” şeklinde *gelecek zaman kipi* kullanarak haber başlığına konumlandırmıştır. Bu haber, geleceğe yönelik vaatler aracılığıyla okurun beklenti içerisine

sokulduğu bir niteliktedir. Yine Yeni Şafak Gazetesi bir başka haberinde kullandığı emir kipi aracılığıyla Brunson'ı bir daha Türkiye'de istemediğini belirtmiştir.

Analiz edilen bu dönemde, *“Türk yargısının Rahip Brunson davasında bağımsız karar verdiği ve ABD tehditlerine prim vermediği”* söylemi inşa edilmiştir. Bu söylem iktidar temsilcilerinin söylemidir ve iktidar yanlısı basın bu söylemi yeniden bağlamlaştırarak, kendi söylemi haline getirmiştir. İktidar yanlısı gazeteler bu ortak söylemleriyle, hukuki sürecin herhangi bir siyasal etkiye maruz kalmadan tamamlandığına işaret etmiştir. İncelenen önceki dönem söylemlerinde sıklıkla casusluk ve FETÖ-PKK iltisakı ile suçlanan Rahip Brunson, serbest bırakılmasının ardından itibarsızlaştırmaya devam edilse de, bu suçlamaları üreten söylemler tercih edilmemiştir.

Analiz kısmından elde edilen bulgular ışığında; iktidar yanlısı gazetelerin, iktidarın söylemlerine ve politikalarına paralel bir söylem tarzı geliştirdiğini söylemek mümkündür. Yaptırım tehditlerinin yaşandığı ilk dönemde gazeteler, *“Rahip Brunson'un casusluk ve terör suçundan tutuklu ve FETÖ ile iltisaklı olduğu”* ve *“ABD yönetiminin tehditlerinin kabul edil(e)meyeceği ve Türkiye'nin bu konudaki kararlılığı”* söylemlerini; ABD yönetimi tarafından Türk bakanların kara listeye alındığı dönemde *“ABD'ye karşı tüm Türkiye'nin haklı bir tepkisi olduğu”*, milliyetçi söylemini; ve son olarak Rahip Brunson'ın serbest bırakılması döneminde *“Türk yargısının Rahip Brunson davasında bağımsız karar verdiği ve ABD tehditlerine prim vermediği”* söylemini inşa etmiştir.

SONUÇ

Bu çalışmada, Türkiye ve ABD arasında yaşanan “Rahip Brunson Krizi” döneminde AKP iktidarı yanlısı basının söylemi eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Yaptırım tehditlerinin artması, Türk bakanların ABD yönetimi tarafından kara listeye alınması ve Rahip Brunson'ın serbest bırakılması olmak üzere üç dönemin analiz edildiği çalışmaya, iktidar yanlısı basın olarak sayılabilecek Sabah, Star ve Yeni Şafak gazeteleri dahil edilmiştir. Çalışmanın ana amacı; iktidar yanlısı basının, kamuyu bilgilendirmek ve kamu gücünün yanında olmak yerine; iktidarın söylemlerini ve politikalarını nasıl meşrulaştırdığı ve gücün yeniden üretimine ne şekilde katkı sağladığını ortaya çıkarmak olmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde, “Güç, Söylem ve Medya” başlığı altında; güç ve söylemi oluşturan unsurlar, gücün aşırı kullanımı, güçlünün söylemi, medyada gücün yeniden üretimi ve eleştirel söylem çalışmaları üzerinde durulmuştur. Çalışmanın temel yaklaşımının anlatıldığı bu bölüm, analiz kısmında elde edilecek olan verilerin daha iyi anlaşılmasına ve daha da önemlisi bu verileri elde etmeye imkan tanımıştır.

Birçok farklı tanıma ulaşılması mümkün olmakla beraber gücün aslında sosyal ilişkilerin her safhasında var olduğu söylenebilir. Van Dijk’ın kullandığı “sosyal güç” kavramı ise; gruplar, sınıflar veya diğer sosyal oluşumlar arasındaki veya sosyal üyeler olarak kişiler arasındaki bir kontrol ilişkisini ifade eder. İdeolojik bir çerçeveye ihtiyaç duyan sosyal güç, diğerleri üzerinde zihin kontrolü sağlayarak güçsüzleri etki altına alabilir. Bu etkiyi ise ancak söylem yoluyla sağlayabilir. Söylem; gücün uygulanması için en temel araç olup, toplumsal statükonun sağlanması, yeniden üretilmesi ve dönüştürülmesi için kritik öneme sahiptir.

Belirtildiği üzere sosyal ilişkilerin her safhasında bulunan güç, aslında her zaman kötü eylemlerle birlikte düşünülmemelidir. Sosyal bir fayda olarak bir şey yapma gücü için kullanılabilen güç, yasal sınırların dışına çıktığında zararlı bir eyleme dönüşür. Gücün aşırı kullanımı; gücü kullananın/güç sahibinin yararına ve başkalarının çıkarlarına aykırı temel normların ve değerlerin ihlali anlamına gelmektedir. Güç sahiplerinin söyleme olan ayrıcalıklı erişimi, hakimiyeti de beraberinde getirmektedir. Ayrıcalıklı söylem faaliyetinde bulunabilen kişi veya gruplar diğerleri üzerinde hakimiyet kurabilirler. Bu nedenle güç sahipleri, kontrolü sağlamak için söylemi ve söylemin üretimini kontrol altında tutarlar.

Güç sahiplerinin söyleme olan erişimi, onlar için en değerli kaynaktır çünkü ancak bu sayede kontrol sağlanabilir. Medya da gücün yeniden üretimi konusunda en etkili kurumlardan birisidir. Yüz yüze iletişimden farklı olarak medya söyleminin tek yönlü oluşu, üreticinin söylem üzerindeki tek söz sahibi kişi olmasına ve böylece medya söylemindeki güç ilişkilerinin istenilen yönde devam etmesine olanak sağlar. Birçok güç sahibinin medyada rutin olarak kapsandığını, ve bu ayrıcalıklı erişimleri sayesinde güçlerinin onaylandığını ve meşrulaştırıldığını söylemek mümkündür.

Eleştirel söylem çalışmaları; Norman Fairclough, Ruth Wodak, Van Dijk, Gunther Kress ve Theo van Leeuwen'la birlikte 1990'ların başında ortaya çıkmıştır. Kökenini eleştirel dilbilimden alan ESC veya ESA, söylemlerin neden ve niçin üretildiğini ortaya çıkarmayı amaçlar. Bu çalışmalar, dayandıkları teorik arka plan ve buradan hareketle geliştirdikleri yöntem ve yaklaşımlarla; güç ve hakimiyetin ve hakim ideolojilerin, haber söylemlerinde yeniden üretimi, meşrulaştırılması ve bunlara direnç gösterilmesini analiz etmişler ve bu yönde pratiklerini hayata geçirmişlerdir.

Çalışmanın ikinci bölümü ise; “AKP Dönemi Türkiye Medyasında Yaşanan Dönüşümler ve Sorunlar” başlığını taşımaktadır. Bu bölümün çalışma için kritik öneme sahip olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü, medya-siyaset ilişkisinin yıllar içinde nasıl şekillendiğini ve güç ve söylemin medyada nasıl yeniden üretildiğini ve meşrulaştırıldığını, ortaya koyabilmek için; kimlerin, hangi amaçlarla özel medyaların sahibi olduklarını ortaya koymamız gerekir. Türkiye’de 24 Ocak 1980 Kararları ile hayata geçirilen neoliberal politikalar ve medyaya yansımaları; ve yine 2002 sonrası AKP iktidarı döneminde medyada yaşanan dönüşümlerin ele alındığı bu bölüm, iktidar yanlısı basının oluşum sürecinin anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

Neoliberalizm öz olarak, ekonomide devlet müdahalesinin azaltılıp piyasanın etkin olmasını sağlamaya yönelik bir politik yaklaşımdır. Bu politikaya göre; devletin ekonomik baskınlığı ortadan kaldırılmalı ve hakimiyetin piyasaya bırakılması gerekmektedir. Dünyadaki gelişmeleri takiben Türkiye de neoliberal politikalara uyum sağlamak zorunda kalmış ve 24 Ocak Kararları ile bu konuda ilk adım atılmıştır denilebilir. 24 Ocak Kararları’nın basına yönelik ekonomik açıdan ilk etkisi, devletin gazete kağıdı için medyaya verdiği sübvansiyonların ortadan kaldırılmasıdır. Ancak takip eden yıllardaki etkisi medya sektöründe çok daha köklü değişimleri beraberinde getirmiştir.

Neoliberal politikalarla beraber her geçen gün daha ticari bir yapıya bürünen medya, büyük sermaye gruplarının ilgi alanına girmeye başlamıştır. Medyaya sektör dışından gelen büyük yatırımcıların ana amacı ise; diğer sektörlerdeki yatırımların etkinliğini artırmak ve devlet teşvikleri ve diğer rantlar konusunda imtiyaz sahibi olmak ve bu amaçlarla iktidarlara yakın bağlar kurmak olarak sıralanabilir. 1990’lı yıllarda medya sektörüne giren büyük

sermaye grupları, neoliberal politikalarla birlikte, daha önce devlete ait olan enerji, alt yapı, telekomünikasyon ve finans gibi alanlarla birlikte, kontrolsüz bir şekilde büyüme sağlamışlardır. Bu büyüme modeliyle birlikte medya alanında da, sermaye yoğunlaşmaları yaşanmıştır.

2002 yılında AKP'nin iktidar partisi olmasıyla birlikte, 2001 Ekonomik Krizi'nden dolayı yeni bir dönüşüm sürecine giren medya sahipliği ve medyanın kontrolü, tıpkı 1990'lardaki merkez sağ hükümetler gibi, AKP iktidarı için de önemli hale gelmiştir. Yaşanan ekonomik kriz, neoliberal dönemin başlangıcından bu yana yaygın bir model olan, banka-medya sahipliği ilişkisini değiştirmiştir. Birçok medya grubu, sahibi oldukları bankalardan usulsüz kredi kullandıkları için, TMSF'ye aktarılmış ve bu bankalarla birlikte medya şirketlerine de el konulmuştur. TMSF'nin devraldığı bu medya şirketleri, zaman içinde şeffaf olmayan ihaleler yoluyla farklı sermaye gruplarının (çoğunlukla AKP yanlısı) eline geçmiş ve böylece medya sektörünün mülkiyet yapısı yeniden şekillenmiştir.

AKP iktidarı, medya sektörü ile sıkı bir bağ kurmuş ve muhtelif yöntemlerle yeniden şekillenmesini sağlamıştır. İktidara yakın iş insanlarının medya sektörüne girmesi, TMSF aracılığıyla medya şirketlerinin el değiştirmesi, anaakım medyanın devlet ihaleleri nedeniyle AKP ile iyi geçinmesi, TRT ve AA gibi kurumların iktidarın söylemlerini yeniden üreten ve meşrulaştıran birer kurum haline gelmesi, AKP iktidarının medya sektörüne hakim olmasını sağlamış ve medyada çok seslilik kalmamıştır.

AKP'nin uzun süre iktidarda kalması (yaklaşık yirmi yıl) ve OHAL uygulamaları ile, AKP iktidarının herhangi bir iktidarın sahip olamayacağı büyüklükte bir medya gücüne erişmesine imkan sağlamıştır. Bu gelişmelerin sonucunda 2018 yılında büyük pazar payı olan Doğan Grubu'nun, AKP'yle arası iyi olan Demirören Grubu'na satılmasıyla birlikte (iki yıl sonra ödemeli kamu bankası kredisiyle), AKP iktidarı %95 gibi bir oranda medya gücüne sahip olmuştur. Böylelikle AKP hükümeti, iç ve dış politika tercihlerinde kendisini destekleyecek birçok medya kuruluşuna sahip olmuştur.

ABD ve Türkiye arasında yaşanan Rahip Brunson Krizi'nde de AKP iktidarı yine medya desteğini arkasına almıştır. Bu çalışmada, Rahip Brunson Krizi döneminde, iktidar gücünün basın söylemlerinde nasıl yeniden üretildiğini ve meşrulaştırıldığını göstermek için,

İktidar yanlısı basının söylemleri incelenmiştir. Rahip Brunson Krizi; Eylül 2016'da "milli güvenliği tehdit eden faaliyetlerde bulunduğu" iddiasıyla eşiyile birlikte sınır dışı edilmesine karar verilen İzmir Diriliş Kilisesi Evanjelist Rahibi Andrew Craig Brunson'ın, sonrasında hakkında gizli bir tanığın verdiği ifadeyle farklı bir boyuta taşınan ve iki ülke arasında kriz yaratan bir konudur.

15 Temmuz Darbe Girişimi sonrasında bu krizle ilgili yaşanan ilk gelişmeler, OHAL koşulları ve ülke çapında çokça tasfiyelerin sürmesinden ötürü gündemde çok yer bulmamış, ancak 2018 yılında olay iki ülke arasında büyük bir kriz yaratmıştır. ABD yönetiminin uyguladığı politikalar, tehdit olarak nitelenmiş, yargıya müdahale edildiği belirtilmiştir. Bu dönem döviz kurunda yaşanan hızlı dalgalanmalar ve dolar kurundaki yükseliş, daha sonra kalıcı hale gelmiştir. Ekim 2018'de Rahip Brunson'ın serbest bırakılmasıyla son bulan bu krizde, iktidar yanlısı basının söylemleri üç dönem olarak incelenmiştir.

Çalışmada yapılan analizlerde; Van Dijk'ın geliştirmiş olduğu sosyo-bilişsel eleştirel söylem analizi ilkeleri dikkate alınarak ve B. Dağtaş'ın (2013, 2017, 2019), Dağtaş ve Dağtaş'ın (2007) ve Hüsmaleddin Abdelgadir'in (2021) uyguladığı kategoriler dikkate alınarak; temalar, aktörler, aktörlerden doğrudan alıntılar, yeniden bağlamaştırmalar, kelime tercihleri ve sentaks incelemesi yapılmıştır. Üç dönem için ayrı ayrı uygulanan bu kategoriler sonucunda elde edilen veriler bulgular kısmında değerlendirilmiştir.

Çalışmada elde edilen verilerin bir sonucu olarak; gazetelerin "26 Temmuz Sonrası Yaptırım Tehdidi" dönemine ait haberlerinde "Rahip Brunson'ın suçsuz ya da masum olmadığı" ve "ABD yönetiminin tehdit yoluna başvurduğu" haberlerin makro temalarıdır. İktidar yanlısı gazetelerin incelenen dönemdeki söylemlerinin, AKP iktidarının söylemine paralel olduğu ve böylece AKP iktidarının gücünü yeniden ürettiğini söylemek mümkündür. "Rahip Brunson'un casusluk ve terör suçundan tutuklu ve FETÖ ile iltisaklı olduğu" ve "ABD yönetiminin tehditlerinin kabul edil(e)meyeceği ve Türkiye'nin bu konudaki kararlılığı" söylemleri, üç gazetenin de ortak söylemi haline gelmiştir.

İktidar yanlısı gazetelerin "1 Ağustos Sonrası ABD Tarafından Bakanların Kara Listeye Alınması" dönemine ait haberlerde ise; ABD'ye karşı birlik ve beraberlik", temasının makro tema olduğu görülmektedir. Türk bakanların ABD yönetimi tarafından kara listeye

alındığı bu dönemin analizine göre, iktidar yanlısı gazetelerin *milliyetçi* bir söyleme yöneldiği görülmüştür. ABD yönetiminin Türkiye'ye yönelik daha sert politikalara başvurması; ana muhalefet partisi CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu ve TÜSİAD, TOBB, ATO gibi büyük sermaye örgütlerinin de tepki göstermesine neden olmuş ve iktidar yanlısı gazeteler bu tepkileri kendi milliyetçi bir söylemleri haline getirmiştir. “*ABD'ye karşı tüm Türkiye'nin haklı bir tepkisi olduğu*”, milliyetçi söylemi, üç gazetenin de ortak söylemi haline gelmiş ve yaptırım uygulanan bakanların ve AKP hükümetinin desteklediği görülmüştür.

Üçüncü ve son dönem olan “12 Ekim Sonrası Rahip Brunson'un Serbest Bırakılması” dönemine bakıldığında ise; “yargı sisteminin gücü”, “bağımsız Türk yargısı” ve “tehditlere prim verilmemesi” gibi temaların makro temalar olduğu görülmektedir. Analiz edilen bu dönemde, “*Türk yargısının Rahip Brunson davasında bağımsız karar verdiği ve ABD tehditlerine prim vermediği*” söylemi inşa edilmiştir. Bu söylem iktidar temsilcilerinin söylemidir ve iktidar yanlısı basın bu söylemi yeniden bağlamlaştırarak, kendi söylemi haline getirmiştir. İktidar yanlısı gazeteler bu ortak söylemleriyle, hukuki sürecin herhangi bir siyasal etkiye maruz kalmadan tamamlandığına işaret etmiştir. İncelenen önceki dönem söylemlerinde sıklıkla casusluk ve FETÖ-PKK iltisakı ile suçlanan Rahip Brunson, serbest bırakılmasının ardından itibarsızlaştırmaya devam edilse de, bu suçlamaları üreten söylemler tercih edilmemiştir.

Çalışmada incelenen üç farklı dönemde de, incelenen iktidar yanlısı gazeteler, iktidarın söylemlerini yeniden bağlamlaştırmış, kendi söylemi haline getirmiştir. Böylelikle basının kamuyu bilgilendirme, kamu yararına soruları sorma ve kamu gücünün ve hukukun üstünlüğünün ve insan haklarının yanında olma gibi kamusal görevleri çiğnenmiştir.

Önceki bölümlerde bahsedildiği gibi eleştirel yaklaşımlar açısından medya, gücün yeniden üretimi ve meşrulaştırılması için önemli bir kurumdur. Bu nedenle ESÇ, medyanın tarafsız olmadığı ve olamayacağı altını çizmiştir. Gazetecilerin iktidar yanlısı bir medya grubunun üyesi olması ve/veya ideolojik olarak sosyal bir grubun üyesi olması durumu, haber metinlerine yansımaktadır.

Türkiye’de medyanın ve gazetecilerin siyasetle olan ilişkisi, başından beri hükümetlerden kaynak sağlama amacıyla girift bir ilişkiydi. Ancak neoliberal politikaların sağladığı imkanlarla (özelleştirmelerden ve devlet ihalelerinden pay alma) bu ilişkinin yoğunluğu arttı. En büyük özelleştirmelerin AKP iktidarları döneminde gerçekleştiğini hatırlayacak olursak, bu eğilimin bu dönemde artan şekilde devam ettiğini; farklılık olarak anaakım medyanın el değiştirdiğini söyleyebiliriz. Daha önce değinildiği gibi buna uzun süren ve gittikçe otoriterleşen AKP iktidarının yeni imkanları eklenmiştir.

AKP iktidarının muhtelif yöntemlerle medya sektörüne olan hakimiyeti hem ideolojik hem de mülkiyet bakımından artmış ve böylece büyük oranda iktidar yanlısı pozisyon alan bir medya sistemi ortaya çıkmıştır. Çalışmanın en yalın sonucu olan, iktidar yanlısı basın, Rahip Brunson Krizi sürecinde iktidar söylemlerini yeniden bağlamlaştırarak kendi söylemleri haline getirmesi ve böylelikle iktidarın gücünü yeniden üretmesi ve meşrulaştırmaya çalışması sonucu; diğer eleştirel medya söylemleri analizlerinde olduğu gibi, ancak yakın dönemin ekonomi-politik tarihsel bağlamı içinde okunmasıyla geleceğe ışık tutabilir. Geleceğin medya düzeninin nasıl daha özgürlükçü ve kamu yararına olabileceği, neoliberal politikaların yarattığı büyük sermaye-politik iktidar işbirliğinin aşılabilmesi ile mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

- Abdelgadir, S. M. H. (2021). *Sudan Basınının Haber Söyleminde Ekonomik Şiddetin Kodlanması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Adaklı, G. (2010). Neoliberalizm ve Medya: Dünya'da ve Türkiye'de Medya Endüstrisinin Dönüşümü. *Mülkiye Dergisi*, 34 (269), 67-84.
- Akbaş, Z., Çelik, A. H., & Duman, M. (2019). İkinci Yüzyılında İşbirliği ve Çatışma Sarmalında Türk-Amerikan İlişkileri. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13(19), 2226-2258.
- Akser, M. (2018). News Media Consolidation and Censorship in Turkey: From Liberal Ideals to Corporatist Realities. *Mediterranean Quarterly*, 29 (3), 78-97.
- Ayan, V. M. (2019). *AKP Devrinde Medya Alemi*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Bagdikian, B.H. (2016). *Yeni Medya Tekeli*. (Çev: E. Eminel) Ankara: Akılçelen Kitaplar.
- Bianet, (2003). *Kamu Yayıncılığı ve TRT Komisyonu Raporu*. Erişim Adresi: <https://bianet.org/bianet/bianet/16830-kamu-yayinciligi-ve-trt-komisyonu-raporu>
- Bianet, (2005). BİA Medya Gözlem Raporları. *BİA Medya Gözlem Masası, 2004 Yıllık Raporu*. Erişim Adresi: <https://bianet.org/bianet/medya/52566-bia-2004-medya-gozlem-raporu-tam-metin>
- Bianet, (2006). BİA Medya Gözlem Raporları. *BİA Medya Gözlem Masası, 2005 Yıllık Raporu*. Erişim Adresi: <https://bianet.org/bianet/medya/74166-2005-bia-medya-gozlem-raporu-tam-metin>
- Bianet, (2007). BİA Medya Gözlem Raporları. *BİA Medya Gözlem Masası, 2006 Yıllık Raporu*. Erişim Adresi: <https://bianet.org/bianet/medya/92067-2006-bia-medya-gozlem-raporu---tam-metin>
- Bianet, (2008). BİA Medya Gözlem Raporları. *BİA Medya Gözlem Masası, 2007 Yıllık Raporu*. Erişim Adresi: <https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/104186-bia-yillik-medya-gozlem-raporu-2007>
- Bianet, (2009). BİA Medya Gözlem Raporları. *BİA Medya Gözlem Masası, 2008 Yıllık Raporu*. Erişim Adresi: <https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/113149-2008-bia-medya-gozlem-raporu---tam-metin>
- Bianet, (2010). BİA Medya Gözlem Raporları. *BİA Medya Gözlem Masası, 2009 Yıllık Raporu*. Erişim Adresi: <https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/119779-323-sanikla-dusunce-ozgurlugu-kapi-disari>
- Bianet, (2011). BİA Medya Gözlem Raporları. *BİA Medya Gözlem Masası, 2010 Yıllık Raporu*. Erişim Adresi: <https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/128849-terorle-mucadele-yasasi-2010da-basrolde>

- Bianet, (2012). BİA Medya Gözlem Raporları. *BİA Medya Gözlem Masası, 2011 Yıllık Raporu*. Erişim Adresi: <https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/135818-bia-medya-gozlem-2011-tam-metin>
- Bianet, (2014). BİA Medya Gözlem Raporları. *BİA Medya Gözlem Masası, 2013 Yıllık Raporu*. Erişim Adresi: <https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/153295-2013-medya-hapishane-saldiri-habere-mudahale-isten-atilma>
- Bianet, (2015). BİA Medya Gözlem Raporları. *BİA Medya Gözlem Masası, 2014 Yıllık Raporu*. Erişim Adresi: <https://bianet.org/bianet/medya/162748-medyanin-3-yili-grafik-ozet>
- Bianet, (2016). BİA Medya Gözlem Raporları. *BİA Medya Gözlem Masası, 2015 Yıllık Raporu*. Erişim Adresi: <https://bianet.org/bianet/medya/171582-2015-medya-gazetecilik-tehlikeli-ve-sakincali-bir-meslek>
- Bianet, (2019). BİA Medya Gözlem Raporları. *BİA Medya Gözlem Masası, 2018 Yıllık Raporu*. Erişim Adresi: <https://bianet.org/bianet/bia-medya-gozlem/205589-bia-medya-gozlem-2018-habercinin-medyanin-bir-yili>
- Büyükkantarcıoğlu, S. N. (2012). Söylem incelemelerinde eleştirel dilbilimsel boyut: Eleştirel söylem çözümlemesi ve ötesi. Ö. Özer (Editör), *Haberi Eleştirmek* içinde (s. 161-197). Konya: Literatürk Akademi Yayınevi.
- Connell, R. (2010). Understanding Neoliberalism. S. Braedley ve M. Luxton (Editörler), *Neoliberalism and Everyday Life* içinde (s. 22-36). Kanada: McGill–Queen's University Press.
- ÇGD, (2017). *Medya İzleme Raporu - Ekim-Aralık 2016*. Erişim Adresi: <http://www.cgd.org.tr/index.php?Did=733&Page=1>
- ÇGD, (2019). *Medya İzleme Raporu - Ekim-Aralık 2018*. Erişim Adresi: <http://www.cgd.org.tr/index.php?Did=3807&Page=1>
- Dağtaş, B. ve Dağtaş, E. (2007). Sivil İtaatsizlik Örneği Olarak “Cumartesi Anneleri” Eylemlerinin Türkiye Yazılı Basınındaki Sunumu. *Kültür ve İletişim*, 10 (1): 71-104.
- Dağtaş, B. (2013). Constructing the Arab Spring: News Discourses of the Turkish Newspapers. *Global Media Journal Canadian Edition*, Volume 6 (2): 19-33.
- Dağtaş, B. (2016). Arap Baharı'nın İnşası: Türkiye Gazetelerinin Haber Söylemleri. Erdal Dağtaş (der.), *Özgürleşmenin Yolları. Sınıf ve Kimlik Eksenli Toplumsal Hareketlerin Medyadaki Yansımaları*. Ankara: Ütopya Yayınları.
- Dağtaş, B. (2017). What journalists reminder us of: representation of a crucial internationalevent in turkish press – Malta Summit of 1989. *Communication Studies*, 24: 43-58.
- Dağtaş, B. (2019). At the crossroads of the New Silk Road: News discourses in the Turkish press. *Communication and the Public* 4 (4): 276-290.

- Dağtaş, B. (2021). "1980-2003 finansallaşma döneminin günümüz AKP yanlısı medya mülkiyetinin oluşumuna etkisi: Havuzun inşası". *Birikim Dergisi*, (384), 71-86.
- Dağtaş, E. (2015). Medyada Sahiplik Sorunu ve Tekelleşme Eğilimleri. E. Dağtaş (Editör), *Medya Ekonomisi ve İşletmeciliği* içinde (s. 30-59). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Darıcı, S. (2020). Kriz Senaryoları Nedir? Türkiye-ABD'nin Karşılaştırmalı Analizi ve İletişim Odaklı Bir Kriz Senaryo Modeli Önerisi. *Turkish Studies*, 15(4), 277-294.
- Durmuş, R. (2011). Geçmişten Günümüze Türk-Amerikan İlişkileri. *Yayın Tarihi*, 13.
- Elliott, Peter, Murdock, G., and P. Schlesinger (1986). "Terrorism and the State: A case study of the Discourses of Television", (Ed.) R. Collins. *Media, Culture and Society: A Critical Reader*. London: Sage.
- Erdoğan, İ. (1999). Dördüncü Gücün İlettiği: Amerikan Örneği. K. Alemdar (Editör), *Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar* içinde (s. 33-42). İstanbul: Afa Yayınları.
- Fairclough, N. (2015). *Language and power*. (3. Baskı). Routledge.
- Gaventa, J. (2003). Power after Lukes: an overview of theories of power since Lukes and their application to development. *Brighton: Participation Group, Institute of Development Studies*.
- Göze, F. E. (2017). Neo-liberal Politikaların Kamu Hizmeti Yayıncılığına Etkileri ve TRT Örneği. *Amme İdaresi Dergisi*, 50 (2), 73-104.
- Güngör, N. (2018). *İletişim / Kuramlar ve Yaklaşımlar*. (4. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Hall, Stuart, J. Critcher, J. Clarke, T. Jefferson ve B. Roverts (1978). *Policing the Crisis: Mugging, the State and Law and Order*. London: The Mac Millan Press Ltd.
- Harvey, D. (2015). *Neoliberalizmin Kısa Tarihi*. (Çev: A. Onacak). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Hoş, M. (2014). *Abluka*. İstanbul: Destek Yayınları.
- Kadıoğlu, Z. K. (2018). Türkiye'de Medya Sahipliği Ekseninde Mülkiyet Yapılarındaki Değişimin Kronolojik Analizi (1950-2010). *İnsan ve İnsan*, 5 (16), 100-120.
- Kaya, R. (2020). Harekâtlar Ekseninde Türkiye'nin Suriye'de Terörle Mücadelesi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 143-165.
- Küçük, G. (2011). "Yeni Bir Yüzyılın Eşiğinde Türkiye-ABD Ortaklığı", Global İlişkiler Forumu/ Çalışma Grubu Raporu, İstanbul.
- Murdock, G. (2017). Mediatisation and The Transformation of Capitalism: The Elephant in the Room. *Javnost-The Public*, 24 (2), 119-135.
- Ovalı, A. Ş. (2019). STRATEJİK ORTAKLIK, KRİZ VE RESTORASYON: TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNİN YÖRÜNGESİNE KAVRAMSAL BİR ÇERÇEVEDEN BAKMAK. *International Journal of Social Inquiry*, 12(1), 155-190.

- Örmeci, O. (2020). Türk-Amerikan İlişkilerinde 8 Büyük Kriz. *International Journal of Economics Administrative and Social*, 3(2), 63-84.
- Özer, Ö. (2011). *Haber Söylem İdeoloji*. Konya: Literatürk Akademi Yayınevi.
- Özer, Ö. (2018). *Gökyüzüne Çılgılık*. Konya: Literatürk Akademi Yayınevi.
- Saran, C. (2014). Medyada Mülkiyet İlişkileri: AKP Döneminde Medya Sahipliğinde Yaşanan Değişimler. I. *International Communication Science & Media Studies Congress, Proceedings*, 1, 355-373.
- Sönmez, M. (1992). *100 Soruda 1980'lerden 1990'lara Dışa Açılan Türkiye Kapitalizmi*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Sönmez, M. (2004). *Filler ve Çimenler, Medya ve Finans Sektöründe Doğan/Anti-Doğan Savaşı*. (3. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sönmez, M. (2014). Dünden Bugüne Türkiye'de Medyanın Ekonomi Politikası. E. Arsan ve S. Çoban (Editörler), *Medya ve İktidar* içinde (s. 86-102). İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Sözeri, C. (2014). Dönüşen Medya Değişmeyen Sorunlar E. Arsan ve S. Çoban (Editörler), *Medya ve İktidar* içinde (s. 70-85). İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Sürmen, Y. E. (2019). Siyasi Krizlerin Türkiye'Nin Dış Ticaretine Etkisi: Rahip Brunson Davası. *Academic Review of Humanities and Social Sciences*, 2(2), 189-207.
- TGC, (2014). *Aralık 2014 Raporu*. Erişim Adresi: <https://www.tgc.org.tr/raporlar/basin-raporlari/155-aralik-2014-raporu.html>
- Topuz, H. (2018). *Türk Basın Tarihi: II. Mahmut'tan Holdinglere*. (8. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ünver, H. A. (2009). Turkey's "deep-state" and the Ergenekon conundrum. Middle East Inst..
- Van Dijk, T. A. ve Kintsch, W. (1983). *Strategies of Discourse Comprehension*. New York: Academic Press.
- Van Dijk, T. A. (1988a). *News analysis*. Case Studies of International and National News in the Press. New Jersey: Lawrence.
- Van Dijk, T. A. (1988b). *News as discourse*. University of Groningen.
- Van Dijk, T. A. (1991). Media contents: The interdisciplinary study of news as discourse. K. Bruhn-Jensen ve N. Jankowski (Editörler), *Handbook of Qualitative Methods in Mass Communication Research* içinde (s. 108-120). Londra: Routledge Yayınevi.
- Van Dijk, T. A. (1993a). Principles of Critical Discourse Analysis. *Discourse & Society*, 4(2), 249-283.
- Van Dijk, T. A. (1993b). *Elite Discourse and Racism* (Vol. 6). Sage.

- Van Dijk, T. A. (2000). *Ideology and Discourse: A Multidisciplinary Introduction*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya.
- Van Dijk, T. A. (2008). *Discourse and Power*. New York: Palgrave Macmillan.
- Van Dijk, T. A. (2015). Critical discourse studies: A sociocognitive approach. *Methods of Critical Discourse Analysis*, 2(1), 62-86.
- Van Dijk, T. A. (2016a). Critical Discourse Studies: A Sociocognitive Approach. R. Wodak ve M. Meyer (Editörler), *Methods of Critical Discourse Studies* içinde (s. 62-85). London: Sage.
- Van Dijk, T. A. (2016b). Sociocognitive discourse studies. J. Richardson ve J. Flowerdew (Editörler), *Handbook of Discourse Analysis* içinde (s. 1-26). Londra: Routledge Yayınevi.
- Yardıı, G. ve Doğruel, H. (2019). Eleştirel söylem çözümlemesi bağlamında haber metinlerinin incelenmesi: Pippa Bacca cinayeti örneği. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(1), 137-148.
- Williamson, J. (2009). A Short History of The Washington Consensus. *Law and Business Review of the Americas*, 15 (1), 7-23.
- Wodak, R. ve Meyer, M. (2016). Critical discourse studies: History, agenda, theory and methodology. R. Wodak ve M. Meyer (Ed.) *Methods of Critical Discourse Studies* içinde (s. 1-23). London: Sage.

Gazeteler:

Sabah Gazetesi, 27 Temmuz 2018-31 Temmuz 2018 arası tüm sayılar.

Sabah Gazetesi, 1 Ağustos 2018-5 Ağustos 2018 arası tüm sayılar.

Sabah Gazetesi, 12 Ekim 2018-16 Ekim 2018 arası tüm sayılar.

Star Gazetesi, 27 Temmuz 2018-31 Temmuz 2018 arası tüm sayılar.

Star Gazetesi, 1 Ağustos 2018-5 Ağustos 2018 arası tüm sayılar.

Star Gazetesi, 12 Ekim 2018-16 Ekim 2018 arası tüm sayılar.

Yeni Şafak Gazetesi, 27 Temmuz 2018-31 Temmuz 2018 arası tüm sayılar.

Yeni Şafak Gazetesi, 1 Ağustos 2018-5 Ağustos 2018 arası tüm sayılar.

Yeni Şafak Gazetesi, 12 Ekim 2018-16 Ekim 2018 arası tüm sayılar.

İnternet Kaynakları:

- http-1: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Cine5> (Erişim Tarihi: 11.11.2020).
- http-2: https://tr.wikipedia.org/wiki/Do%C4%9Fu%C5%9F_Grubu (Erişim Tarihi: 12.11.2020).
- http-3: <https://tr.wikipedia.org/wiki/TVNET> (Erişim Tarihi: 18.11.2020).
- http-4: https://tr.wikipedia.org/wiki/Yeni_D%C3%BCnya_Medya_Grubu (Erişim Tarihi: 18.11.2020).
- http-5: <http://www.diken.com.tr/kalyon-grup-hangi-sektorlerde-faaliyet-gosteriyor/> (Erişim Tarihi: 19.11.2020).
- http-6: https://tr.wikipedia.org/wiki/Mehmet_Baransu (Erişim Tarihi: 02.02.2021).
- http-7: https://tr.wikipedia.org/wiki/Show_TV (Erişim Tarihi: 20.11.2020).
- http-8: <https://www.sozcu.com.tr/2013/gundem/ciner-show-tvyi-bakin-kac-paraya-almis-323965/#:~:text=%C3%87%C3%BCnk%C3%BC%20Turgay%20Ciner'in%20sahibi,bor%C3%A7lar%C4%B1%20ile%20birlikte%20sat%C4%B1n%20ald%C4%B1>. (Erişim Tarihi: 20.11.2020).
- http-9: <http://platform24.org/guncel/481/dogan-grubuna-vergi-cezasiyla-kac-kus-vuruldu> (Erişim Tarihi: 20.11.2020).
- http-10: https://tr.wikipedia.org/wiki/Deniz_Feneri_Davas%C4%B1 (Erişim Tarihi: 20.11.2020).
- http-11: https://www.youtube.com/watch?v=oo3yZVkeuaI&ab_channel=DWT%C3%BCrk%C3%A7e (Erişim Tarihi: 21.11.2020).
- http-12: <https://tr.euronews.com/2018/07/19/turkiye-de-ohal-sona-erdi> (Erişim Tarihi: 25.11.2020).
- http-13: <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5759.html> (Erişim Tarihi: 29.11.2020).
- http-14: <https://t24.com.tr/haber/hrant-dink-goz-gore-gore-nasil-olduruldu-30-soruda-dink-cinayeti-oncesi-ve-sonrasi,802851> (Erişim Tarihi: 29.11.2020).
- http-15: <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/25199/butunluklu-bir-yargilama-olanagi-kalmadi> (Erişim Tarihi: 02.02.2021).
- http-16: <https://www.hurriyet.com.tr/hrant-dinki-301-oldurdu-5821140> (Erişim Tarihi: 29.11.2020).

- http-17: <https://www.birgun.net/haber/5-soruda-akp-doneminde-medyanin-donusumu-285105> (Erişim Tarihi: 29.11.2020).
- http-18: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/cihan-hayirsevener-katledilisinin-1-yilinda-anildi-205926> (Erişim Tarihi: 01.12.2020).
- http-19: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-44304326> (Erişim Tarihi: 03.12.2020).
- http-20: <http://www.diken.com.tr/kurtulmusun-hedefi-yeniden-medya-ayagini-denk-almalidingonun-ahiri-degil/> (Erişim Tarihi: 05.12.2020).
- http-21: https://www.sozcu.com.tr/2013/gundem/cem-uzandan-sok-aciklamalar-385714/?utm_source=dahafazla_haber&utm_medium=free&utm_campaign=dahafazlahaber (Erişim Tarihi: 02.02.2021).
- http-22: <https://www.rtuk.gov.tr/hakkimizda/3803/878/hakkimizda.html> (Erişim Tarihi: 05.12.2020).
- http-23: <https://tr.euronews.com/2018/10/12/adim-adim-brunson-krizi-abd-turkiye-iliskilerinde-yaptirimlar-noktasina-nasil-gelindi-> (Erişim Tarihi: 14.03.2021).
- http-24: <https://www.youtube.com/watch?v=R0k3VSU0KP0> (Erişim Tarihi: 01.04.2021).
- http-25: <https://paracevirici.com/doviz-arsiv/merkez-bankasi/gecmis-tarihli-doviz/2018/amerikan-dolari> (Erişim Tarihi: 01.04.2021).
- http-26: <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201808121034713271-bakan-albayrak-kur-gelismeler-saldiri/> (Erişim Tarihi: 01.04.2021).